

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
НДІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА ТА МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ПРАВА ЛЮДИНИ І ДЕМОКРАТІЯ

**Збірник наукових статей за матеріалами
III науково-практичної конференції**

(м. Харків, 13 травня 2021 р.)

У двох частинах

Частина 2

Харків
2021

Редакційна колегія:

І. В. Яковюк – завідувач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор;
С. Г. Серьогіна – директорка НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України;

І. І. Бодрова – заступник директора з наукової роботи НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, кандидат юридичних наук, доцент;

І. В. Самощенко – декан міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент;

Т. М. Слінько – завідувачка кафедри конституційного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, професор;

В. М. Стещенко – завідувач кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент;

О. Я. Трагнюк – доцентка кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, професор

Матеріали друкуються в авторській редакції

Права людини і демократія : зб. наук. статей за матеріалами III наук. П-68 практ. конф., м. Харків, 13 травн. 2021 р. : у 2 ч. / редкол.: І. В. Яковюк, С. Г. Серьогіна та ін. – Харків, 2021. – Ч. 2. – 208 с.

У збірнику подається стислий виклад доповідей та повідомлень науковців, викладачів та студентів освітніх і наукових закладів на III науково-практичній конференції «Права людини і демократія», яка була організована і проведена в м. Харків Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого і НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України з нагоди Дня Європи та XV Всеукраїнського фестивалю науки.

Для науковців, аспірантів, студентів, тих, хто цікавиться проблемами прав людини і європейської інтеграції.

УДК 341.231.14 +(4-672 ЄС)

© Колектив авторів, 2021

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2021

© НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, 2021

ПОНЯТТЯ ЗАБОРОНИ ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ ТА ЇЇ ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД НЕОБХІДНОЇ ПРАЦІ

Однією із найсерйозніших проблем сучасного світу – є боротьба з примусовою працею. Вона позбавляє працівників можливості нормально реалізувати свої трудові права. Також про актуальність проблеми свідчить пильна увага з боку міжнародного співтовариства до питань правового забезпечення заборони примусової праці та на боротьбу з її проявами.

В Україні заборона примусової праці визнана на рівні Конституції. Це передбачено статтею 43: «Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан. Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом.»

Також чітко визначення поняття «примусова праця» надано у Конвенції «Про примусову чи обов'язкову працю» Міжнародної Організації Праці від 28 червня 1930 року N 29, згідно з якою термін «примусова чи обов'язкова праця» означає всяку роботу або службу, що вимагається від будь-якої особи під загрозою будь-якого покарання, для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг (ст. 2 Конвенції) [2].

З наведеного вище вбачається те, що примусова праця – це та праця, яка здійснюється під примусом (натиском) і характеризується наступними ознаками: відсутність добровільного волевиявлення до виконання певної роботи у разі відсутності укладеного трудового договору; примушування до виконання роботи, не передбаченої умовами трудового договору; загроза застосування покарання у випадку відмови від виконання роботи.

Регулювання заборони примусової праці в Україні здійснюється міжнародно-правовими актами: ст. 8 Міжнародного пакту про грома-

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

дянські та політичні права 1966 р. [1], ст. 4 конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [2], конвенцією Міжнародної організації праці (далі – МОП) № 29 про примусову чи обов’язкову працю 1930 р. [3], конвенцією МОП № 105 про скасування примусової праці 1957 р. [4].

Ст. 1 конвенції про скасування примусової праці МОП № 105 [4] закріплює форми примусової праці: 1) як засіб політичного впливу чи виховання або як засіб покарання за наявність чи за висловлювання політичних поглядів чи ідеологічних переконань, протилежних усталеній політичній, соціальній чи економічній системі; 2) як метод мобілізації і використання робочої сили для потреб економічного розвитку; 3) як засіб підтримання трудової дисципліни; 4) як засіб покарання за участь у страйках; 5) як захід дискримінації за ознаками расової, соціальної й національної приналежності чи віросповідання. Деякі з даних форм були характерними для радянської держави, зокрема такі різновиди, як трудова мобілізація, як засіб підтримання трудової дисципліни, як виховний засіб. Навіть більше, такі заходи були закріплені на законодавчому рівні і широко застосовувалися до громадян. Саме тому заборону примусової праці в такому вигляді встановлено в Україні лише після здобуття незалежності.

Під час визначення сутності примусової праці треба розмежувати такі поняття, як «примусова» й «обов’язкова» праця, які вживаються як у назві, так і в змісті конвенції МОП № 29. Цією конвенцією забороняється саме примусова праця, тобто та, що виконуються під натиском, примусом. До обов’язкової праці міжнародні нормотворці віднесли перелік робіт, які, відповідно до конвенції МОП N 29, мають, навпаки, беззастережно виконуватися. Зокрема такі:

- 1) військова або альтернативна (невійськова) служба;
- 2) робота, яка виконується особою за вироком або рішенням суду;
- 3) робота або служба, яка є частиною звичайних обов’язків громадян;
- 4) робота, до якої особа залучається відповідно до законів про військовий і надзвичайний стани;

5) дрібні роботи суспільного характеру, тобто роботи, що виконуються для прямої користі колективу членами даного колективу, тому можуть уважатися звичайними громадянським обов’язками членів колективу за умови, що населення чи його безпосередні представники мають право висловити свою думку стосовно доцільності таких робіт (п. «с» ч. 3 ст. 8 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ст. 4

Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод) [3].

Щоб розмежувати поняття «суспільні роботи» та «суспільно необхідні роботи» можна звернутися до наукових праць О. Процевського та В. Жернакова. Вони зазначають, що «Необхідна або вимушена праця – це праця, мотиви до якої перебувають зовні щодо «єго» людини і які з необхідністю та закономірністю підводять її до виконання роботи. Її примусовий характер не залежить від ступеня легкості, з якою суб'єкт відгукується на зовнішні обставини та виконує роботу» [7, с. 36].

Саме тому В. Жернаков зазначає, що примусова праця відрізняється від необхідної за такими ознаками: 1) у примусовій праці завжди є суб'єкт примусу (особа або орган, у компетенцію якої входить організація праці в широкому розумінні), а в необхідній праці – це об'єктивні обставини; 2) у примусовій праці обов'язковим елементом є примус, що характеризується наявністю юридичного зв'язку між «повноважним» та «зобов'язаним» суб'єктами, необхідна праця відбувається в результаті усвідомлення особою її необхідності та корисності; 3) примусова праця здебільшого виконується в інтересах держави, суспільства, підприємства, роботодавця. Необхідна праця має утилітарний характер; 4) примусова праця характеризується меншим ступенем збігу зовнішніх чинників і внутрішнього переконання людини, а необхідна праця, навпаки, характеризується значним ступенем збігу зовнішніх та внутрішніх чинників щодо її виконання [7, с. 36–37].

Заборона примусової праці є похідною від одного з основних принципів трудового права – принципу свободи праці. Проголошений у ст. 23 Загальної декларації прав людини [5] принцип свободи праці певною мірою відображено і в чинному трудовому законодавстві.

З вищенаведеного визначення випливає дві обставини, які мають юридичне значення для визнання роботи чи служби примусовою працею. По-перше, такою обставиною є відсутність добровільної пропозиції особи надати свої послуги для виконання певної роботи (наприклад, психологічний примус, тобто наказ про виконання робіт, що підкріплюється загрозою покарання за неслухняність; обман або брехливі обіцянки щодо виду й умов праці; затримка та невивплата заробітної плати; утримання посвідчень особи). По-друге, це можливість застосування покарання чи насильства за відмови від виконання такої роботи. Аналізуючи зміст норми конвенції No 29, можна зробити висновок, що

міжнародний документ не пов'язує спосіб або вид покарання виключно з насильницьким впливом.

Така ж позиція авторів проєкту Трудового кодексу України, які розрізняють «покарання, застосування насильства тощо». Це дає підстави вважати, що однією з ознак примусової праці є факт застосування будь-якого покарання (наприклад, звільнення або недопущення до роботи, грошові утримання або позбавлення премії тощо) [6].

Основними причинами використання примусової праці є обставини, пов'язані з наявністю таких негативних факторів як складна економічна ситуація в державі, правова необізнаність громадян, їх скрутне матеріальне становище тощо. Проте такого становища можна уникнути шляхом удосконалення національного законодавства, ефективності у роботі органів контролю у сфері оплати праці та охорони праці, збільшення робочих місць для громадян та інше.

Отже, використання примусової праці призводить до грубого порушення трудових прав людини. Правовою підставою для уникнення цього – є дотримання свободи укладання трудового договору та виконання роботи у межах даного договору.

Список використаної літератури:

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : міжнародний документ від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. No 13. С. 270.
1. Конвенція МОП про примусову чи обов'язкову працю : міжнародний документ від 28 червня 1930 р. No 29. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_136.
2. Конвенція про скасування примусової праці : міжнародний документ від 25 червня 1957 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_013.
3. Загальна декларація прав людини : міжнародний документ від 10 грудня 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. No 93. С. 89. Ст. 3103.
4. Глобальный альянс против принудительного труда : доклад генерального директора МОТ на Международной конференции труда 2017 г. *Организация Объединенных Наций*. URL: <http://www.un.org/ru/right/trafficking/ilo.pdf>.
5. Жернаков В. Поняття примусової праці за законодавством України. *Право України*. 1997. No 10. С. 35–39.

Науковий керівник: Асірян С. Р., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА ЗА УГОДОЮ ПРО АСОЦІАЦІЮ

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода) визначає якісно новий формат відносин з ЄС на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції» та є стратегічним орієнтиром системних реформ в Україні.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбувалося в два етапи. 21 березня 2014 р. під час позачергового саміту Україна – ЄС було підписано політичну частину Угоди та Заключний акт саміту. 27 червня 2014 р. в ході засідання Ради ЄС Президентом Українита керівництвом Європейського Союзу і главами держав та урядів 28 держав – членів ЄС було підписано економічну частину Угоди – розділи III «Юстиція, свобода та безпека», IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», V «Економічне та галузеве співробітництво» та VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством».

1 вересня 2017 року після тривалого процесу ратифікації Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності у повному обсязі.

Угода передбачає багато напрямків взаємодії, таких як зміцнення миру та міжнародного правосуддя, поширення регіональної стабільності, забезпечення поступової конвергенції у сфері зовнішньої та безпекової політики, тощо.

У частині Угоди «Юстиція, свобода і безпека» визначені напрямки взаємодії у відповідних сферах. Важливою метою співробітництва є утвердження верховенства права та зміцнення відповідних інституцій, зокрема у сфері правоохоронної діяльності та встановлення правосуддя, насамперед зміцнення судової системи, покращення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості [1].

Також велика увага приділяється розширенню зони вільної торгівлі. Вона є невід'ємною складовою Угоди про асоціацію і передбачає лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, лібералізацію руху капіталів та до певної міри – руху робочої сили. Відмінною рисою ЗВТ

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Україна – ЄС є комплексна програма адаптації регуляторних норм у сферах, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це дозволить значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар'єри у торгівлі між Україною та ЄС та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів до українського ринку. Таким чином поглиблена та всеохоплююча ЗВТ має забезпечити поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС [5].

Частина «Фінансове співробітництво» окреслює механізм і шляхи отримання Україною фінансової допомоги з боку ЄС, у т.ч. з метою сприяння реалізації Угоди про асоціацію, пріоритетні сфери її надання, порядок моніторингу та оцінки ефективності її використання.

У контексті забезпечення належного виконання Угоди буде впроваджений відповідний механізм моніторингу та врегулювання спорів, які можуть виникати у ході виконання Угоди [2].

Розглянемо більш детально декілька пріоритетних напрямів співробітництва за Угодою про асоціацію:

Важливою Програмою для розвитку економічної співпраці є Ініціатива EUSURE – EUSupporttoUkrainetoRe-launchtheEconomy (Підтримка від ЄС Україні для відновлення її економіки).

EU SURE допомагатиме розвитку малих та середніх підприємств в різних регіонах України. Вона сприятиме відновленню української економіки, стимулюванню зростання та створенню нових робочих місць. Ця допомога також надаватиметься територіям, що потерпають від конфлікту, і сусіднім регіонам, що залучені до реінтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Програма працюватиме на двох рівнях.

Перший – *макрорівень* передбачає роботу з Мінекономрозвитку для зменшення регуляторного вантажу на бізнес та допомоги у виробленні та здійсненні політики економічного розвитку.

Другий – *мікрорівень*, передбачає створення центрів підтримки бізнесу в різних регіонах України, чия робота здійснюватиметься у співпраці з Європейським банком реконструкції та розвитку. Вибір економічних галузей, на які скеровуватиметься допомога, залежатиме від економічної специфіки регіону.

EU SURE також спрощуватиме доступ українських малих та середніх підприємств до фінансових ресурсів. Вона забезпечуватиме синергію між

послугами бізнесових консультацій, що їх надаватимуть Центри підтримки бізнесу, та Інструменту кредитних гарантій.

Регіональна політика. В Угоді про асоціацію визначено предмет співпраці у сфері регіональної політики. Це зроблено в ст. 446 Угоди, що міститься в Главі 27 «Транскордонне та регіональне співробітництво» розділу V Угоди «Економічне та галузеве співробітництво»:

Стаття передбачає, щоб Сторони доклали належних зусиль у досягненні взаємного розуміння щодо методів формування та реалізації регіональних політик, з обов'язково врахувавши такі методи як багаторівневе управління та партнерство. Обов'язковими сферами співпраці визначені такі питання регіональної політики як розвиток відсталих територій і територіальне співробітництво.

Водночас, як відомо, в ЄС ключовим інструментом здійснення регіональної політики є фінансова підтримка регіонів за рахунок коштів, акумульованих на центральному рівні. Така підтримка здійснюється в рамках відповідних механізмів згідно з чітко визначеними процедурами. У зв'язку з цим, заслуговує уваги положення Частини 2 «Державна допомога» глави 10 «Конкуренція» розділу IV Угоди, що покладає на Україну зобов'язання запровадити європейські стандарти надання державної допомоги, в тому числі при здійсненні регіональної політики [6].

Також важлива роль відводиться питанням транскордонної співпраці реалізації цілей регіональної політики ЄС.

Відповідно до статті 447 Угоди про асоціацію Сторони зобов'язані підтримувати та посилювати залучення місцевих та регіональних органів влади до транскордонного та регіонального співробітництва та відповідних управлінських структур, щоб досягти таких цілей [3]: посилити співробітництво шляхом створення сприятливої законодавчої бази; підтримувати і розвивати вживання заходів з розбудови спроможності; сприяти зміцненню транскордонних та регіональних економічних зв'язків та ділового партнерства.

Таким чином, ця стаття передбачає, що Сторони повинні зосередитися на створенні сприятливого регуляторного середовища та належної спроможності для максимально можливого залучення місцевих та регіональних органів влади до транскордонного та регіонального співробітництва між Україною та ЄС.

Розвиток сільських територій. Питання розвитку сільських територій регулюються переважно положеннями Глави 17 «Сільське господарство

та розвиток сільських територій» (статті 403–406), яка міститься в розділі V Угоди «Економічне та галузеве співробітництво». Сторони розглядають питання розвитку сільських територій у тісному зв'язку з такими питаннями економічного характеру, як процес, що супроводжує розвиток сільськогосподарського виробництва чи є його наслідком [4].

Стаття 404 містить перелік із десяти напрямів, за якими Сторони здійснюють співпрацю у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій. Більша частина з них визначають загальний інструментарій здійснення співпраці. Потрібно зазначити, що найбільш важливим напрямом є адміністративна спроможність або здатність місцевих органів використовувати наявні інструменти співробітництва та залучати фінансову допомогу.

Очікується, що наповнення цих пріоритетних напрямків конкретним змістом відбуватиметься шляхом поступового здійснення Україною наближення законодавства до актів законодавства ЄС, перелік яких визначено у Додатку XXXVIII до Угоди (ст. 405 Угоди).

Список використаної літератури:

1. Гарасим Ю. Й. : Аналіз національної системи стандартизації і сертифікації у контексті Угоди про асоціацію України та ЄС.
2. Андрійчук В. Г., Іванов Є. І. : Вплив Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на митно-тарифне регулювання і зовнішньоторговельний режим сторін. Удк 339.542.26
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.
4. Розпорядження кабінету міністрів від 17.09.2014 р. № 847 «Про імplementацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони».
5. Кузьо М., Черніков Д., Павлюк С., Хорольський Р. : Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імplementація.
6. Додаткова угода № 1 (у формі обміну листами) до угоди про фінансування між урядом України та європейською комісією, що діє від імені європейського союзу, «підтримка ес України у відновленні її економіки (easure)» (enl/2015/032-789)

Науковий керівник: Косінова Д. С., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА СТ. 2 КОНВЕНЦІЇ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Для того, щоб право на життя, гарантоване Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, було застосовним та неілюзорним звичайно необхідно забезпечувати процесуальний механізм захисту. Тому на кожну Високу Договірну Сторону, окрім матеріальних зобов'язань, покладаються ще й процедурні, головним із яких є проведення розслідування. Останнє не може вважатися ефективним у разі, якщо недотримано критерій незалежності.

Європейський суд з прав людини (далі – Суд) розуміє ефективність розслідування через контекст незалежності наступним чином: для того, щоб розслідування за фактом ймовірного неправомірного вбивства людини представниками держави було ефективним, зазвичай вважається необхідним для осіб, відповідальних за проведення розслідування, щоб воно було незалежним від осіб, причетних до події [1]. Так, Суд встановив порушення критерію незалежності, коли особи, які мали його здійснювати були потенційними підозрюваними: поліцейські, які брали участь у розслідуванні, самі проводили первинне розслідування та забезпечували такі важливі докази, як кулі, витрачені патрони та зброя. Дозволяти поліцейським, які вбили брата другого заявника, забезпечувати схоронність ключових доказів є настільки серйозним, що зачіпає незалежність усього кримінального провадження [2].

Незалежність означає не лише необхідність відсутності ієрархічного чи інституційного зв'язку, але й незалежність на практиці. У даному випадку має значення ніщо інше, як довіра суспільства до монополії держави на застосування сили. [1] Щодо інституційного зв'язку, то можна згадати наступний аргумент у одному із рішень Суду: друге розслідування проводилося районною адміністративною радою м. Кульпа, яка не була незалежним органом, оскільки складалася з державних службовців, котрі за службовою субординацією підпорядковувалися губернатору,

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

який мав зв'язок з тими працівниками служб безпеки, які перебували під слідством [3]. У іншій справі Суд вказав на наявність ієрархічного зв'язку, несумісного із вимогою незалежності під час розслідування, наступним чином: розслідування було доручено військовим прокурорам, які, як і обвинувачений, були солдатами, що підпорядковуються принципу підпорядкування ієрархії, а отже обвинуваченим, які в період з 1990 по 1991 рік були міністрами оборони [4]. Стосовно іншої ситуації Суд зауважив, що інституційний зв'язок між вищими офіцерами Міністерства внутрішніх справ та слідчими, які ведуть справу, є ще більш вражаючим, якщо оцінювати той факт, що DA-aia є членом групи міністра, безпосереднім начальником DA-aia була особа, відповідальна у міністерстві за розслідування смерті. На думку Суду, недоречність цього конфлікту інтересів посилювалася ще більше тим, що він був прихований від громадськості [5].

Проте Суд наголошує, що стаття 2 Конвенції не вимагає, щоб особи та органи, відповідальні за розслідування, користувалися абсолютною незалежністю, а передбачає, щоб вони були достатньо незалежними від осіб та структур, відповідальність яких, ймовірно, буде встановлена [6]. Так, Суд визнав недостатньою ступінь незалежності у ситуації, коли особи, які мали здійснювати розслідування, були безпосередніми колегами особи, проти якої провадилося розслідування: основні етапи розслідування проводилися тією ж поліцейською службою, в якій працювали поліцейські-підозрювані. Крім цього, Суд вважав, що незважаючи на те, що відсутні докази перебування у змові між собою або зі своїми товаришами по службі, один лише той факт, що міри для зменшення небезпеки подібної змови, не були прийняті, ставить під сумнів достатність розслідування. Також Суд зазначив, що нагляд, здійснений іншим органом, нехай навіть і незалежним, не є достатньою гарантією незалежності слідства. Так як розгляд справ все одно вела та ж поліція, хоча і під керівництвом та відповідальністю Департаменту [7].

Якщо законна або інституційна незалежність знаходиться під питанням, то у такій ситуації важливим фактором буде пред'явлення до суду вимоги щодо здійснення більш суворого нагляду за розслідуванням, чи проводилося воно незалежним способом. Якщо виникає питання про незалежність і безсторонність розслідування, правильний підхід полягає у вивченні питання, чи вплинула у якійсь мірі спірна обставина на ефективність розслідування і на його здатність прояснити обставини смерті,

а також на покарання винних. Так, Суд не знайшов підстав вважати відсутнім критерій незалежності зважаючи на таке: військовий суд, який мав провести розслідування, не був повністю незалежним у своєму статусі, але не було прямого ієрархічного, інституційного чи іншого зв'язку між ним і основним потенційним підозрюваним, а також його конкретна поведінка не виявляла жодних ознак недостатньої незалежності і неупередженості у проведенні розслідування [6].

Також у певних випадках Суд, оцінюючи процесуальні заходи, зробив висновок про наявність ознак недостатньої незалежності, наприклад, невжиття певних заходів слідчими, які дозволили б пролити світло на обставини справи [8, с. 33]. Так, Суд звертає увагу, що не було здійснено відтворення послідовності події. Відсутність такої слідчої дії могла унеможливити формування висновків слідчих щодо питання, чи могло тіло впасти так, як це було описано у постанові про огляд місця події, та проходження кульового отвору у вікні гауптвахти. Також Суд зауважує, що судово-медична експертиза рук загиблого була здійснена на предмет сліду від пострілу. Органи державної влади не дослідили з достатньою уважністю авторство передсмертного листа [9]. Також недотримання незалежності через призму процедурних заходів Суд визнав щодо надання надмірної ваги свідченням підозрюваних, відмови розслідувати певні очевидні і неодмінні гіпотези; інертності [8, с. 33].

Тож підсумуємо, що критерій незалежності є важливим елементом ефективного розслідування. Суд у своїй практиці часто констатував порушення у разі, коли особа, яка здійснює розслідування, є підозрюваним або наявні товариські відносини по службі, або ієрархічне підпорядкування, проте наголошував, що, в першу чергу, має бути саме реальна незалежність, яка не викликатиме сумніви у суспільства щодо ефективності розслідування. Крім цього, Суд розуміє відсутність незалежності у контексті процесуальних заходів, які органи розслідування або взагалі не здійснили, або вчинили неналежно.

Список використаної літератури:

1. Рішення у справі «Армані да Сілва проти Сполученого Королівства» від 21.01.2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-161975%22%5D%7D>
2. Рішення у справі «Бекташ і Йзалп проти Туреччини» від 20.04.2010. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-98353%22%5D%7D>

3. Рішення у справі «Орхан проти Туреччини» від 18.06.20026. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60509%22%7D>
4. Рішення у справі «Сандру і інші проти Румунії» від 08.12.2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-96027%22%7D>
5. Рішення у справі «ЕнукідзетаГіргвліаніпротиГрузії» від 26.04.2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-104636%22%7D>
6. Рішення у справі «Мустафа Тунч і Феджире Тунч проти Туреччини» від 14.04.2015. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-154007%22%7D>
7. Рішення у справі «Рамсахаї та інші проти Нідерландів» від 15.05.2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-80563%22%7D>
8. Довідник із застосування статті 2 Європейської конвенції з прав людини Дослідницького і бібліотечного відділу Дирекції юрисконсульта ЄСПЛ. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_UKR.pdf
9. Рішення у справі «Шевченко проти України» від 04.04.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_012#Text

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Нагаєва В. О.¹

ДИПЛОМАТИЧНІ ПЕРЕГОВОРИ ЯК ФОРМА ОФІЦІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Одним із найефективніших способів врегулювання конфлікту є переговори. Переговори дають можливість дійти згоди, відкривають шлях до співробітництва конфліктуючих сторін.

З плином часу методи і форми ведення переговорів змінюються та вдосконалюються і поступово вони стали проводитися не лише для врегулювання збройних конфліктів, але і для вирішення міжнародних проблем

Дипломатичні переговори на сучасному етапі розвитку міжнародних економічних та політичних відносин є основним засобом мирного рішення спорів та конфліктних ситуацій, котрі виникають між державами [1].

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У «Дипломатичному словнику» термін «дипломатичні переговори» характеризується як офіційне обговорення представниками різних держав політичних, економічних та інших питань двосторонніх і багатосторонніх відносин із метою погодження зовнішньополітичної стратегії, тактики і відповідних дипломатичних акцій, обміну думками, інформацією, підготовки до підписання договорів, врегулювання спільних питань.

«Дипломатичний словник» вказує, що дипломатичні переговори є основним способом мирного вирішення спорів, що виникають між державами, та одним із найбільш розповсюджених методів розвитку і поглиблення міжнародних відносин у сучасному міжнародному праві [2, с. 324–325].

У сучасній дипломатичній практиці розуміння переговорів, як процесу досягнення згоди на взаємоприйнятній основі, є загальноприйнятим.

Мета дипломатичних переговорів полягає в досягненні згоди щодо різноманітних питань, які виникають у міжнародних відносинах. При цьому результати переговорів втілюються в різних юридичних формах, що мають різноманітну форму, статус та юридичну силу, проте сутність їх одна – згода сторін [3, с. 77].

Загальновідомо, що саме безпосередні дипломатичні переговори є найбільш поширеним у міжнародній практиці ефективним і гнучким способом вирішення будь-яких справ та спорів між державами, вирізняючи двосторонні, багатосторонні або переговори у формі міжнародної конференції [4, с. 176].

Зрештою, здебільшого, саме за допомогою переговорів держави прагнуть вирішити конкретні проблемні питання. Інститут дипломатичних переговорів історично формувався і діє як у міжнародному праві, так і в дипломатії. Деякі дослідники навіть визначають саму дипломатію у вузькому розумінні як мистецтво ведення переговорів та укладення договорів.

Досить важливу роль відіграють дипломатичні переговори, зокрема в процесі створення норм міжнародного права.

Процес утворення норм міжнародного права шляхом договору, незалежно від того, які питання цей договір закріплює, є, по суті, результатом дипломатичного процесу. Він починається з переговорів між державами, в органах міжнародних організацій, на конференціях тощо. Саме під час переговорів щодо укладення міжнародного договору, у процесі дипломатичної діяльності, зумовленої такими переговорами, узгоджують вза-

емні компроміси та позиції різних держав і їх волі, що виражається в нормах міжнародного договору.

Вказане ще раз доводить важливість місця і ролі дипломатичних переговорів у міжнародному праві, які одним із нормотворчих засобів у системі міжнародного права. Відтак, крім врегулювання міждержавних спорів, дипломатичні переговори сприяють створенню норм міжнародного права.

Оскільки переговорний процес є взаємодією партнерів, котра несе на меті досягнення взаєморозуміння, то існує такий перелік моральних принципів ведення дипломатичних та міжнародних економічних переговорів: принцип ширості, конкретності істини, категоричного імперативу правди, дотримання обраного шляху, принцип справи вище справи принципу (потребує від партнера на переговорах правильно розставляти пріоритети – головним є вирішення проблемної ситуації).

Плідність переговорів, як правило, оцінюється наявністю підписаного заключного документу або документів.

По завершенню переговорів їх результати фіксуються у письмовому звіті. У цьому документі не тільки відображається перебіг переговорів, а й дається оцінка поведінки партнерів на переговорах, їхні психологічні характеристики.

Важлива вимога до мови дипломатичних документів полягає в такому: якщо лексичне значення слова у певному контексті можна трактувати по-різному, то таке слово слід замінити іншим.

Дипломатичне мовлення досить часто послуговується обов'язковими з погляду дипломатичного етикету виразами-компліментами, які виконують досить специфічну комунікативну функцію – підкреслюють ввічливість, шанобливість, пошанність.

Крім того, актуальними для дипломатичних текстів є прикметники, що характеризують ставлення до адресата як до людини поважної і шанованої. Також у дипломатичному листуванні використовують високу книжну лексику, яка надає дипломатичним документам урочистого звучання, відповідно до їхньої значущості та важливості [5, с. 123].

Отже, важливою властивістю міжнародного співтовариства, безумовно, є процес накопичення історичного досвіду, зокрема способів виходу зі складних проблемних ситуацій, що неодноразово виправдали себе. Серед таких способів вирізняються міжнародні переговори, які є чи не останньою можливістю врегулювати спірне питання без застосування силових або інших неприпустимих методів, що можуть зумовити невідворотні наслідки.

Варто зазначити, що у всіх міжнародно-правових актах, які стосуються мирного розв'язання міжнародних суперечок, переговори є основним способом, який підтверджує їх дієвість, універсальність та ефективність. Вони є процесом пошуку вирішення спірних питань самими сторонами шляхом встановлення безпосереднього контакту та досягнення угоди між ними.

Список використаної літератури:

1. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи // Безкоштовна бібліотека підручників. 2018. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-4343.html>
2. Дипломатический словарь : в 3 т. / под общ. ред. А. А. Громыко. Москва: Наука, 1994. Т. 1. 1994. С. 324–325.
3. Сардачук П. Д. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи : [навч. посіб.] Київ : Україна, 2001. 176 с.
4. Антипенко В. Ф. Міжнародне публічне право : [навч. посіб.] Київ : НАУ, 2012. 420 с.
5. Куньч З. Особливості дипломатичного мовлення як різновиду офіційно-ділового стилю / Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2014. Вип. 26. С. 121–127.

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Назаренко О. В.¹

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІМУНІТЕТ ТА ЧИ ТРЕБА ПОЗБАВИТИ ДИПЛОМАТІВ НЕДОТОРКАНОСТІ?

Дипломатичний імунітет формувався, змінювався та встановлювався протягом багатьох століть. Лише після кодифікації його сьогоденна сутність та зміст були сформовані остаточно. Однак, в межах дипломатичного імунітету виникає проблема притягнення дипломатичних агентів до відповідальності у певних випадках, це свідчить про те, що формування дипломатичного імунітету ще триває.

¹ Студент 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Дипломатичний імунітет – це сукупність прав та привілеїв, що надані дипломатичним керівникам та працівникам дипломатичних установ на території конкретної країни, а також у тієї країні, у якій вони перебувають. Виходячи з практики дипломати зацікавлені в отриманні цього статусу, бо завдяки ньому вони здатні виконувати свої обов'язки ефективно, легше вирішувати питання щодо проживання в країні перебування, а також мати недоторканість від арешту, затримання, недоторканість та захист його резиденції та власності, звільнення від податків, митного контролю, дипломатичний імунітет, також, виступає гарантом безпечного пересування і т. д. На додаток до цього слід виділити і той момент, що посилаюча країна може офіційно позбавити свого представника дипломатичного імунітету у випадках, коли відомо, що цей представник вчинив тяжкий злочин, який не пов'язаний з виконанням ним дипломатичних обов'язків, або став свідком такого злочину. Крім того, дипломатичний імунітет не захищає представника від судового переслідування у своїй країні. Сам представник не має права відмовлятися від свого власного імунітету.

Захист дипломатів від загроз є головним призначенням дипломатичного імунітету. Цей принцип є основоположним та був сформований ще у старовину[1]. Наприклад, послы вважались недоторканими ще у стародавньому Китаї, давньогрецьких полісах і давньоіндійських державах. У Стародавній Індії широко використовувалась також і недоторканність щодо посольських приміщень, причиною чого в той час були релігійні вірування. У наведених державах панувала переконаність в тому, що забезпечити мирні міжнародні відносини і взаємодія один з одним щодо різних питань не є можливою без надання іноземним послам і посередникам права безпечно пересуватися територіями держав перебування.

Більшого розвитку дипломатичний імунітет почав зазнавати у кінці Середньовіччя на зорі Ренесансу. У XV столітті з'явилися постійні посольські установи, що дозволили зміцнити принцип недоторканності приміщень дипломатів. У XVI столітті в практику держав увійшли особистий захист і імунітет від кримінальної юрисдикції послів, включаючи навіть тих, які підозрювалися в змові проти акредитованих їх суверенів. В цьому контексті доречно послатися на такий дипломатичний казус. Іспанський посол Мендоса в 1584 році був звинувачений англійським урядом в змові, що мало на меті повалити англійську королеву Єлизавету. При цьому виникло питання, чи можна судити іспанського посла в англійському суді. Королівська Рада звернулася за консультацією до відомо-

мого італійського дипломата, правознавцеві, знавцеві дипломатичного права Альберіко Джентили [2]. Той дав висновок, що Мендоса повинен бути покараний іспанським сувереном, а отже, повинен бути висланий з Англії. В результаті посол отримав від англійських властей наказ покинути межі Королівства.

Вестфальський період (1648–1815 рр.) надали розвитку міжнародного права остаточне закріплення в формі міжнародного звичаю, посли отримали правила про імунітети, які супроводжують їх членів сімей та персонал від цивільної та кримінальної юрисдикції держав перебування, а також правила про недоторканність посольських приміщень. Виникла підвищена увага тематиці дипломатичного імунітету, якому приділялась велика зацікавленість в наукових міжнародно-правових розробках.

У Версальський період (1919–1945 рр.) виникали спроби кодифікації міжнародного права, а саме норм про дипломатичний імунітет. Вперше така кодифікація була виконана на регіональному рівні. Гаванська конвенція про дипломатичних службовців від 1928 р., учасниками якої були держави Панамериканського союзу. Конвенція не цілком вірно відображала існуючу на той момент практику в області дипломатичного права. Однак, у 1932 році вийшла більш досконала конвенція Гарвардський проект конвенції про дипломатичні привілеї та імунітети.

В період сучасного міжнародного права відбулась перша універсальна кодифікація звичайних норм дипломатичного права допоміжним органом Генеральної Асамблеї ООН – Комісією міжнародного права. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року стала результатом цієї роботи. В ній були зафіксовані не тільки сформовані на той час в дипломатичній практиці держав однакові правила, але і нові правила, щодо яких у держав раніше не було єдиного розуміння (мова, про привілеї та імунітети молодшого персоналу посольств, винятків з імунітету, а також статусу дипломатів, які є громадянами держави перебування). Віденська конвенція стала універсальним інструментом, що регулює відносини в області дипломатичного права, в тому числі і питання дипломатичного імунітету.

Тепер більш детально щодо самої проблематики дипломатичного імунітету. Звісно, положення статей 29–32 Віденської конвенції про дипломатичні зносини закріплюють положення та аспекти що стосуються імунітету дипломатичних агентів, чим забезпечують ефективне виконання ними їх обов'язків, однак, виходячи з обставин, що виникали нео-

дноразово, ми можемо побачити, що деякі дипломати зловживають наданими їм привілеями [3]. З цього і випливає те, що дипломатичний імунітет фактично ставить іноземних дипломатів вище за закони країни перебування та проживання.

У 2010 році Вільям Хейг (міністр внутрішніх справ) оприлюднив деталі 18 злочинів, у яких були звинувачені іноземні дипломати на території Сполученого Королівства [4]. Серед цих злочинів були і погрози вбивством, і сексуальні домагання, і контрабанда, і керування авто у нетверезому стані та інші. Наприклад, у тому ж році суд постановив, що завдяки своєму дипломатичному статусу шейх Хамад бін Джасім бін Джабер Аль-Тані – один із найбагатших людей світу та колишній прем'єр Катару – не підлягає судовому переслідуванню у Британії через звинувачення у несправедливому ув'язненні чоловіка із подвійним британсько-катарським громадянством. Шейх Хамад та уряд Катару заперечили будь-які правопорушення; юристи мільярдера заявили, що з чоловіком, про якого йдеться, обійшлися «згідно з катарським та міжнародним законодавством».

У 2011 році Україна також відзначилась неналежною поведінкою у дипломатичній сфері. Начальник відділу міжнародних договорів Володимир Коновалов вдарив стюардесу російської авіакомпанії через невдоволення рівнем обслуговування [5]. Справу на українського дипломата, як і у подібних випадках, завести не змогли.

Доволі часто, виявляють участь співробітники посольств у контрабанді. Наприклад, 1 березня 2021 року відбувся випадок, про який глава МЗС України Дмитро Кулеба написав наступне: «Учора двох співробітників посольства України в Польщі спіймали на гарячому – їх затримали на кордоні під час спроби вивезти в службовому авто з України в Польщу велику кількість валюти, золота та контрабандних цигарок. Випадок для МЗС кричущий». Ці співробітники були відкликані з відрадження та звільнені, але відносно них треба ще провести розслідування, щоб безперечно довести їх винуватість.

Як висновок, хочу зазначити, що я погоджуюсь з тезисом Ковальчук Анастасії з її стаття «Дипломатичний імунітет: необхідний захист чи приховані зловживання», що хоча випадки порушень дипломатами і виникають нечасто, однак вони все це перетворюють у певну тенденцію [6]. Як я вже раніше зазначав, положення Віденської конвенція про дипломатичні зносини я ніяким чином не оспорюю, бо, як і майже всі закони, положення у ній спрямовані на благі цілі та такими і є, однак, виходячи

з практики, як на мене, положення що стосуються привілеїв та імунітетів дипломатів мають бути доопрацьовані та мають бути розроблені запобіжники зловживанням дипломатичним імунітетом.

Список використаної літератури:

1. Вилегжанін О. М. Міжнародне право: підручник. – М.: Юрайт, 2011. – с.50–54.
2. Зонова Т. В. Настольна книга дипломатів. – Дипломатичний вісник. – 2001. #8. – с. 24–25
3. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 – https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text
4. Келлі Дж. Чи повинні дипломати мати недоторканність. – BBC News Magazine. – 2016. – Режим доступу до джерела: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/04/160401_diplomatic_immunity_or
5. Притула О. Український дипломат ударив стюардесу. – Українська правда. – 2011. – Режим доступу до джерела: <https://www.pravda.com.ua/news/2011/04/5/6080050/>
6. Ковальчук А. ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІМУНІТЕТ: НЕОБХІДНИЙ ЗАХИСТ ЧИ ПРИХОВАНІ ЗЛОВЖИВАННЯ. – Режим доступу до джерела: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/9/16/paragraphs/806/zbirnykmaterialiv3.pdf>
7. Окладана М. Г., Бурдай Ю. Ю. Теорії обґрунтування дипломатичних привілеїв та імунітетів: проблеми та шляхи вирішення. *Право та інновації*. 2020. №4 (32).

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*НечитайлоВ.О.*¹

ТЛУМАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ КОНЦЕПЦІЇ ГІДНОГО ПОВОДЖЕННЯ У СПРАВІ «ПЕТУХОВ ПРОТИ УКРАЇНИ»

Право на повагу до людської гідності є одним із основоположних прав людини, забезпечення якого є утвердженням гуманістичного світо-

¹ Курсант 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

гляду у державі і визнанням людського життя основною цінністю суспільства.

У контексті історичного розвитку людства проблема поваги до людської гідності та її забезпечення за допомогою державних механізмів регулювання суспільних відносин неодноразово поставала не тільки в Україні, а й в інших державах та в рамках міжнародних організацій. Актуальність цього питання проходить крізь призму віків, оскільки через постійні зміни суспільного ладу та загальноприйнятих поглядів змінювалось і ставлення соціуму до реалізації даного права для всіх. Це, у свою чергу, сприяло подальшій поступовій демократизації суспільства.

Вважається, що на міжнародному рівні презумпція гідності людини вперше була закріплена у ст. 1 Загальної декларації прав людини 1948 р.: «Усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах». Щоправда, ще у преамбулі Статуту ООН 1945 р. однією з головних цілей проголошувалося, зокрема: «...затвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості».

Вивчаючи ці та інші універсальні міжнародні договори, можна визначити такі стандарти щодо людської гідності: 1) визнання гідності людини – основа свободи, справедливості і загального миру [1, с. 564]; 2) усі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності [2]; 3) усі права людей (і громадянські, і політичні, і економічні, і соціальні, і культурні) впливають з властивої людській особі гідності [3]; 4) усі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і повагу до гідності властивої людській особі [3, ст. 10]; 5) застосування катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання заборонено [2, ст. 5; 3, ст. 7], зокрема до дітей [4, ст. 37], і до інвалідів [5, ст. 15]; 6) піддавати особу медичним чи науковим дослідям без її вільної згоди заборонено [3, ст. 7; 5, ст. 15]; 7) расова дискримінація у усіх формах і проявах заборонена [6]; 8) дискримінація жінок у будь-якій сфері суспільного життя порушує принцип поваги до людської гідності [7]; 9) дитина повинна виховуватися у дусі ідеалів, проголошених у Статуті ООН (зокрема, у дусі гідності) [4]; 10) освіта повинна бути спрямована на усвідомлення гідності людини і зміцнювати повагу до прав людини і основних свобод [8, ст. 13]; 11) шкільна дисципліна повинна бути забезпечена методами, що ґрунтуються на повазі до людської гідності дитини [4, ст. 28];

Отже, ідея цінності людської особистості та її гідності є основою міжнародного права прав людини та повинна бути наріжним каменем конституційного устрою будь-якої держави.

Україна закріплює право на людську гідність та її захист, однак питання щодо людської гідності на державному рівні та в суспільному житті країни лунає вкрай рідко. Це зумовлено соціально-правовою концепцією Радянського Союзу. Викривлення розуміння людської гідності та несприйняття його як соціальної цінності призвело до того, що у більшості випадків воно сприймається як формальність.

Так відбувалося й у справі «Петухов проти України» яку розглянув Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ). Суд констатував порушення статей 3, 5, 6 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

З 2004 року заявник відбуває покарання у виді довічного позбавлення волі у державній установі Київський слідчий ізолятор, хворіючи на туберкульоз. У зв'язку з рецидивом цього захворювання у 2010 році заявника було переведено на лікування до спеціалізованої Херсонської виправної колонії №61 та встановлено йому третю групу інвалідності. У 2013 році медична комісія дійшла висновку, що лікування було невдалим і перспектививилікуватися у заявника немає, а у заявника сформулювалася резистентність до більшості протитуберкульозних медичних препаратів. Заявник неодноразово скаржився до адміністрації виправної колонії на ненадання йому необхідної медичної допомоги, відсутність медичних препаратів, неналежні побутові умови тримання його під вартою у Херсонській виправній колонії №61 та Херсонському слідчому ізоляторі й на неможливість мати довготривалі побачення. У 2013 році заявник звертався до суду з проханням про звільнення його від покарання через хворобу, яке було відхилено судами першої та апеляційної інстанцій.

До Європейського суду заявник скаржився за статтею 3 Конвенції через неналежні побутові умови тримання його під вартою, відсутність належної медичної допомоги, та твердження судової влади про те, що його покарання у вигляді довічного позбавлення волі не підлягало скороченню і *de jure*, і *de facto*.

Розглянувши скарги заявника за статтею 3 Конвенції на неналежні побутові умови тримання його під вартою, Європейський суд з прав людини відхилив цю частину заяви як необґрунтовану відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

Щодо скарг заявника на відсутність належної медичної допомоги ЄСПЛ зазначив, що стан заявника під час тримання під вартою погіршився, у нього сформувалася резистентність до більшості протитуберкульозних препаратів, у зв'язку з чим подальше лікування було визнаним таким, що не матиме позитивного результату. Суд також звернув увагу на те, що у Херсонській виправній колонії №61 час від часу спостерігалася нестача протитуберкульозних медичних препаратів. Заявнику вводили протитуберкульозний препарат ізоніазид, до якого у нього сформулювалася резистентність та який був неефективним і навіть токсичним. Посилаючись на свої попередні рішення щодо України у питаннях захисту та попередження туберкульозу в установах виконання покарань в Україні, а також з огляду на неспроможність державних органів влади забезпечити заявника належним медичним доглядом і лікуванням під час тримання його під вартою з 03 липня 2010 року, ЄСПЛ констатував порушення статті 3 Конвенції.

Розглянувши скаргу заявника про неможливість скоротити термін ув'язнення, ЄСПЛ зауважив, що Конвенція не забороняє призначення покарання у виді довічного позбавлення волі за особливо тяжкі злочини, однак при цьому має існувати перспектива звільнення і можливості перегляду. Єдиною можливістю пом'якшення покарання в Україні є помилування Президента у виняткових випадках за наявності надзвичайних обставин. Проте порядок його надання незрозумілий через нечисленність випадків пом'якшення покарання. Зокрема, станом на час розгляду справи Президент України видав помилування лише щодо однієї особи, що свідчить про низьку ймовірність задоволення на практиці клопотань про помилування. Тому ЄСПЛ дійшов висновку про порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з тим, що покарання заявника у вигляді довічного позбавлення волі не підлягало скороченню.

Стосовно скарги заявника за статтею 8 Конвенції ЄСПЛ зазначив, що немає необхідності виносити окреме рішення щодо її прийнятності та суті.

Відповідно, Суд прийняв скарги заявника за статтею 3 Конвенції, постановив відсутність необхідності розглядати питання прийнятності та суті скарги заявника за статтею 8 Конвенції та присудив сатисфакцію моральної шкоди, якої зазнав заявник у зв'язку з його скаргою щодо нескоротності його покарання у виді довічного позбавлення волі у розмірі 20 770 євро [9].

Отже, на міжнародному рівні визнано, що усі права людини виходять із властивої людській природі гідності. Право на гуманне поводження

і на повагу до людської гідності мають усі особи, у тому числі ті, які позбавлені волі. Відповідно, кожна людина заслуговує на гідне з нею поводження з боку всіх інших осіб. Тому забороняється застосування до людей торгтур чи жорстокого, нелюдського або такого, що принижує їхню гідність, поводження і покарання. Тому кожна людина має поводитися стосовно будь-якої іншої людини гідно, професійно та гуманно, а права держави має їх охороняти та захищати.

Список використаної літератури:

1. Цебенко С. Гідність людини і міжнародні стандарти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2017. № 865 (14). С. 563–569. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/17649277> (дата звернення: 11.04.2021).
2. Загальна декларація прав людини : резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 12.04.2021).
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : міжнародний договір від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 12.04.2021).
4. Конвенція про права дитини : міжнародний договір від 20 листопада 1989 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 12.04.2021).
5. Конвенція про права інвалідів : міжнародний договір від 13 грудня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 12.04.2021).
6. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації : міжнародний договір від 21 грудня 1965 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_105 (дата звернення: 12.04.2021).
7. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : міжнародний договір від 18 грудня 1979 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_207 (дата звернення: 12.04.2021).
8. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : міжнародний договір від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 12.04.2021).
9. *Петухов проти України (№ 2)*, № 41216/13, 12 березня 2019 року. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/Petuhov_vs_UA.pdf (дата звернення: 14.04.2021).

Науковий керівник: Голік Ю. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ БІЖЕНЦІВ

Найбільш актуальним перед міжнародною спільнотою на теперішній час постає питання міграційної політики. Біженці або, як ще по-іншому їх можна зустріти в газетних заголовках, «вимушені мігранти» не є новим явищем в історії людства. Сьогодні, коли кожна країна світу буде власну економічну, політичну та соціальну стабільність, перед міжнародною спільнотою постають важливі питання міграційних процесів та пошук оптимальних гарантій захисту прав та свобод людей, які через політичну нестабільність в країнах, громадянами якої вони є, вимушені покинути власні домівки та приєднатися до країн, які можуть забезпечити ефективний захист законних прав і свобод людини і громадянина, тих прав, яких вони були позбавлені або стоять перед загрозою такого позбавлення.

Якщо звернутись до історичного аспекту розвитку законодавчого закріплення основних прав і свобод біженців, то можна побачити, що правовий інститут зародився як звичаєве право і регулювався виключно укладенням двосторонніх договорів між державами. З самого початку регулювання правового статусу біженців розглядалося як виключно внутрішнє право окремих країн. Проте на початку ХХ століття, у зв'язку з революційними рухами, широкомасштабними війнами та, перш за все, Першою та Другою світовими війнами, зазнало свого поширення визнання статусу біженців та законодавче регулювання їхнього статусу.

Вирішення цієї проблеми вже було не просто внутрішнім правом окремих країн, вона стала розглядатися як всесвітня, вирішення якої можливе виключно на міжнародному рівні.

Як вже було зазначено, правовий інститут бере свій початок із звичаєвого права. Саме цієї ідеї притримувались країни після закінчення Першої світової війни через спроби прийняття універсальних угод між рядом країн з подальшим вдосконаленням норм національного законодавства, які б не лише визнавали основні права та свободи біженців, але й ефективно їх захищали. Проте такі спроби не знайшли підтримки з боку міжнародної спільноти і залишились поза увагою великої кількості країн.

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Більш ефективним виявився підхід створення міжнародних структур профільного характеру, основним напрямком діяльності якої повинен стати саме правовий статус біженців в усьому світі, незалежно від внутрішніх норм окремих країн. Такою організацією стала Організація Об'єднаних Націй (надалі – ООН), під егідою якої державами було прийнято Конвенцію про статус біженців від 28.06.1951 року, яка й до цього часу залишається основоположним документом з зазначеного питання.

Згідно Конвенції під поняттям «біженець» слід розуміти особу, яка:

1) вважалася біженцем згідно з угодами від 12.05.1926 року і 30.06.1928 року, або згідно із конвенціями від 28.10.1933 року і 10.02.1938 року, Протоколом від 14.09.1939 року, або згідно із Статутом Міжнародної організації у справах біженців;

2) внаслідок подій, які відбулися до 01.01.1951 року, і через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватись таким захистом унаслідок таких побоювань; або не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань.

Проте варто звернути увагу на те, що міжнародно-правові акти, у тому числі й Конвенція про статус біженців, не вирішують ряд найважливіших питань.

Наразі держави все частіше використовують різні інструменти встановлення та захисту прав біженців. На сьогодні існує велика кількість міжнародно-правових документів, які врегульовують зазначені прогалини в законодавстві міжнародного співтовариства або покликані не допускати порушення в захисті прав біженців, зокрема: а) регіональні міжнародні договори (IV Ломейська конвенція 1989 р.), Картагенська декларація (1984 р.) тощо); б) міжнародні угоди, що містять спеціальні норми захисту прав біженців (Всесвітні конвенція про авторське право 1952 р.) тощо; в) угоди і декларації про притулок (Декларація ООН про регіональний притулок 1954 р. тощо); г) договори, що регулюють правовий статус апатридів (Конвенція про статус апатридів 1951 р.), (Конвенція про скорочення безгромадянства 1961 р. тощо); г) двосторонні угоди між окремими країнами (Угода між Австрією і Францією про проживання біженців 1974 р., Угода між Мозамбіком і Південною Африкою про не-

напад і добросусідство 1984 р., Угода між Пакистаном і Афганістаном про добровільне повернення біженців 1988 р.; д) інші.

Аналізуючи проблеми міжнародно-правового захисту прав біженців не можна не сказати про останні події в світі, які створюють реальну загрозу міжнародній безпеці та ставлять під сумнів законодавче закріплення в міжнародному праві окремих норм, стосовно захисту основних прав і свобод біженців. Проблема Ірану з його ядерними програмами, триваючий конфлікт у Сирії, пов'язаний з діяльністю окремої мілітаристської групи – Ісламської Держави Іраку та Леванту (ІДІЛ), події ізраїльсько – палестинського конфлікту (сектор Газу), нестабільна ситуація в Єгипті та політика Північної Кореї, покликана нівелювати нормами міжнародного права – це лише неповний перелік питань, які створюють загрозу визнання та захисту прав біженців, що вимагають не лише уваги з боку міжнародної спільноти, а й рішучих дій, покликаних захищати найвищу соціальну цінність – людське життя.

Ситуація, що склалася на Близькому Сході нашої планети, показала, наскільки міжнародно-правове регулювання захисту прав біженців виявилось неефективним. Міграційні процеси, починаючи з 2013 року, показали всьому світові, що у випадку реальної загрози життю людей на окремих територіях нашої планети, де країни не можуть гарантувати ефективний захист основних прав і свобод, люди будуть позбавлені можливості отримати притулок в інших державах. Всі ми бачили бездіяльність міжнародної спільноти в наданні дієвої гуманітарної допомоги у транспортуванні людей, які покинули окремі зони збройного конфлікту, і вимушені були гинути при перетинанні водного простору.

З іншого боку, ті країни, які все ж таки надали допомогу вихідцям з Близького Сходу та надали статус біженця, зіткнулися з проблемами обмеження окремих прав своїх громадян, пов'язаними з виділенням значної частини економічних ресурсів на потреби біженців, які в свою чергу, нівелювали нормами національного законодавства.

Слід звернути увагу також на те, що зазначені міграційні процеси показали неефективність охорони територіальних кордонів окремих держав, що полягало в збільшенні кількості зафіксованих випадків нелегальної міграції. Не виключенням в такому випадку стала й Україна, яка останнім роками отримала негласний статус «транзитної зони» для мігрантів, вихідців з Близького Сходу.

Описані події свідчать про низьку ефективність міжнародних організацій, насамперед ООН, у вирішенні міграційної кризи, що склалася у світі.

Звичайно, варто брати до уваги, що неможливе ухвалення універсального міжнародно-правового акту, який був би обов'язковим для виконання кожною державою, через те, що такі нормативні закріплення можуть суперечити окремим національним інтересам та можуть розглядатись як втручання в державний суверенітет окремих країн, що є неприпустимим, з точки зору міжнародного права.

Можна зробити висновок, що ця тема й далі буде актуальною та потребує подальшого дослідження. Вирішення цієї проблеми не є таким вже і далеким, потрібно щоб усі держави, уряди, окремі фігуранти дотримувалися норм і приписів міжнародного права. Зменшення вчинення латентних злочинів, війн тощо буде вести за собою поступове вирішення проблеми захисту біженців.

Список використаної літератури:

1. Гончаренко О. А. Статус біженця в міжнародному праві: дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 / О. А. Гончаренко; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Х., 2005.–163 с.
2. Носков А. П. Захист прав біженців у міжнародному праві / А. П. Носков / Альманах міжнародного права. – 2015. № 1. с. 87–89.
3. Чернявський АП. Інститут права притулку в сучасному міжнародному праві / А. Л. Чернявський // Альманах міжнародного права.–2013. – № 3. – с. 24–29
4. Конвенція про статус біженців від 10.01.2002 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text

Науковий керівник: Жуков І. М., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ніколенко А. М.¹

АНТИДЕМПИНГОВЕ МИТО ЯК ЗАСІБ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Економіка України сьогодні характеризується постійним зростанням обсягів та розширенням масштабів міжнародної торгівлі. Це стосується

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

експорту та імпорту товарів. При цьому можна зазначити той факт, що постійно посилюються вимоги міжнародних організацій щодо забезпечення вільного доступу іноземних товарів на внутрішні ринки України та зниження національних торговельних бар'єрів.

Так, у ст. 275 Митного кодексу передбачено, що з метою захисту економічних інтересів України та українських товаровиробників у разі ввезення товарів на митну територію України, незалежно від інших видів мита запроваджується антидемпінгове мито.

Відповідно до п.2 ч.1 Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» антидемпінгове мито – це особливий вид мита, що справляється у разі ввезення на митну територію країни імпорту товару, який є об'єктом застосування антидемпінгових заходів (попередніх або остаточних).

Демпінг є однією з форм недобросовестної конкуренції, що порушує свободу підприємницької діяльності на міжнародному ринку товарів шляхом застосування недозволених методів ведення зовнішньої торгівлі. Демпінг це поставка великої партії товару з метою засмічення ринку імпортера, створення хаосу на ньому, щоб захватити ринок відповідного товару, усунувши з нього конкурентів. Тобто, це є реалізація товару на міжнародній арені за нижчою ціною ніж на національному рівні.

Демпінг порушує не тільки загальні принципи, а й спеціальні принципи міжнародного економічного права такі як: справедлива конкуренція в світовій торгівлі та принцип найбільшого сприяння. Такі неправомірні дії встановлюють експортера на верхівці нових іноземних ринків збуту за допомогою своїх дешевих товарів, які примусово стають більш привабливими для споживачів.

У сучасних міжнародних торговельних відносинах як фірми так і держава часто вдаються до демпінгу як до способу швидкого отримання необхідних валютних коштів, а також реалізації своїх економічних інтересів.

Демпінг може переслідувати і політичні цілі, зокрема для придушення економічно більш могутньою державою конкуренції національних виробників в менш розвинених країнах і поступового встановлення над ними економічного контролю.

Україна нерідко вдається до застосування антидемпінгових заходів, передбачених Генеральною угодою про тарифи й торгівлю 1994 року (далі ГАТТ – 1994) та Угодою про застосування статті VI ГАТТ-1994

(далі – АДУ). Відповідно до ст. XI ГАТТ, антидемпінгове мито як засіб державного регулювання слід відносити до інструментарію тарифного регулювання, за якою визначальною є наявність або відсутність у механізмах їх застосування податкового складника. До того ж нормами угод СОТ (ст. VI ГАТТ, Угода про застосування ст. VI ГАТТ 1994 р.) визначено, насамперед, питання встановлення таких мит (необхідні умови для застосування, розрахунок демпінгової маржі і, відповідно, обмеження її величиною ставки мита, правила проведення антидемпінгового розслідування, тощо).

На сьогоднішній день основним актом ЄС в області антидемпінгового регулювання є Регламент ЄС від 30.11.2009 року № 1225/2009 «Про захист від демпінгового імпорту з країн, які не є членами ЄС» (Базовий антидемпінговий регламент). ЄС доповнює умови застосування антидемпінгових заходів СОТ своїми положеннями, використовуючи Угоду про застосування статті VI ГАТТ 1994 як інституційні рамки.

Воно, зокрема, містить два додаткових більш ліберальних положення, які застосовуються не всіма членами СОТ. Цими положеннями, спрямованими на встановлення збалансованого застосування антидемпінгових правил, є «перевірка інтересів ЄС» і «правило меншого мита.

У загальному вигляді правило меншого мита (Lesser duty rule) міститься в Угоді про застосування Статті VI ГАТТ-1994 СОТ (стаття 9.1), а також в Угоді про субсидії та компенсаційні заходи СОТ (стаття 19.2). Воно передбачає положення, згідно з яким на продаваний за демпінговими цінами або субсидований імпортований товар вводиться мито меншого розміру (чим той, який можна було б визначити, виходячи з встановленого збитку), якщо вона достатня для компенсації понесених в результаті демпінгу або субсидування втрат. В результаті антидемпінгові мита можуть бути визначені на рівні меншому, ніж встановлена демпінгова маржа.

На відміну від прийнятого СОТ Антидемпінгового кодексу, в ЄС обов'язкова перевірка кожного можливого антидемпінгового розслідування на предмет його відповідності інтересам ЄС в цілому. ЄС вважає, що заходи спотворюють дію ринкових механізмів і можуть принести європейським компаніям більше шкоди при використанні іншими країнами ніж користі.

Специфічною рисою застосування антидемпінгового мито – захист національного товаровиробника шляхом компенсації різниці між нор-

мальною ціною товару на внутрішньому ринку та заниженою ціною завезеного товару та процедура застосування, а саме: антидемпінгове мито застосовується на підставі законів та підзаконних нормативно-правових актів уповноважених на те органів виконавчої влади.

Відповідно до положень Антидемпінгового закону, антидемпінгове мито є зовнішнім проявом антидемпінгових заходів, що застосовуються на підставі антидемпінгового розслідування.

Цим часом недобросовісні підприємці стають все більш креативними задля запобігання сплати АДМ. Доволі поширеним способом ухилення від сплати АДМ є незначна зміна товару, а саме: розміру, об'єму, хімічного складу. Наприклад, додавання мізерної кількості бору або хрому до металопродукції призводить до зміни митного коду товару. Тому варто звернути увагу на те, що ефективна протидія ухиленню від сплати АДМ потребує наявності відповідної законодавчої бази, комплексного підходу до вирішення цієї проблеми із застосуванням норм антидемпінгового, митного і кримінального законодавства, належного рівня взаємодії органу, що проводить антидемпінгове розслідування, ретельного формування якісної і достатньої доказової бази у разі вчинення відповідних правопорушень.

Як крок до вирішення проблеми, на нашу думку, потрібностворити дієву систему моніторингу і аналізу ввезення компенсаційного мита, з метою ефективного застосування норм щодо ухилення від їхньої сплати на практиці. Вбачається за доцільне також чітко визначити у згаданих законах термін «товар», який є об'єктом антидемпінгового мита з метою унеможливлення його заміни та двозначного тлумачення, а також розглянути можливість посилення кримінальної та адміністративної відповідальності за ухилення від сплати АДМ. Такі дії є важливими та вкрай необхідними задля покращення ситуації на митницях і в державі взагалі, адже призведуть до зменшення випадків вчинення злочинів.

Список використаної літератури:

1. Угода по застосуванню статті VI Генеральної угоди по тарифах і торгівлі 1994 року (ВТО, Уругвайський раунд багатосторонніх торгових переговорів, 15 квітня 1994 р.)
2. Митний Кодекс України, Кодекс України; Закон, від 13.03.2012 № 4495-VI
3. Регламент ЄС «Про захист від демпінгового імпорту з країн, які не є членами ЄС» від 30.11.2009 року No 1225/2009

4. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту, Закон України від 22.12.1998 №330-XIV

5. Угода про субсидії та компенсаційні заходи СОТ, Світова Організація торгівлі, від 15.04.1994

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Оболєнцева М. А.¹

РЕЗОЛЮЦІЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ ООН: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЇХ ЗАКОННІСТЬ

Фактично з перших днів ООН сприяє прогресивному розвитку міжнародного права і його кодифікації. Ключову роль в цьому з-поміж головних органів ООН відіграє Генеральна Асамблея ООН – орган для багатостороннього обговорення всього спектра міжнародних питань.

Метою цього дослідження є вивчення та аналіз ролі в міжнародному праві резолюцій Генеральної Асамблеї ООН.

Резолюції, декларації, рекомендації та аналогічні акти міжнародних організацій мають таку юридичну силу, яку їм надають держави-члени. Так, дані акти міжнародних організацій можуть бути юридично обов'язкові або рекомендаційні [1, с. 191].

Більшість резолюцій не мають юридично обов'язкового характеру, однак можуть і є корисними джерелами політичних зобов'язань і також норм міжнародного права, які складаються.

Думка Міжнародного Суду: Консультативний висновок про законність загрози ядерною зброєю або його застосування (8 липня 1996 рік):

«Резолюції Генеральної Асамблеї, навіть при тому, що вони не мають обов'язкової сили, іноді мають нормативне значення. При певних обставинах вони можуть виступати важливим свідченням існування норми або формування *opinio juris*. Для встановлення справедливості цього затвердження в відношенні конкретної резолюції Генеральної Асамблеї

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

необхідно розглянути її зміст і умови прийняття; необхідно також з'ясувати, чи існує *opinio juris* щодо її нормативного характеру. Як варіант, серія резолюцій може свідчити про поступову еволюцію *opinio juris*, необхідного для прийняття нової норми» [2].

Так, деякі резолюції Генеральної Асамблеї заслужили визнання в якості декларацій звичайного міжнародного права, прикладом є Загальна декларація прав людини [3].

Законність резолюції не ототожнюється з поняттям її юридичної обов'язковості. Обов'язкова чи рекомендаційна та чи інша резолюція, визначає Статут ООН.

Резолюція повинна повністю відповідати основним принципам і не суперечити конкретним нормам статуту ООН, відповідати цілям і завданням Організації. Порушення резолюцією хоча б одного з принципів статуту ООН або його конкретної норми робить її незаконною і, отже, не має ніякого юридичного значення. Резолюції Генеральної Асамблеї має бути прийнято відповідно до правил процедури Генеральної Асамблеї.

Резолюція не повинна прийматися з перевищенням повноважень Генеральної Асамблеї, не повинна втручатись у компетенцію Ради Безпеки (стаття 12 Статуту ООН), і до внутрішньої компетенції держави (пункт 7 стаття 2 Статуту ООН) [4].

Однак законна, правомірна резолюція, як зазначалося, може не бути юридично обов'язковою, якщо тільки її обов'язковість прямо не впливає зі Статуту ООН як міжнародного договору. Однак тільки законна, правомірна резолюція може надавати той чи інший вплив на процес нормотворення.

Якщо прийнята незаконна резолюція, то вона буде юридично нікчемною, і вона не може надавати будь-який вплив на процес нормотворення. Наприклад, незаконною і, отже, юридично нікчемною виявилася зобов'язуюча резолюція «Єдність на користь світу» 377 (V). У ній, зокрема, зазначено: «Генеральна Асамблея ... розглядає ... питання з метою зробити членам організації необхідні рекомендації щодо колективних заходів, включаючи – в разі порушення миру або акту агресії – застосування, коли це необхідно, збройних сил для підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки» [5]. Аналізуючи цю резолюцію, можна сказати, що вона незаконна, тому що, по-перше, порушує компетенцію Ради Безпеки, що є єдиним органом ООН, правомочним, відповідно до статуту, приймати рішення про операції ООН з підтримання миру; по-друге, спрямована на ліквідацію принципу одноголосності основи статуту ООН.

На підставі викладеного можна прийти до висновку, що Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй є головним органом для багатостороннього обговорення всього спектра міжнародних питань, та має ключову роль в прогресивному розвитку міжнародного права і його кодифікації, а тому резолюції цього органу має важливе значення.

Хоча, більшість резолюцій Генеральної Асамблеї ООН не мають юридично обов'язкового характеру, однак вони можуть і є корисними джерелами політичних зобов'язань і також норм міжнародного права, які складаються.

Список використаної літератури:

1. Щекин Ю. В. Влияние рекомендательных резолюций Генеральной Ассамблеи ООН на формирование норм международного обычного права. *Проблеми законності*. Вип. 90. 2007. С. 191–199.

2. Міжнародний Суд, Консультативний висновок з питання про законність загрози ядерною зброєю або його застосування (8 липня 1996 року), Доповідь 1996 року, англ. текст.

3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. База даних «Законодавство України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

4. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26 червня 1945 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

5. Резолюція 377 (V) Генеральної Асамблеї ООН «Єдність на користь миру» від 03 листопада 1950 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_600#Text

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Олефір А. Ю.*¹

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕВТАНАЗІЇ

Питання щодо можливості існування та використання права на евтаназію на сьогодні є досить складним та не врегульованим, оскільки

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ки існують різні думки щодо доцільності та необхідності такого використання.

Щодо самого поняття «евтаназія», то в цьому плані думка вчених поділилася на дві категорії: «право на смерть» та «право на життя» в тому розумінні, що особа сама повинна розпоряджатися своїм життям.

Евтаназія означає задоволення прохання хворого про прискорення його смерті будь-якими діями і засобами. Вона може здійснюватися у таких двох формах як активна та пасивна. Під активною евтаназією мається на увазі здійснення лікарем дій, свідомо і безпосередньо спрямованих на спричинення смерті пацієнта, тобто застосування спеціальних засобів для прискорення смерті. Пасивна евтаназія передбачає бездіяльність оточуючих, відмову від підтримуючого життя лікування, коли воно або припиняється, або взагалі не призначається [1].

Евтаназію в певній формі офіційно дозволено лише в декількох країнах: Бельгії, Люксембурзі, Нідерландах, Португалії, Швейцарії, Німеччині, Канаді, Колумбії, частині Австралії та деяких штатах США.

Проте нормативного закріплення у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) поняття «право на евтаназію» чи «заборона евтаназії» наразі немає. Стаття 2 Конвенції зазначає, що нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання [2].

Значну увагу проблемним питанням щодо права на евтаназію (або розпорядженням своїм тілом) приділяє Європейський суд з прав людини.

Так, у справі «Ламберт та інші проти Франції», яка стосувалася рішень державних органів припинити штучні харчування і гідратації, від яких повністю залежало виживання пацієнта, Суд зазначив, що між державами-членами ЄС немає консенсусу щодо надання дозволу на припинення лікування, що штучно підтримує життя, попри те, що більшість держав все ж дозволяють це. Тому Суд вважає, що в питаннях щодо закінчення життя, як і в плані порушення життя, держави на свій розсуд можуть встановлювати таке право шляхом легалізації, проте воно повинно бути в межах статті 2 Конвенції [3].

Також слід згадати досить цікаве рішення ЄСПЛ «Прітті проти Сполученого Королівства». Заявниця була уражена хворобою рухових нейронів, що призвело до повного паралізування всього тіла. Її життя стало нестерпним, оскільки вона не могла сама попіклуватися про себе,

на той час все робив її чоловік. Тому заявниця звернулась до суду з проханням позбавити її життя, щоб далі не терпіти такі фізичні та психологічні страждання. Вона зазначила, що це повинен був зробити її чоловік і при цьому, щоб він не був притягнутий до кримінальної відповідальності. У своєму рішенні Суд вважає, що право померти не відповідає статті 2 Конвенції та не є його складовою. На переконання заявниці, відмова визнати, що Конвенція гарантує право померти, означає, що ті країни, які дозволяють суїцид зі сторонньою допомогою, порушують Конвенцію. У цій справі Суд не зобов'язаний оцінювати чи забезпечувати правовий режим у тій або іншій країні захист права на життя [4].

У справі «Хаас проти Швейцарії» заявник страждав серйозним біполярним афективним розладом протягом приблизно двадцяти років. Вважаючи, що його захворювання не дозволяє йому жити з гідністю, він звернувся в швейцарську приватну асоціацію, що пропонувала послуги, в тому числі щодо сприяння в самогубстві, з проханням допомогти йому покінчити з життям. Заявник просив кількох психіатрів призначити йому смертельну дозу снодійного (пентобарбіталу), але безрезультатно. В даній справі заявник вважав, що було порушено статтю 8 Конвенції (право особи на повагу до приватного життя). Суд зазначив, що держави-члени Ради Європи далекі від консенсусу щодо права особи на прийняття рішення про те, як і коли припинити своє життя, держави мають широкі межі розсуду в цих питаннях і саме порушення Конвенції не було [5].

Особисто я не можу сказати, що право на евтаназію є позитивним чи негативним явищем. Дійсно, я погоджуюсь з тим, що особа сама повинна розпоряджатися власним життям та тілом, але в залежності від ситуації. Якщо особа вже не живе повноцінним життям, а тільки виживає, має невиліковну хворобу і не має бажання з нею боротися, то таке право може бути застосоване, оскільки ні органи державної влади, ні суспільство не можуть зрозуміти почуття цієї людини, і не можуть примушувати до певної поведінки в даній ситуації. Проте, в таких випадках для застосування такого права необхідно дотримуватися певних критеріїв: добровільність, невиліковність хвороби, дієздатність (тобто розуміння нею дій, які вона хоче здійснити), вчинення смерті без впливу третіх осіб тощо.

Але з іншої сторони, хоч і деякі країни легалізували евтаназію, проте світ і в тому числі Україна не готова до таких впроваджень та змін в законодавстві і в самому соціумі. Оскільки відповідно до національного законодавства людина, а особливо її життя є найвищою соціальною цінністю і держава має обов'язок захищати це життя.

Великим важелем в проблемі застосування евтаназії є релігійний чинник, який формує основу моралі в суспільстві. Всі світові, а також майже всі національні культури та релігії не підтримують евтаназію і вважають її злочином проти людини. Представники всесвітніх християнських організацій висловили своє негативне ставлення до евтаназії, заявивши, що тільки воля Бога може з'ясувати момент смерті людини.

Підсумовуючи, можемо сказати, що питання легалізації евтаназії відноситься до числа найбільш спірних питань як з точки зору моралі, так і з точки зору права.

Навіть сам ЄСПЛ утримується від конкретної відповіді щодо існування такого права і власне законного використання без перешкод з боку державних органів. Проте наше життя, це дійсно найвища цінність, за яку необхідно боротися і тому потрібно знайти інші методи та способи допомоги людям, які схиляються до евтаназії.

Список використаної літератури:

1. Анікіна Г. В. Перспективи легалізації евтаназії в Україні/2009 р. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09agvevu.pdf> (дата звернення 07.04.2021).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифіковано Законом №475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 07.04.2021).
3. Справа «Ламберт та інші (LambertandOthers) проти Франції» (скарга N 46043/14). URL: <http://pravosudie.biz/049941> (дата звернення 07.04.2021).
4. Справа «Прітті проти Сполученого Королівства» (заява N 2346/02) від 29 квітня 2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_210#Text (дата звернення 07.04.2021).
5. Справа «Хаас проти Швейцарії» (заява №31322/07) від 20.01.2011. URL:<https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D%22item%22:%5B%22001-117346%22%5D%7D> (дата звернення 07.04.2021)

Науковий керівник: Асірян С. Р., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРЕДМЕТ ЗАМОРОЖЕННЯ НЕЛЕГАЛЬНИХ АКТИВІВ У ПРАВІ ЄС ТА ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Одним із ефективних інструментів забезпечення схоронності та незмінності об'єктів матеріального світу, що мають значення для кримінального процесу, є застосування уповноваженими державними правоохоронними органами тимчасової заборони відчуження, знищення, перетворення, передачі або руху майна або тимчасової заборони володіння чи управління майном.

Саме цей процесуальний механізм у правопорядку Європейського Союзу отримав назву замороження (заморожування) нелегальних активів. У свою чергу, вітчизняним аналогом вказаного інституту є накладення арешту на майно як захід забезпечення кримінального провадження.

Базовими принципами (методами) тлумачення поняття «предмет замороження» у праві Європейського Союзу є принципи автономності тлумачення та широкого розуміння власності.

Так, у п.13 Директиви 2014/42/ЄС Європейського парламенту та Ради від 03.05.2014 року «Про замороження та конфіскацію засобів та доходів, отриманих злочинним шляхом, у Європейському Союзі» (далі – Директива) [1] наголошується, що замороження в рамках цієї Директиви є поняттям автономним. Мається на увазі, що розуміння вказаного терміну у національних правопорядках кожної держави-члена в аспекті застосування механізму замороження нелегальних активів на рівні ЄС не має вирішального, а, як правило, має тільки субсидіарне значення при встановленні єдиного варіанту тлумачення останнього, насамперед з точки зору поваги до принципу європейського консенсусу.

У подальшому з огляду на юридичну природу директиви як правового акту, що приймається інституціями ЄС, насамперед у світлі обов'язковості останньої лише в частині результату та широкої свободи розсуду держав-членів щодо визначення конкретних заходів по її імплементації, у тому самому п.13 Директиви уточнюється, що автономність розуміння терміну «замороження» не повинно перешкоджати державам-

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

членам у імplementації цієї директиви, під час використання інструментів, які, відповідно до національного законодавства, розглядаються в якості санкцій або інших заходів.

Стосовно другого основоположного принципу тлумачення категорії, що досліджується в рамках даної наукової праці, – принципу широкого розуміння власності – то його правовою базою є п.12 Директиви, відповідно до якого ця Директива передбачає широке визначення власності, які можуть бути предметом заморожування і конфіскації.

Так, зокрема на рівні Директиви закріплюється, що до переліку об'єктів, що охоплюється поняттям «предмет замороження», включаються правові документи або акти, які підтверджують право або інтерес до такої власності. Такі документи або акти можуть включати в себе, наприклад, фінансові інструменти, або документи, які можуть призвести до вимог кредиторів і, як правило, перебувала у володінні особи, постраждалої від відповідних процедур.

Важливо зауважити, що так само згаданий п.12 цього правового акту містить застереження стосовно незаподіяння шкоди процедурам ведення юридичних документів або актів, які підтверджують право власності або інтерес у власності, так як вони застосовуються компетентними національними органами або державними органами згідно з національним законодавством.

На мій погляд, подібні зауваження є більш ніж доречним та доцільними, позаяк через таке застереження інституції ЄС одразу окреслюють сферу дію Директиви та ціль, яка переслідується її прийняттям – регламентація правового статусу майна, одержаного злочинних шляхом, та процесуального механізму замороження такого майна у кримінальних провадженнях. Жодних посягань на таку сферу компетенції держав-членів як правове регулювання процедур юридичного діловодства, документообороту, у тому числі щодо правовстановлюючих та правопосвідчуючих юридичних документів та актів, з боку наднаціональних органів ЄС не здійснюється.

Повертаючись до змістовного наповнення категорії «предмет замороження», доволі цікавим та важливим для наукових пошуків видається порівняння автономного розуміння вказаного терміну у праві ЄС із легальним тлумаченням арешту майна (вітчизняний аналог інституту замороження нелегальних активів у праві ЄС) згідно з національним правом України.

Так, предмет арешту майна визначається у ч.10 ст.170 КПК України [2], у відповідності до якої арешт може бути накладений у встановленому цим Кодексом порядку на рухоме чи нерухоме майно, гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковій формі, в тому числі кошти та цінності, що знаходяться на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах, видаткові операції, цінні папери, майнові, корпоративні права, щодо яких ухвалою чи рішенням слідчого судді, суду визначено необхідність арешту майна.

На мою думку, незважаючи на ззовні доволі широкий та об'ємний перелік об'єктів майнової природи, що потенційно можуть підлягати арешту згідно з правом України, без жодної уваги законодавця залишилися ті юридичні документи (акти), які слугують правовою підставою виникнення тих або інших майнових прав, які, у свою чергу, можуть підлягати арешту згідно з ч.10 ст.170 КПК України. Іншими словами, за існуючого законодавчого підходу, на будь-яке майнове право (наприклад, у сфері господарювання) може бути накладений арешт у кримінальному провадженні, тоді як на документ (акт), на підставі якого таке право виникло, – ні.

Звертаю увагу, що натомість на рівні правопорядку ЄС (зокрема згідно з Директивою) такої змістової прогалини не виникає, адже, як уже згадувалося вище, правові документи або акти, які підтверджують право або інтерес до такої власності, у першу чергу згадуються у п.12 Директиви як такі, що можуть виступати об'єктом замороження чи конфіскації.

На мій погляд, в аспекті розглядуваного питання варто погодитися з В. І. Медведєвим, який зауважив, що визнання в якості потенційного об'єкту арешту у кримінальному провадженні самого майнового права без надання охорони кримінальним процесуальним законом тих документів (актів), що стали правовою підставою виникнення такого права, є принципово небезпечним в тих ситуаціях, коли виникнення, зміна та припинення права корелює із діями щодо документів, що створюють чи посвідчують його існування. Насамперед це стосується товаророзпорядчих цінних паперів (коносаменти, подвійні складські свідоцтва тощо), позаяк право на товар, у тому числі який перебуває у дорозі, чи право застави обумовлюється правочинами саме щодо документів (актів). Застосування у подібних випадках заходів обмежувального характеру виключно відносно права як самостійного об'єкта без процесуальних обтяжень правопідтверджуючого чи правопосвідчуючого документа

може нівелювати зміст заборонних приписів закону та унеможливити досягнення завдань арешту майна [3, с.127].

Таким чином, варто підсумувати, що у порівнянні з вітчизняним законодавством, підхід щодо визначення предмету замороження, який існує у правопорядку ЄС видається більш повним, глибоким та є таким, що ураховує можливі ризики для кримінального процесу, позаяк мінімізує можливість обходу закону через використання недосконалості юридичного тексту, насамперед змістових прогалин.

Список використаної літератури:

1. Про замороження та конфіскацію засобів та доходів отриманих злочинним шляхом у Європейському Союзі: Директива Європейського парламенту та ради від 3 травня 2014 року 2014/42/ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/files/51595> (дата звернення: 28.03.2021).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 №4651-VI. Дата оновлення: 17.03.2021. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 28.03.2021).

3. Медведєв В. І. Інститут замороження нелегальних активів: компаративне дослідження *acquis* ЄС та законодавства України / В. І. Медведєв // Збірник наукових статей за матеріалами V – х Харківських міжнародно-правових читань, присвячених пам'яті професорів М. В. Яновського і В. С. Семенова: 70 років Женевським конвенціям про захист жертв війни / – Харків, 2019. – С. 126–128.

Науковий керівник: Косінова Д. С., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Осьмірка І.¹

FEMALE OFFICERS IN THE DIPLOMATIC SERVICE

The modern world is filled with the ideas of struggle for equality. And this tendency is also suitable for the identification of the status of men and women. Historically, diplomacy has been the prerogative of men. Women were not admitted to diplomatic and consular services in any appreciable numbers until 1933, when 13 countries, including Nicaragua and Turkey, had female

¹ Студентка 2 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

diplomats. Until the mid-20th century, the most extensive contribution made by women to diplomacy was as the wives of diplomatic and consular officers [6, p.253].

As for Russia, women had managed to deal with diplomacy only if there had been a symbol of state power in their hands. Although, there were many women – politicians in Kiev, Novgorod, Polotsk Rus. In the middle of 10th century, Duchess Olga went with a diplomatic mission to Constantinople, and then very successfully launched a multi-part political combination in the West to multiply the prestige of Russia. However, practically there were not women in the diplomatic service. Positions of ambassadors still remained inaccessible for «weak gender». Although some exceptions happened, and they were rather noticeable.

The Epoch of Enlightenment, which begun by the Board of Peter I, contributed to a change in the status of women in society. A wide part of the XVIII century, women governed in Russia, for example, Ekaterina I, Anna Ioannovna, Anna Leopoldovna, Elizabeth and Catherine II. Duchess Dashkova, who was the nearest favorite of Catherine II, became the first president established by its project of the Russian Academy and remained in this capacity eleven years from 1783 to 1796.

During the reign of Ekaterina, educational institutions for girls were established. In 1906, exactly in the Russian Empire the right to vote was provided to women for the first time in Europe.

In 1908, the first All-Russian Women's Congress took place in Russia. Equality of women's rights was finally approved in Soviet constitutions. Soviet Russia became the first country who broke the gender limits on the profession of diplomat [5, p.95].

Alexandra Mikhailovna Kollontai was a revolutionary of the first wave, the first Ambassador of the USSR in Scandinavia and Mexico. Being a feminist, in her work she did a special focus on equalising the rights of women and men.

In 1930 she became a permanent USSR ambassador in Sweden. In the early 1920s Alexandra Mikhailovna asked for a work in the Diplomatic Service. Connections with the European Socialist Movement as well as the experience of the Secretary of the International Women's Secretariat in the Comintern were taken into account. Since 1923, she worked as the Soviet Plenipotentiary and Sales Representative in Norway.

In 1930–1945 Kollontai worked firstly as a ambassador, and then ambassador in Sweden, and also took part in the Soviet delegation in the League of Nations.

The situation with the representation by women at the diplomatic service began to change slightly after the Second World War, when women began to be represented in foreign policy departments not only in the positions of stenographers, but also on diplomatic positions. At the same time there were cases of appointment of diplomats to the position of heads of diplomatic institutions abroad.

In recent years, both the number of diplomats and female ambassadors has grown significantly in the world. This is well to demonstrate on the dynamics of changing the number of women in diplomatic missions at the UN in New York as well as in such diplomatic capitals as Washington (USA) and London (Great Britain) [3, p.5].

So in 2002 there were 5 women among all permanent representatives of the United Nations in New York. In 2001, they were already 15, and in 2015, their number was 35 out of 203 representatives, which was 17.2% [8].

In the middle of June 2018, the new law 'On diplomatic service» was adopted[1].

There were plenty of reasons for its renewal. The situation was demanding for this.

Experts and diplomats accepted this new law as revolutionary and so reforming for the diplomatic service. Four women led the Consulate General of Ukraine in 2015. In 2018, four embassies of Ukraine were headed by women.

In 1919, the United Kingdom adopted a law prohibiting gender discrimination and creating equal opportunities for men and women in the diplomatic and consular service. However, the British Foreign Office has not in a hurry for a long time to bet on women. They believed that women were too open for temptations and will not be perceived seriously by foreign governments.

Gender equality is one of the priorities of the French government. The Ministry of Europe and Foreign Affairs implements this commitment at the international level through its feminist diplomacy. Speaking about international organizations in support of gender equality, France wants to ensure this goal in all matters, for example, reduction of inequality and sustainable development, peace and safety, protection and promotion of fundamental rights, etc [2].

France intends to support the emancipation of women around the world, struggling with gender and sexual violence, as well as defending professional equality and education for girls. The implementation of this feminist diplomacy

around the world is a conduct of widespread and constant struggle for equality between men and women [4].

Achieving the objectives of the UN in sustainable development, and in particular concerning gender equality and the empowerment of women, compliance with the fundamental rights of women established in the International Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW, 1979), are one of the priorities France.

Advantages of holding women on diplomatic positions:

- the possibility of a view on the situation with an angle of 360 degrees, which proves in the fact that diplomats have more opportunities to meet women in countries with traditional values. In this way, diplomats can overcome formal and informal gender limits. This gives them a more integrated picture of the situation, as well as a wider range of possible insiders and contacts. This is especially important in countries with conservative values, but in which women are highly educated, active in communities and control large flows [7].

- women are usually not considered as those who are dangers, and therefore during a conversation diplomat can get more information than their colleague diplomat;

- diplomats, especially women who head diplomatic institutions are more attracted to public attention, and therefore their activities can receive more public coverage in the media country of stay [3, p. 11].

In general, earlier each sphere and diplomacy was not an exception, rejected women's active participation in it. The 21st century is considered to be a new era in which the ideas of equality and emancipation of women are relevant and it really has a great success. We live in the world in which there are less stereotypes, and this also applies to the diplomatic service. It should be believed that in the coming decades women will become in an absolutely equal percentage of occupying certain positions. Positions, which were previously considered unsuitable «for weak gender» on subjective reasons and according to prejudices, boundaries of which, fortunately, are blurred.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про дипломатичну службу» 07.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text>
2. Международная стратегия гендерного равенства на 2018–2022 гг. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/politique-etrangere/prava-cheloveka/droit-des-femmes/article/strategie-internationale-de-la-france-pour-l-egalite-entre-les-femmes-et-les>

3. Захарова О., Марценюк Т. Гендерні особливості дипломатичної служби в Україні та світі, МІПД, с.5–11. URL:http://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/zh_nki_v_diplomat_nutrosch_.pdf

4. Совместное заявление Жан-Ива Ле Дриана и Марлен Шьяппа, 8 марта 2019 г. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/politique-etrangere/feministskaya-diplomatiya/>

5. Татьяна Зонова, Гендерный фактор в политике и дипломатии, с.95.

6. URL: <http://www.intertrends.ru/system/Doc/ArticlePdf/778/Zonova-20.pdf>.

7. Challenges facing women in diverse as diplomatic positions, *Caroline Linse, p. 253*. URL: [https://www.diplomacy.edu/sites/default/files/IC%20and%20Diplomacy%20\(FINAL\)_Part16.pdf#6](https://www.diplomacy.edu/sites/default/files/IC%20and%20Diplomacy%20(FINAL)_Part16.pdf#6).

8. Female diplomats share secrets. URL: <https://www.politico.com/story/2014/09/diplomats-women-state-department-110506>

9. List of Permanent Representatives and Observers in New York, as of Thursday, 05 November 2015 <https://www.un.int/protocol/sites/www.un.int/files/Protocol%20and%20Liaison%20Service/headsofmissions.pdf>

Науковий керівник, консультант з іноземної мови: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Панков В. В. ¹

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СПРАВАХ ЩОДО ЗАБОРОНИ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Дискримінація – це несправедливе або упереджене ставлення до людей та груп на основі таких характеристик, як раса, стать, вік чи сексуальна орієнтація [1]. За дискримінації до людини ставляться менш прихильно, ніж до іншої в подібній ситуації, і таке поводження не може бути об’єктивно та обґрунтовано виправданим.

Є різні форми дискримінації: пряма, непряма, підбурювання до дискримінації, утиск та пособництво в дискримінації [2].

Законодавство України і міжнародні документи передбачають юридичний захист людей від дискримінації у будь-якій формі. В Україні це:

¹ Курсант 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Конституція України, ст. 412 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», ст. 561 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». На міжнародному рівні цьому питанню присвячені ст. 2 та 7 Загальної декларації прав людини, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права інвалідів, Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [3, с. 15–16].

Зокрема, стаття 14 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) передбачає захист людини від дискримінації при здійсненні прав людини, і заснована на основному принципі, згідно з яким всі, незалежно від того, хто ми є, маємо однакові права людини і повинні мати рівний доступ до захисту цих прав. Втім, дискримінована людина може звернутися до контрольного механізму ЄКПЛ – Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) по захист лише коли доведе, що дискримінація вплинула на її користування одним або кількома іншими правами з ЄКПЛ [4].

Сенс звернення до ЄСПЛ, як і до інших міжнародних органів, які є контрольними механізмами конвенцій щодо запобігання дискримінації полягає не просто у визнанні дискримінації, хоча само по собі визначення дискримінації щодо якої раніше не визнавалися такими ознаками, що дискримінують – цінне і важливе. Головне в таких справах – які прийнято називати стратегічними юридичними справами саме тому, що в основі скарг вже закладена стратегія подолання системної правової проблеми, – домогтися зміни закону і практики.

Згідно з Загальною декларацією прав людини, визнання рівних і невід’ємних прав людини – це основа свободи, справедливості і миру. А гарантування рівності є показником правової держави. Лише в умовах, коли принцип рівності втілений на практиці, можливо забезпечити реалізацію прав і свобод людини і громадянина, рівні умови доступу до суспільних благ.

Зважаючи на важливу роль Європейського суду з прав людини у питаннях тлумачення і застосування ЄКПЛ та стандартів прав людини в цілому, видається актуальним проаналізувати практику ЄСПЛ щодо розуміння дискримінації та узагальнити її.

В цілому, статтю 14 ЄКПЛ можна розглядати як заборону нерівного поводження на підставі дискримінації, яка апіорі є проблематичною або

«підозрілою». З моральної точки зору неприйнятно, якщо законодавство або рішення ґрунтуються на підставах, на які особи не можуть впливати (особливо коли це стосується вроджених та незмінних особистих характеристик: раса, стать, інвалідність, вік) або тому, що вони явно знаходяться в межах індивідуальної автономії (релігія, політична думка). Несприятливими є і випадки, коли розмежування ґрунтується на особистих характеристиках, які тісно пов'язані з певними стереотипами або стигматами, і які, як правило, не мають ключове значення для соціальної взаємодії.

Заборона дискримінації за ознаками «підозри» виражає явне несприйняття суспільством вчинків, що базуються на ірраціональних мотивах. Заборона дискримінації допомагає гарантувати, що важливі соціальні блага (зайнятість, послуги) розподіляються на раціональних підставах, а не на підставах, які не мають значення або виражають вкорінені стереотипи або суб'єктивні почуття.

Втім, дискримінація буде обґрунтована, коли різниця у відношенні спричинена не характеристиками «підозрілості», а об'єктивними причинами, які є раціональними, нейтральними та справедливими.

Отже, стаття 14 ЄКПЛ не створює додаткове право, а лише доповнює права, передбачені Конвенцією. Найчастіше ст. 14 застосовують у поєднанні зі статтями 2 (право на життя), 6 (право на справедливий судовий розгляд), 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), **9 (свобода думки, совісті і релігії)**, 10 (свобода вираження поглядів), 11 (свобода зібрань та об'єднань). До того ж, у 2000 році було прийнято Протокол № 12 щодо «загальної заборони дискримінації» і створив гарантії рівності у користуванні будь-якими правами.

Розглянемо практику ЄСПЛ, в якій приділяється увага дискримінації: *Grigoryan and Sergeyeva v. Ukraine* та *Hülya Ebru Demirel v. Turkey*.

У справі *Grigoryan and Sergeyeva v. Ukraine* заявник скаржився на те, що з ним жорстоко поводитись працівники міліції та що національні органи влади не провели ефективного розслідування щодо його тверджень про жорстоке поводження. Суд висловив свою думку про те, що обов'язок влади розслідувати наявність можливого зв'язку між расистськими установками та актом насильства є аспектом процесуальних зобов'язань відповідних державних органів. Суд визнав, що мало місце порушення ст.14 Конвенції у поєднанні зі ст. 3 [5].

У справі *Hülya Ebru Demirel v. Turkey* заявниця стверджувала, що відмова адміністративних органів призначити її на посаду співробітника

служби безпеки та її подальше звільнення з цієї посади були дискримінаційними. Вона посилалася на статті 8 та 14 Конвенції. Суд вирішив, що мало місце порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 8 Конвенції [6].

Отже, у сучасному суспільстві проблема дискримінації надзвичайно гостра та поширена. Тому багато міжнародних документів та національних законів забороняють конкретні форми дискримінації на основі обмеженої кількості заборонених підстав дискримінації: раса, стать, релігія та сексуальна орієнтація.

Обґрунтування недискримінації відображає чіткий підхід до прав людини з огляду на рівне ставлення та уявленнях про людську гідність, особисту автономію, справедливий та раціональний розподіл важливих соціальних благ та захист вразливих та знехтуваних соціальних груп. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод та Протокол № 12 щодо загальної заборони дискримінації становлять основу європейської системи захисту прав людини. Практика Європейського суду з прав людини, контрольного механізму Конвенції, у свою чергу є прикладом встановлення і тлумачення антидискримінаційних стандартів. Зміна суспільства впливає на розширення та вдосконалення свободи від дискримінації.

Список використаної літератури:

1. Article 14: Protection from discrimination. Equality and Human Rights Commission : website. URL: <https://www.equalityhumanrights.com/en/human-rights-act/article-14-protection-discrimination> (дата звернення: 11.04.2021).

2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 вересня 2012 року № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення: 14.04.2021).

3. Христова Г. Питання заборони та протидії дискримінації : методичні рекомендації для юристів. Київ, 2015. 110 с. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016803040d8>(дата звернення: 14.04.2021).

4. Discrimination: What it is, and how to cope. American Psychological Association : website. URL: <https://www.apa.org/topics/racism-bias-discrimination/types-stress>(датазвернення: 13.04.2021).

5. Grigoryan and Sergeyeva v. Ukraine, № 63409/11, 28 March 2017. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus/?i=001-172323> (дата звернення: 17.04.2021).

6. Hülya Ebru Demirel v. Turkey, № 30733/08, 3 December 2018. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-183862>(дата звернення: 17.04.2021).

Науковий керівник:Голік Ю. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Пашкова К. І.¹

ПЕРЕВЕЗЕННЯ НАФТИ МОРСЬКИМ ТРАНСПОРТОМ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Сьогодні, як і десятки років тому, нафта та нафтопродукти, зокрема їх видобуток, продаж і перевезення, мають важливий вплив на світову економіку. Нещодавно світ сколихнула звістка про те, що Суецький канал було «заблоковано» контейнеровозом Ever Given, що завдало збитків на суму в 9,6 мільярдів доларів США за кожний день затримки суден [1]. Втім, це не перша аварія в Суецькому каналі: в 2004 році танкер Tropic Brilliance три дні не зрушував з місця, створивши затор із 100 суден біля входу в канал [2].

Хоча й існують інші способи транспортування нафти, як-то: засобами залізничного, автомобільного чи трубопровідного транспорту, – морський транспорт залишається одним з найзатребуваніших. Перевезення нафти на морських суднах пов'язане з небезпеками природного і техногенного характеру, ризиками забруднення навколишньої середовища, а тому потребує детального правового регулювання.

Серед актів, що стосуються регулювання безпеки перевезення нафти водним транспортом, важливе місце посідає Міжнародна конвенція щодо запобігання забрудненню з суден 1973 року (MARPOL 73/78), у Додатку І до якої містяться правила попередження забруднення нафтою, а саме: вимоги до машинних приміщень всіх судів, правила скидання нафти, приписи щодо запобігання забрудненню під час перекачування вантажу нафти з одного нафтового танкера на інший у морі, спеціальні вимоги щодо використання або перевезення нафти в районі Антарктики та ін. [3]

Не менш важливою є Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі 1974 року (SOLAS), а також Протокол до неї 1988 року,

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

головною метою яких є встановлення мінімальних стандартів, що відповідають вимогам безпеки при будівництві, устаткуванні і експлуатації суден. Зокрема, тут містяться цільові стандарти конструкції нафтових танкерів (п. 3–10); захисту від корозії вантажних нафтових танкерів, зайнятих в перевезенні тільки сирої нафти (п. 3–11); їх огляду та перевірки (п.10), пристроїв аварійної буксировки (п.3–4) [4] і т.д.

Варто зазначити Паризький меморандум про взаєморозуміння щодо контролю суден державою порту (Paris MOU), створений в 1982 році 14-ма європейськими країнами з метою координації зусиль з інспектування іноземних суден у портах Європи, підписання якого було викликане розливом нафти з судна Amoco Cadiz, який завдав великої шкоди морській фауні, а ліквідація наслідків призвела до величезних витрат з боку прибережної держави. Важливим здобутком цього Меморандуму є встановлення інспекційного режиму, заснованого на оцінюванні ризиків щодо кожного конкретного судна. Судна та судноплавні компанії, що мають високі показники якісного управління безпекою судноплавства, отримують преференції у вигляді зменшення як кількості, так й обсягу інспекційних перевірок у портах, тоді як судна, які мають підвищений ризик невиконання міжнародних вимог безпеки мореплавства, перевіряються більш часто й більш ретельно. Подібно Паризькому меморандуму було створено об'єднання й в інших частинах світу (TokioMOU, BSMOU та ін.) До теперішнього часу у світі створено 9 регіональних міжнародних організацій з контролю іноземних суден у портах на предмет виконання вимог міжнародних конвенцій [5,с.59].

Акт про витік нафти 1990 року (OPA-90) [6] було прийнято після нещасного випадку за участю танкера ExxonValdez біля побережжя Аляски. Цей Акт забороняє будь-якому кораблю, який викликав після 22 березня 1989 р. викид нафти більш ніж в 1 млн американських галонів нафти (3800 м³) в будь-якій області моря захід у затоку Принс-Вільям. Фактично, акт був спрямований тільки проти компанії Exxon, однак, завдяки цьому почався поступовий перехід до використання подвійних корпусів, що передбачало наявність простору між нафтовими резервуарами і океаном.

Ефективності вищезазначених нормативних актів сприяє той факт, що майже кожна велика нафтова компанія проводить власне опитування перед тим, як взяти судно в експлуатацію, таким чином старі танкери, навіть у хорошому стані, рідко винаймаються. І хоча аварії при транспортуванні нафти морським транспортом- це здебільшого «людський фактор», і неможливо повністю передбачити подібне, їх виникнення та на-

слідки можуть бути мінімізовані обережністю та ретельністю, з якими розробляються та реалізуються нормативні акти на міжнародному рівні.

Список використаної літератури:

1. P. Stevens Another attempt to clear ship blocking Suez Canal fails as economic impact mounts *CNBC*: веб-сайт. URL: <https://www.cnb.com/2021/03/26/ship-blocking-suez-canal-is-beginning-to-affect-the-global-economy.html>(дата звернення: 13.04.2021)
2. Incident with Tropic Brilliance *SCF-group*: веб-сайт. URL: http://www.scf-group.com/en/press_office/press_releases/item1196.html(дата звернення: 13.04.2021)
3. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 року *Верховна Рада України. Законодавство України* : веб-сайт. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009#Text(дата звернення: 14.04.2021)
4. Международная конвенция по охране человеческой жизни на море 1974 года (СОЛАС 74).Текст, измененный Протоколом 1988 года к ней, с поправками (с изменениями на 24 мая 2018 года) *Электронный фонд правовых и нормативно-технических документов*: веб-сайт. URL:<https://docs.cntd.ru/document/901765675>(дата звернення: 14.04.2021)
5. Костира О. В. Правова регламентація діяльності Контролю Держави Порту (Port State Control)*Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія : Політологія. Соціологія. Право.-№2 (46).–2020.-С. 57–62.*
6. Oil Pollution Act of 1990 *United States Senate*: веб-сайт. URL: https://www.senate.gov/pagelayout/general/one_item_and_teasers/file_not_found.htm (дата звернення: 14.04.2021)

Науковий керівник: Косінова Д. С., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Пилипенко М.В.¹

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ТА ІНТЕРНЕТ-ЖУРНАЛІСТИКА: ПІДХІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

В аспекті сучасного інформаційного суспільства свобода висловлювання уже давно не обмежується публікаціями в паперових виданнях.

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Зараз інтернет-журналістика посідає одне з провідних місць у системі засобів масової інформації як в Україні, так і у всьому світі. Складовою права на свободу висловлювання, яке передбачене у ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція), є свобода преси та інших засобів масової інформації, тому підхід Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ або Суд) до тлумачення вищезазначеної норми актуальний у сучасному світі й вартий особливої уваги.

Однією зі справ, яка створила передумови для вільного розвитку інтернет-журналістики, стала справа *Autronic AG v. Switzerland*, у якій Суд наголосив на тому, що свобода висловлювання стосується не тільки змісту інформації, а й засобів надсилання та приймання, оскільки будь-яке обмеження, накладене на ці засоби, порушує право на отримання інформації (п. 47)[1].

Сьогодні публікування в інтернет-виданнях можна вважати таким самим засобом розповсюдження інформації, як і її друкування в паперових газетах або журналах, а тому гарантії заборони накладення будь-яких обмежень на висловлювання також розповсюджуються на інтернет-мережу.

У 1996 році ЄСПЛ розглянув чи не єдину справу про право журналіста на конфіденційність, а саме *Goodwin v. United Kingdom*. У цій справі на заявника-журналіста до суду скаржилась компанія, про незадовільний фінансовий стан якої він дізнався з телефонного дзвінка приватної особи. Цивільний позов було висунуто проти журналіста та газети згідно з британським законодавством, у якому передбачено, що особа може бути визнана винною в неповазідо суду, якщо вона відмовляється розкрити своє джерело інформації за умови, що таке розкриття є необхідним в інтересах правосуддя.

Після того як пан Гудвін використав усі можливі національні засоби захисту, він звернувся до ЄСПЛ, наполягаючи на тому, що вимога розкрити джерело інформації (особу) порушує його свободу висловлювання згідно зі ст. 10 Конвенції [2].

Розглянувши справу, Суд зробив висновок, що захист журналістських джерел інформації – це одна з основоположних умов свободи преси. Відсутність такого захисту не сприяє діяльності преси, а тому негативно позначається на її здатності надавати точну та надійну інформацію з питань, які становлять суспільний інтерес. Як наслідок, життєво важливу роль преси, яка стоїть на сторожі інтересів суспільства, було б підірвано [3, с. 121].

Отже, Суд ухвалив, що ніякі комерційні інтереси будь-якої компанії не можуть превалювати над правом на свободу висловлювання, у тому числі й у журналістській діяльності. Незважаючи на те, що в цій справі не йдеться конкретно про інтернет-журналістику, зроблені висновки є актуальними та можуть бути застосовані в контексті захисту джерел інформації журналістів, які працюють в онлайн-виданнях.

Питання саме інтернет-журналістики Суд розглянув у справі *Редакція газети «Правое дело» та Штекель проти України*, у якій зазначив, що «відсутність на національному рівні достатньої законодавчої бази, яка б дозволяла журналістам використовувати отриману з Інтернету інформацію без страху наразитися на санкції, серйозно перешкоджає можливостям преси відігравати свою роль «сторожового пса суспільства» ... » (п. 64) [4]. Із цього рішення випливають позитивні обов'язки держав створити відповідну законодавчу базу для ефективного захисту свободи висловлювання журналістів Інтернеті. Аргументуючи власну позицію, Суд також посилався *in extenso* на Рекомендацію СМ / Рес (2007) 16 Комітету міністрів щодо заходів із розвитку суспільної цінності Інтернету [5], згідно з якою державам-членам запропоновано розробити чітку законодавчу базу, що окреслювала б правові рамки діяльності та відповідальності всіх ключових зацікавлених сторін у сфері нових інформаційно-комунікаційних технологій.

Відтак, на пресу покладається місія висвітлення інформації, що становить суспільний інтерес, але її представники повинні здійснювати свою діяльність у правових межах, визначених ч. 2 ст. 10 Конвенції. Тим паче, якщо засоби масової інформації, цивільні журналісти та інтернет-блогери мають завдання поширювати інформацію, що містить суспільний інтерес, то й суспільство має право на її отримання. Це право людей не може бути привласнене жодною владою чи політичною структурою, інакше – преса, журналісти, цивільні журналісти та блогери не змогли б виконувати свою основну функцію «сторожового пса громадських інтересів» [6, с. 309–310].

У справі *Times Newspapers Limited v. the United Kingdom* Суд визнав важливість Інтернету для свободи інформації, коли постановив, що «через доступність можливості зберігати й передавати великі масиви інформації Інтернет відіграє важливу роль для посилення доступу громадськості до новин та для спрощення процесу поширення інформації загалом» (п. 27) [7].

Нещодавно ЄСПЛ розглядав справу німецького бізнесмена *Fuchsmann v. Germany*, у якій заявник скаржився на те, що газета The New York Times опублікувала у своєму друкованому виданні та у виданні, яке розміщене в інтернет-мережі, статтю з інформацією про зв'язки заявника з мафією. У цій справі Судустановив, що можлива причетність до кримінального світу німецького бізнесмена становить суспільний інтерес. Крім того, наявність бізнесу в медійному секторі та здійснення міжнародної активності дозволяє віднести його до публічної особи [8].

Отже, право на свободу висловлювання є дієвим елементом забезпечення демократії та передбачає можливість вільно збирати, одержувати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами та в будь-який спосіб. ЄСПЛ не залишає поза увагою право на свободу преси та інших засобів масової інформації, зважаючи на постійний розвиток інтернет-журналістики. Суд визнав, що мережа Інтернет також є джерелом інформації, а тому на неї мають бути поширені гарантії забезпечення свободи слова. Крім того, у практиці ЄСПЛ зазначається, що країни-учасниці Конвенції мають створювати та підтримувати на належному рівні законодавчу базу тому, що наявність у національному законодавстві положень, які б створювали основу для безпечної діяльності інтернет-журналістів, щоб вони відчували себе вільними та працювали без страху бути покараними за свої погляди, є важливою гарантією права на свободу висловлювання.

Список використаної літератури:

1. Рішення Європейського суду з прав людини від 22 травня 1990 року у справі «Autronic AG v. Switzerland». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22abview%22:%5B%22document%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-57630%22%5D%7D> (дата звернення: 21.03.2021).
2. Водяников О., Марков Е. Адаптовані описи справ (CEU Human Rights Students' Initiative). URL: <http://osvita.khpg.org/index.php?id=1070822342> (дата звернення: 24.03.2021).
3. Виртосу І. Г., Шендеровський К. С. Права людини та мас-медіа в Україні. Збірник конспектів лекцій. Київ: Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка. 2018. 260 с.
4. Рішення Європейського суду з прав людини від 05 травня 2011 року у справі «Редакція газети «Правое дело» та Штекель проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_807# (дата звернення: 22.03.2021).

5. Recommendation CM/Rec (2007)16 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet. URL:https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805d4a39.

6. Біла-Кисельова А. А. Свобода вираження поглядів у контексті інтернет-журналістики за міжнародним правом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 308–311.

7. Рішення Європейського суду з прав людини від 10 березня 2009 року у справі «Times Newspapers Limited v. the United Kingdom». URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22CASE%20OF%20TIMES%20NEWSPAPERS%20LTD%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20\(Nos.%201%20AND%202\)%22%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-118523%22%5D%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22CASE%20OF%20TIMES%20NEWSPAPERS%20LTD%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20(Nos.%201%20AND%202)%22%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-118523%22%5D%7D) (дата звернення: 21.03.2021).

8. Правдиченко А. Питання інтернет-приватності у рішеннях Європейського суду з прав людини: тенденції останніх років. URL: <https://cedem.plusone.digital/analytics/espl-internet-pryvattnist/> (дата звернення: 24.03.2021).

9. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: компендіум / [О. В. Сердюк, Ю. В. Щокін, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. О. В. Сердюка, І. В. Яковюка. 2-ге вид., допов. Харків: Право, 2019. 404 с.

Науковий керівник: Анакіна Т. М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Писаренко М. М.*¹

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ

Досліджуючи дане питання, насамперед хотілося б дати визначення такому поняттю як «обмеження прав людини». У різних джерелах можна знайти різні тлумачення. Якщо підсумувати формулювання, до яких я звернулася, то можна навести наступну дефініцію: «обмеження прав людини – це таке законне втручання в права і свободи людини, яке визначене міжнародним (внутрішньодержавним) правом, і відповідає легітимній необхідній меті та є їй співрозмірним».

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Якщо ми звернемося до нормативно-правових джерел різного рівня ієрархічності, то дане поняття закріплене в багатьох з них, наприклад, в ст. 29 Загальної декларації прав людини, в Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (далі – Конвенція, ЄКПЛ), в Американській конвенції про права людини (вживається термін «призупинення гарантій») та ін.

Разом із тим, це твердження не стосується абсолютних прав, так як їх обмеження є недопустимим.

Такі абсолютні права, зокрема, зазначені у Конвенції у ст. 3: «Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню», та у ч. 1 ст. 4: «Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані. Ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю» [2].

До абсолютних прав ще відносять право на захист порушених прав і свобод та заборону на покарання за дії, які не були раніше визначені як злочини [1].

Що стосується інших прав і свобод, то Трихліб К. О. зазначає: «Усі інші права можуть бути частково обмежені відповідно до умов, установлених у ст. 15 ЄКПЛ, у випадках суспільної крайньої необхідності – воєнного або надзвичайного стану в межах, необхідних для запобігання небезпеки життю нації. Деякі статті ЄКПЛ прямо зазначають умови обмежень прав і свобод людини. Так, право на приватне життя (ст. 8), свобода думки, совісті й релігії (ст. 9), свобода висловлювання (ст. 10) і свобода зібрань (ст. 11) можуть обмежуватися, якщо це передбачено законом, слугує меті, визначеній у відповідній статті ЄКПЛ і є необхідним у демократичному суспільстві» [2].

Слід зазначити, араз дійсно людство проходить не простий етап. Вже другу весну ми всі дотримуємося карантинних норм та обмеженні реалізації окремих прав та свобод. Я вважаю, що в даному випадку дійсно є обставина, яка примушує владу вживати таких заходів, а саме – це недопущення поширення вірусу COVID-19.

Моя суб'єктивна точка зору корелює із окремою думкою судді Конституційного Суду України Лемака В. В., який, зокрема, зазначив: «У Конституції України у зв'язку з наведеним не лише встановлено, що здоров'я людини – ключова конституційна цінність («найвища соціальна цінність») (частина перша статті 3), а й неодноразово вказано, що охорона здоров'я – можлива підстава для обмеження низки інших кон-

ституційних прав: права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (стаття 34), права на свободу світогляду і віросповідання (стаття 35), права збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації (стаття 39), права на страйк (стаття 44). Слід наголосити, що навіть виправданість і серйозність мети, яка полягає в захисті життя і здоров'я людей, для досягнення якої здійснюються обмеження в реалізації конституційних прав людини, не означає, що такі обмеження можуть бути здійснені свавільно та бути несумісними з фундаментальними конституційними цінностями верховенства права, демократії, захисту прав людини» [3].

На мою думку, на разі в законний спосіб державою обмежено такі права і свободи людини в Україні: свобода пересування, обмеження права на свободу мирних зібрань, обмеження права на свободу релігії – заборона проведення релігійних заходів, обмеження права на зайняття підприємницькою діяльністю та ін.

Проте я вважаю, що в даній конкретній ситуації потрібно дивитися в суть прав та свобод. На даний час, усі обмеження є співрозмірними меті, зокрема, доступ до освіти є в дистанційному форматі, проводити релігійні заходи можна в сімейному колі, обмеження права на зайняття підприємницькою діяльністю держава компенсує за рахунок коштів державного бюджету та ін.

Безумовно шкода, що держава не акумулює усі свої засоби (у тому числі і правові) аби пом'якшити наслідки таких обмежень для громадян (наприклад, фактична відсутність забезпечення доступу до освіти дітей, які проживають у віддалених населених пунктах та ін.).

У підсумку, могу зауважити, що обмеження, які впровадженні державою Україна, вважаю необхідними та правомірними, адже наше здоров'я та життя є однією з найважливіших цінностей і такими, що є допустимими у демократичному суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, – [Електронне джерело]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n51
2. Трихліб К. О., «Забезпечення основних прав і свобод людини», – [Електронне джерело]: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13418/1/Trykhlif_21-26.pdf

3. Окрема думка судді Конституційного Суду України Лемака В. В. від 28.08.2020[Електронне джерело]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb10d710-20#Text>.

Науковий керівник: Білоусов С. М., д.ю.н., професор, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Радченко В. А.*¹

ПЕРСПЕКТИВИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ

Україна визнає життя людини найвищою соціальною цінністю. Це немайнове особисте право завжди стоїть на вершині всіх інших прав, адже є початком плеяди соціальних цінностей. Стаття 3 Конституції України підтверджує важливість людини для держави, а стаття 27 гарантує кожному невід'ємне право на життя та закріплює обов'язок захищати життя людини від його свавільного позбавлення.[1] Стаття 281 (п. 1, 2,4) Цивільного Кодексу України також гарантує право на життя і передбачає заборону «задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя» [2], тобто юридично забороняє евтаназію.

Наростання інтересу щодо питання евтаназії пояснюється багатьма чинниками: розвиток медицини в галузі реаніматології і трансплантології, який дає можливість протягом значного часу підтримувати життя пацієнта; велика різноманітність невиліковних хвороб і неоднозначна ситуація з захворюваністю на такі хвороби; проблема неякісних ліків. Ці фактори зумовлюють значний інтерес до цього неоднозначного та спірного з точки зору медицини, релігії, законодавства питання.

Українське законодавство визначає евтаназію як правопорушення. Більше того, стаття 52 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» забороняє медичним працівникам використовувати евтаназію для «навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань [3].

¹ Курсант 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Першу спробу легалізації евтаназії Україна зробила ще у 2003 році під час роботи над проектом Цивільного кодексу України. Дані свідчать про відмову від тоді запропонованої пасивної форми евтаназії через можливість лікарської помилки. [4]

Академік Філатов, розглядаючи проблему евтаназії з молодими лікарями, висловив думку про те, що за своєї природі люди злі і не «zasлужили такого права». Є ризик, що евтаназія буде проводитися не лише за необхідності, а й тому що лікарі не змогли або не захотіли допомогти. [4]

Розглядаючи запровадження евтаназії в Україні з боку правової ситуації, робимо висновок про те, що її запровадження призведе до виникнення багатьох негативних наслідків. Наприклад, невиліковно хвора людина зі звичайною мінімальною заробітною платою не викликатиме інтересу медичного персоналу, оскільки не зможе оплатити навіть власні ліки. А евтаназія може стати виходом для хворих бідних людей за допомогою ін'єкції побавити себе страждань фізичного, морального і матеріального характеру. Також евтаназія може стати засобом умертвіння інвалідів, людей похилого віку, осіб з невиліковними хворобами, які можливо ще мають бажання жити, але під тиском байдужих родичів, власним усвідомленням того, що вони є тягарем, будуть обирати замість життя простий спосіб померти. До того ж, евтаназія може стати засобом скоєння злочинів задля отримання спадку.

Головні аргументи прихильників легалізації евтаназії стосуються матеріальної складової. Їхні погляди на життя і проблему ґрунтуються на оцінці сили людини і її здатності до виживання. Виходячи з такого матеріалістичного погляду, людина потрібна тільки коли вона дієздатна, а при втраті можливостей до утримання себе, вона втрачає цінність. Такий підхід подібний до того, що людина – це лише сукупність клітин, отже, нічим не відрізняється від тварини, а тому позбавити її життя – цілком прийнятно. [5]

Натепер в світі актуальним є питання пошуку альтернативи евтаназії. Прохання хворого допомогти йому піти із життя через сильний біль від хвороби повинен бути задоволений через пошук ліків, які втамують біль. Такий підхід передбачає покращення якості життя хворого та зменшення його психологічного та фізичного страждання. Тому перш ніж розглядати питання евтаназії на законодавчому рівні країна має покращити якість життя тяжко хворих осіб, піднімати медицину на новий рівень, створюючи нові препарати та процедури, які б дали людині померти спокійно і безболісно. Це повинно бути в пріоритеті ніж надавати особі право не легку смерть.[6]

Питання легалізації евтаназії в Україні все ще є відкритим. Незважаючи на це, ставлення до нього є переважно негативним. Головним чином, це пов'язано з можливими негативними наслідками, суперечностями з релігійними та моральними нормам, які слугують підґрунтям традицій українського народу. Тому саме розвиток паліативної допомоги вбачається пріоритетним напрямком розвитку української медицини. Це дозволить полегшувати страждань та зменшувати біль, над чим Україна і працює.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>. Ст. 27
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року №435 в редакції від 02 листопада 2016 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. Ст. 281
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. №2801 у редакції від 01 січня 2016 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. Ст. 35-4
4. Черевко К. О. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: монографія: УДК, 2016. 163 с.
5. Зильбер А. П. Медицинские действия и бездействия при окончании жизни. *Этюды критической медицины*: издательство ПГУ. Петрозаводськ: 1998. Том 4. 560 с.
6. Довбуш О. Право на гідну смерть. *Право України*. 2002. 122 с.

Науковий керівник: Голік Ю. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Рак С. О.*¹

ТИМЧАСОВІ ЗАХОДИ У СПРАВІ «ВІРМЕНІЯ ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»: ПОЗИЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Характерною рисою геополітичної ситуації початку ХХІ століття є початок та розвиток низки збройних конфліктів: війни в Іраці та

¹ Курсант 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Афганістані, російсько-грузинське протистояння, революція в Сирії, окупація Криму, війна на Сході України, інтервенція Росії в Сирію тощо. Однак останнім часом неабияке занепокоєння викликає ескалація конфлікту в Нагірному Карабасі. Вірменсько-азербайджанська суперечка за цю територію триває упродовж ста років, з них останні двадцять точиться так зване «холодне протистояння». Цей конфлікт становить загрозу для регіональної безпеки Кавказу і усього Середнього Сходу. Для України – держави, яка потерпає від агресії, – важливо тримати руку на пульсі подій, пов'язаних зі збройними конфліктами, та робити висновки.

Протистояння між Азербайджаном з одного боку і Вірменією та Карабахом з іншого розпочалося у 1918 році. Закавказзя, не визнавши владу більшовиків, відокремилася від Росії. У травні 1918 року Грузія, Вірменія та Азербайджан виголосили свою незалежність. Оскільки національні кордони не збігалися з межами колишніх губерній, новоутворені республіки висунули одне одному територіальні претензії. Азербайджан претендував на всі території з мусульманським населенням та на всю Єлизаветпольську губернію, зазіхаючи на райони з вірменським населенням – Нагірний Карабах та Зангезур [1, с. 19]. Так виникла карабаська проблема. Значну роль у підігріванні цього конфлікту відіграла Турція, стратегічний сусід регіону. На Батумській конференції 1918 року за підтримки азербайджанських делегатів в ультимативній формі Турція нав'язала Вірменії кабальні умови й спонукала Азербайджан претендувати на Карабах. У юридичній площині це питання мало б розглядатися на Константинопольській конференції, однак цього не сталося. Таким чином, Нагірний Карабах у 1918–1920 рр. став ареною міжетнічної боротьби.

Розглядаючи проблему Нагірного Карабаху в контексті Радянського союзу, дослідники спираються на хронологічні рамки з 1920 до 1991 року: від рішення Кавбюро РКП (Б) 5 липня 1920 року про приєднання цієї території до складу Азербайджану за умови широкої автономії до 6 січня 1992 р., коли було проголошено незалежність Нагірнокарабаської Республіки (НКР), зі столицею в місті Степанакерт [1, с. 34]. Це сприяло активізації воєнних дій. Кровопротитна війна тривала до 1994 року й закінчилася перемогою провірменських сил і підписанням Бішкекського протоколу про припинення вогню.

Однак суперечності щодо визнання міжнародно-правового статусу Нагірнокарабаської Республіки тривають і досі [2]. За міжнародним

правом Нагірний Карабах залишається міжнародно визнаною частиною Азербайджану.

Востаннє конфлікт переростав у відкриту збройну фазу у квітні 2016 року (тоді Азербайджану вдалося повернути частини території, хоча й стратегічно незначні) та у липні 2020 року. До вирішення протистояння долучилися посередницька група ОБСЄ в Мінську за участі Росії, Франції та США, однак й роль Туреччини у розв'язанні конфлікту не варто недооцінювати[3]. Анкара має давні й дуже тісні зв'язки з Азербайджаном – як культурно-історичні, так і економічні й військові. Беззаперечно, Туреччина прагне стати однією з тих країн, які приймають рішення щодо долі Південного Кавказу, і зробити так, щоб Баку з усіма проблемами звертався не до Москви та Європи, а в Анкару та щоб Вірменія не могла цьому завадити.

На початку вересня 2020 року в Нагірному Карабасі знову розпочалися активні бойові дії: Азербайджан почав наступати, намагаючись повернути контроль на цій території. Тоді Вірменія заявила, що воєнну операцію підтримують турецькі збройні сили. Західні ЗМІ постійно повідомляли, що Анкара посилає до Азербайджану підконтрольних бойовиків, однак Баку і Анкара спростували участь турецьких військових у протистоянні.

Остерігаючись перетворення локального конфлікту на території Нагірного Карабаху на серйозну війну, 29 вересня 2020 року Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), засідаючи в Палаті з семи суддів, відреагував на запит Вірменії закликати Азербайджан «припинити військові напади на цивільні поселення по всій лінії зіткнення збройних сил Вірменії та Арцаха; зупинити невивіркові напади; припинити напади на цивільне населення, цивільні об'єкти та населені пункти». Відповідно до правила 39 Регламенту Суду, він ухвалив тимчасовий захід у справі «Вірменія проти Азербайджану» щодо конфлікту в Нагірному Карабасі [4].

ЄСПЛ закликав усі без винятку держави-члени Ради Європи утриматися від військового вторгнення у конфлікт та дій, які могли б сприяти порушенню конвенційних прав цивільних осіб, та виконувати свої зобов'язання згідно з Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ). Зокрема, щодо статей 2 (право на життя) та 3 (заборона катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання). ЄСПЛ також запропонував

обом Договірним сторонам якнайшвидше повідомити його про заходи, вжиті для виконання своїх зобов'язань [4].

Помітне напруження у конфлікті додали заяви президента Туреччини Реджепа Тайпа Ердогана, який назвав Вірменію головною загрозою миру і стабільності в регіоні. «Туреччина стоятиме пліч-о-пліч зі своїми азербайджанськими братами, як вона завжди це робила», – пообіцяв президент Туреччини. Раніше очільник Анкари провів телефонні переговори з президентом Азербайджану Ільхамом Алієвим, на яких підтвердив готовність надати будь-яку допомогу Азербайджану у зв'язку з боями в Нагірному Карабасі [5]. Подібні заяви вкрай стривожили уряд Вірменії. Вона вкотре апелювала до європейської спільноти: 4 жовтня 2020 року Європейський Суд з прав людини отримав клопотання про вжиття тимчасового заходу, подане Вірменією проти Туреччини.

Звернення розглянуто Палатою з семи суддів 6 жовтня 2020 року, у рішенні значилося, що держави, які прямо чи опосередковано беруть участь у конфлікті, у тому числі й Туреччина, мають утримуватися від дій, що сприяють порушенню конвенційних прав цивільних осіб. У відповідь уряд Туреччини просив Суд переглянути своє рішення та скасувати тимчасовий захід, оскільки він був спрямований проти Туреччини [4]. ЄСПЛ вкотре наголосив, що прийняття тимчасового заходу згідно з правилом 39 є невідкладною дією в ситуаціях, коли Суд має підозру щодо безпосереднього ризику непоправної шкоди. Рішення має тимчасовий характер і не попереджує жодних подальших розглядів щодо допустимості та суті справи, про яку йдеться і яка повинна бути проведена у змагальному провадженні. Європейський суд з прав людини також окремо зазначив, що його рішення від 6 жовтня 2020 року, у якому наголошується на ролі Туреччини, було ухвалене на підставі «доказів того, що деякі держави прямо чи непрямо залучені до конфлікту».

Отже, вивчивши заперечення, висловлені урядом Туреччини, і враховуючи серйозний та ескалаційний характер конфлікту, Суд не знайшов підстав для внесення змін до нього. Відповідно, заходи, передбачені правилом 39 Регламенту Суду, залишилися без змін та, у свою чергу, не унеможливають будь-які подальші рішення щодо прийнятності та суті справи.

Список використаної літератури:

1. Золян С. Нагорный Карабах : проблема и конфликт. Ереван : изд-во «Лингва», 2001. 154 с. URL: <http://karabakhcenter.com/files/file/zolyan.pdf> (дата обращения: 29.04.2021).

2. Нагірний Карабах. Історія. *Gandzasar.ru* : веб-сайт. URL: <http://www.gandzasar.ru/nagorno-karabakh.htm>(дата звернення: 20.04.2021).

3. Минская Группа ОБСЕ обсудит в России новые пути диалога между сторонами нагорно-карабахского конфликта. *Trend news agency*: веб-сайт. URL: <https://www.trend.az/azerbaijan/karabakh/2251693.html> (дата звернення: 01.05.2021).

4. ЄСПЛ ухвалює тимчасовий захід у справі «Вірменія проти Азербайджану». *Українське право*: веб-сайт. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/yespl-ukhvalyuye-tymchasovyyu-zakhid-u-spravi-virmeniya-proty-azerbaydzhanu/ (дата звернення: 30.04.2021).

5. Вірменія закликала світ стримати Ердогана від втручання в карабаський конфлікт. *DW*: веб-сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/virmeniia-zaklykala-svit-strymaty-erdohana-vid-vtruchannia-v-karabaskyi-konflikt/a-55070779>(дата звернення: 01.05.2021).

Науковий керівник: Голік Ю. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Рудай Л. Є.¹

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНСТИТУЦІЇ ЄС

На сьогоднішній день, постійній інтеграційні процеси у світі спонукають держав вступити до складу Європейського Союзу або налагодити співробітництво на підставі міжнародних договорів у різноманітних сферах, в тому числі і в економічній. Засади, на яких здійснюється економічна діяльність як в межах ЄС, так і з іншими суб'єктами міжнародного права, не є чітко регламентованими як на законодавчому, так і на доктринальному рівні. Тому проблема «економічної конституції ЄС» в контексті принципів економічної діяльності є доволі актуальною та потребує подальшого дослідження.

В. Ойкен вживав термін «економічна конституція» в трьох значеннях: по-перше, він писав про неї як юридично детерміновану, сувору економічну модель; по-друге, у нього зустрічаються положення про співпрацю між теорією і юридичною практикою в реалізації економічної конститу-

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного Юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ції; по-третє, на його думку, вона виступає як «тотальне юридично-конституційне і економічне рішення». Важливим аспектом концепції даного автора було поняття економічного порядку [1].

Разом з тим концепція «економічної конституції» не зводиться тільки до питань впливу держави на економіку та встановлення кордонів державного регулювання економічної сфери. Важливим компонентом економічної конституції є економічні права і свободи як особлива група прав і свобод (такі як право власності і свобода економічної діяльності), а також питання взаємовідносин праці та капіталу.

Необхідно зазначити, що часто поняття «економічна конституція» зустрічається саме у зв'язку з Європейським Союзом. Дане твердження виходить з того, що попередники Європейського Союзу, були створені для досягнень економічних завдань. У Римському договорі 1957 р. були вказані такі завдання спільнот: 1) створення спільного ринку; 2) створення економічного валютного союзу; 3) гармонізація розвитку економічної діяльності; 4) стійке економічне зростання при збереженні навколишнього середовища; 5) підвищення життєвого рівня, зайнятості; 6) економічна згуртованість держав-членів [2]. Таким чином, як зазначає Ж. Білалова, «угоди Європейського Союзу містили «економічну конституцію» в сенсі системи фундаментальних правових норм, які: а) регулюють економічний процес і межі державного втручання у нього; б) визначають правові національні обмеження функціонування ринку» [2, 27].

Однак нас цікавить більше питання про те, які постулати в ЄС можна охарактеризувати як базисні принципи правового регулювання економічних відносин, тобто як елементи його реальної «економічної конституції».

Першочергово серед базисних постулатів «економічної конституції» ЄС можна виділити групу принципів, які загалом застосовуються у міжнародному економічному праві, такі як: суверенна рівність держав, ненапад, взаємна і рівна вигода, сумлінне виконання міжнародних зобов'язань, тощо.

До основних засад функціонування ЄС також належить *принцип гармонізації* законодавств держав-членів з метою створення та безперешкодного функціонування внутрішнього ринку (ст. 114 і 115 ДФЕС) [3]. Гармонізація законодавств передбачає створення однакових правових умов для економічної діяльності на внутрішньому ринку. Для цього на рівні Союзу вживаються правові заходи, а також розробляються техніч-

ні стандарти, що усувають порушення внутрішнього ринку, існуючі на національному рівні.

Слід звернути увагу і на принцип взаємного визнання в нормативних актах ЄС, що регулюють економічну діяльність. Цей принцип передбачає визнання державами-членами норм і стандартів, які діють у внутрішньому праві інших держав-членів. Дослідники відзначають, що даний принцип ніколи прямо не був чітко прописаний ні в одному з установчих договорів, але він впливає з рішень Суду ЄС. Наприклад, у справі «Cassis de Dijone», Суд прийшов до висновку, що «не було ніякої вагомої причини забороняти алкогольні напої за умови, що вони були законно зроблені і продаються в одній з держав-членів». Загальновизнано, що цим твердженням Європейський Суд ввів принцип взаємного визнання в область вільного пересування товарів і законодавчих положень, які лежать в їх основі [4].

Принцип недискримінації передбачає о одній державі надаються в економічній сфері на території іншої держави такі ж умови, пільги і переваги, які надані будь-якій третій державі.

Важливо наголосити на тому, що в ЄС діють і спеціальні принципи, які регулюють економічні відносини.

По-перше, гармонізації оподаткування прибутку і доходів. Так, наприклад, загальною тенденцією практики Суду ЄС є недопущення встановлення менш сприятливого режиму для нерезидентів, в той час як деякі відмінності в сфері оподаткування допустимі. Так, у справі «Futura Participations» Суд застосував принцип пропорційності, закріплений в ст. 5 Договору про функціонування Європейського союзу, при розгляді питання про те, чи може необхідність здійснення податкового контролю стати виправданням обмеження принципу свободи установи нормами податкового права Люксембургу [5, с. 173].

По-друге, принцип енергетичної політики ЄС, який включає в себе боротьбу зі змінами клімату; зменшення уразливості ЄС від зовнішніх чинників та відповідно залежності від імпорту вуглеводнів; сприяння економічному зростанню і зайнятості населення шляхом забезпечення безпеки постачання енергоносіїв та їхньої доступності для споживачів [6].

По-третє, забезпечення стабільності банківських систем ЄС в нових економічних умовах як приклад «антикризового правового регулювання в банківській сфері».

По-четверте, міжінституційних угод в бюджетній сфері ЄС, які призначені для полегшення міжвідомчого співробітництва та запобігання конфліктам між інститутами ЄС.

По-п'яте, принцип обмежувальних заходів, щодо третіх держав, які встановлюються для примушування третіх держав або осіб, які потрапили під санкції дотримуватися норм і принципів міжнародного права, задля збереження миру та безпеки, виконання взятих міжнародно-правових зобов'язань.

Отже, важливо підкреслити, що Європейський Союз є унікальним утворенням, та цілком обґрунтовано вживається в контексті його розвитку поняття та феномен «економічної конституції». Вищезазначені принципи економічної конституції створюють умови для економічного порядку, заснованого на справедливості, суверенній рівності, взаємозалежності, спільності інтересів і співробітництва між державами, що в подальшому впливає на успішний економічний розвиток, як ЄС в цілому так і держав-членів окремо.

Список використаної літератури:

1. Капыш В. П. Правовая модель «Экономической конституции». *Право и современные государства*. 2016. №2 URL: <http://dx.doi.org/10.14420/ru.2016.2.4>
2. Бидалова Ж. Ж. Концепция «экономической конституции» и ее практическая значимость. *Конституционное и муниципальное право*. 2010. №8.
3. Договір про функціонування Європейського Союзу URL: <https://eulaw.europa.eu/treaties/tfeu/>
4. Павликов С. Г. О формировании «экономической конституции» Европейского Союза. *Образование и право*. 2017. №9
5. Пономарева К. А. Проблемы гармонизации налогообложения прибыли и доходов в Европейском союзе, их оценка с позиций государств – членов и Суда Европейского союза. *Актуальные проблемы российского права*. 2016. №12. URL: <https://aprp.msal.ru/jour/article/download/358/328>
6. Лір В. Е. Формування енергетичної політики України відповідно до глобальної парадигми сталого розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. №21.
7. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.

Науковий керівник: Косінова Д. С., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ГЕНЕЗА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РАБСТВА, РАБОТОРГІВЛІ, ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми, рабство, работоргівля є однією з найактуальніших проблем сучасності. Дані діяння вже давно визнані суспільно небезпечними злочинами, які зачіпають найважливіші аспекти особистості, а саме свободу, честь і гідність людини. У сучасному світі, дане питання стоїть дуже гостро тому що, такі поняття, як купівля-продаж людини і використання рабської праці, суперечать поняттям «права і свободи людини і громадянина», «закон», «демократія». Це неприпустиме суспільне явище, якому необхідно рішуче протидіяти.

Рабство зародилося ще в давнину, механізм якого згодом модернізується, змінюючи структуру і сутність. Незважаючи на те, що в XIX столітті рабство скасували в багатьох країнах, в світі воно існує до теперішнього моменту та успішно розвивається. Сексуальна експлуатація, примусова праця, експлуатація дитячої праці, «домашнє» рабство, жебрацтво, та інші - все це жахливі форми одного і того ж злочину.

За оцінками глобального індексу рабства, 45,8 млн. людей в усьому світі знаходяться в сучасному рабстві, 58% з яких знаходяться в п'яти країнах: Індія, Китай, Пакистан, Бангладеш, Узбекистан. Індекс був створений міжнародною групою експертів по боротьбі з рабством і торгівлею людьми Walk Free Foundation. Останній звіт вийшов в 2018 році [1]. За інформацією, яку надає ООН в умовах пандемії дані показники тільки ростуть. Пандемія COVID-19 і заходи, прийняті для її стримування, призвели до зниження темпів економічного зростання, глобальної рецесії і небувало високого рівня безробіття. Масова втрата робочих місць і доходів обернулися глобальною бідністю. Особи, в тому числі неповнолітні, погоджуються на будь-яку роботу і часто піддаються жорстокому поводженню і експлуатації [2].

Конвенція про рабство – це перший міжнародний договір про права людини, в якому дано визначення рабства і работоргівлі. Рабством вважається положення або стан особи, щодо якої здійснюються деякі або

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

всі повноваження, властиві праву власності. Работоргівля охоплює діяльність позахопленню, придбанню або відчуженню людини з метою зворотнення її в рабство; будь-яка діяльність, пов'язана з придбанням раба з метою продажу або обміну, і взагалі будь-яка діяльність, пов'язана з торгівлею або транспортуванням рабів [3].

Вперше питання работоргівлі було розглянуто на Віденському конгресі 1815 р. де була прийнята Декларація про скасування торгівлі рабами. Вона забороняла торгівлю рабами і їх перевезення, однак в цілому не визнавала рабство злочином. Тому всі наміри боротьби проти работоргівлі залишалися декларативним, і нічим не підкріплялися на практиці.

Далі, 2 липня 1890 р. на Брюссельській конференції було підписано Генеральний акт спрямований на боротьбу з работоргівлею. У Генеральному акті работоргівля вже розглядалася як злочин, причому Акт передбачав прийняття конкретних заходів, спрямованих на припинення работоргівлі[4].

У 1910 р. приймається Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабами, згідно з якою на 13 країн, які її ратифікували накладалося зобов'язання карати осіб, які займаються звідництвом[5].

Але, істотним недоліком цих угод було визнання злочинним лише работоргівлі, а не її основи – рабства. Тільки у ХХ ст. під егідою Ліги Націй почалась боротьба з даним явищем.

25 вересня 1926 році під егідою Ліги Націй було підписано один із фундаментальних нормативно-правових актів у боротьбі з рабством – Конвенцію про рабство. Сторони прийняли на себе зобов'язання поступово і в якомога коротший термін повністю скасувати рабство в усіх його формах, а також запобігти і припинити работоргівлю, приймати законодавчі заходи, що встановлюють суворі покарання за вчинення цих дій, сприяти в боротьбі за знищення рабства.

Далі боротьба проти рабства продовжується вже в рамках ООН. 10 грудня 1948 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну декларацію прав людини, в ст. 4 якій підкреслювалося, що «ніхто не може триматися в рабстві або підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах»[6]. При ЕКОСОП створюється спеціальний комітет з питань рабства, який досліджував ситуацію з цим явищем у різних країнах.

А вже 7 вересня 1956 р. на Женевській конференції була прийнята Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів

і звичаїв, подібних до рабства. Її норми кваліфікують як злочин звернення іншої особи в рабство, калічення, таврування рабів, схилення людей до віддачі себе в рабство, перевезення рабів і т.д. У Конвенції особлива увага приділяється завуальованим формам рабства, таким як : боргова кабала, домашнє рабство жінок, викрадення і продаж дітей з метою використання їх в якості безкоштовної робочої сили [7].

Міжнародно-правові заборони рабства закріплені також в Конвенціях Міжнародної організації праці № 29 і 105 щодо заборони примусової та обов'язкової праці, в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р., Конвенції проти катувань та інших нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

Але все ж таки, не дивлячись на велике різноманіття нормативно-правових актів, які покликані захищати світ від рабства, воно залишається. Сучасне рабство має свої певні особливості: по відношенню до кількості населення планети, сьогодні рабів більше ніж було раніше; рабство всюди є злочином, але процвітає завдяки корупції; сучасні раби коштують набагато дешевше, ніж раніше; рабовласництво – це бізнес [4].

Отже, рабство продовжує існувати через неефективне міжнародне співробітництво. Існуючі міжнародні акти носять абстрактний і декларований характер. Слід зазначити, що рабство, торгівля людьми безперервно еволюціонують, пристосовуються до нових обставин, широко використовують нові інформаційні технології. У свою чергу, потрібно розвивати сфери діяльності, які протидіють поширенню їх, підключати ЗМІ, організовувати інформаційні кампанії для підвищення обізнаності населення, застосовувати соціальні заходи, що дозволяють знизити вразливість найменш захищених категорій населення. Створити Міжнародної Інформаційну Систему, в якій би містилася інформація про злочинців, залучених до процесу торгівлі людьми та рабства, про основні канали постачання, можливих вербувальників та інших осіб.

Вищезгаданий комплекс заходів дозволить найбільш ефективно контролювати питання, пов'язане з обмеженням прав і свобод людини і особистої недоторканності.

Список використаної літератури:

1. Global Slavery Index URL: <https://www.globalslaveryindex.org/>
2. Новини ООН ULR: <https://news.un.org/ru/story/2020/09/1385872>

3. Конвенція про рабство 1926 р. ULR:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_857#Text

4. Лебединец И. Н. Генезис международно-правового регулювання боротьби с рабством, работорговлей и другими формами торговли людьми. Актуальные проблемы российского права. 2016. № 3

5. Кислова Е. А. Борьба с рабством и работорговлей в международном праве. *Российский следователь*. 2005. № 10.

6. Загальна декларація прав людини 1948 р. ULR: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

7. Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства 1956р. ULR:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_160#Text

Науковий керівник: Іванов А. Г., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Рудай Л. Є.¹

COVID – 19 ТА ПРАВА ЛЮДИНИ, ЯКІ ГАРАНТОВАНІ ЄВРОПЕЙСЬКОЮ КОНВЕНЦІЮ

У 2020 році світ зіткнувся з новою проблемою, яка кардинально змінила наше повсякденне життя, і ця проблема – COVID – 19. Швидке поширення коронавірусу і пов'язані з цим ризики для життя людей, збільшення навантаження на систему охорони здоров'я в зв'язку з приростом числа осіб, які захворіли Covid-19, привели до введення урядами держав – членів Ради Європи численних обмежень, які в свою чергу впливають на реалізацію прав і свобод закріплених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Європейській конвенція, ЄКПЛ).

На практиці ми бачимо порушення таких прав, як : свобода пересування, право на свободу та особисту недоторканність, право на мирні зібрання, право на свободу світогляду та віросповідання, право на при-

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ватність, тощо. Виникає питання чи допускаються такі обмеження ЄКПЛ? У статті 15 ЄКПЛ передбачили можливість тимчасово відступити від своїх зобов'язань для держави, яка перебуває у загрозовій ситуації і повинна мобілізувати всі свої ресурси на боротьбу з нею (дерогацію) [1]. Тим не менш, для того, щоб держава отримала право втручатись в здійснення прав людиною, потрібна сукупність матеріальних та процедурних підстав. Матеріальною підставою є небезпека, яка загрожує життю нації, а сувора відповідність заходів гостроті становища, неприпустимість відступу від прав вказаних у частині 2 статті 15, несуперечність іншим зобов'язанням держави згідно з міжнародним правом та додержання процедурних вимог є процедурною підставою застосування ст.15 ЄКПЛ [2].

До теперішнього часу, вчинення державою дій, спрямованих на боротьбу з будь-якою формою захворювань, не було предметом досить істотного числа скарг, поданих до Європейського Суду з прав людини (далі – Суд). Фактично, основним змістом подібних скарг були заходи спрямовані або на захист ув'язнених від зараження гепатитом, ВІЛ та туберкульозом, або по лікуванню тих з них, хто став жертвою зазначених захворювань [3].

Відповідно, в пункті «е» частини першої статті 5 ЄКПЛ вказується, що запобігання поширенню інфекційних захворювань є однією з підстав, за якими людина може бути позбавлена волі. Відносно цього у справі Енхорн проти Швеції Суд вказував на необхідність продемонструвати, що поширення інфекційного захворювання небезпечно для здоров'я або безпеки населення і що тимчасове ув'язнення інфікованого під варту є останньою можливістю запобігання поширенню хвороби, оскільки менш суворі заходи розглядалися і були визнані недостатніми для захисту громадських інтересів. Більш того, кожного разу, коли ситуація перестає відповідати цим критеріям, підстави для позбавлення волі відповідають.

У разі накладення обмежень на інші права стандарт, якого необхідно дотримуватися, полягає в тому, що такі обмеження повинні бути необхідними в демократичному суспільстві і, отже, пропорційні законній меті [4].

Залишається визначити, чи є обмеження, введені з метою припинення поширення коронавірусу, відповідними за своїм рівнем позбавленню

волі або просто втручання в свободу пересування відповідно до статті 2 Протоколу №4 до Конвенції. Як Суд неодноразово підкреслював: «Щоб визначити, чи був хто – небудь « позбавлений свободи « за змістом статті 5, відправною точкою повинна бути конкретна ситуація, а також необхідно брати до уваги цілий ряд факторів, таких як тип, тривалість, наслідки і спосіб застосування даного заходу. Різниця між позбавленням і обмеженням свободи полягає в ступені або інтенсивності»(Де Томмазо проти Італії[5]).

Виникає питання, чи можна прирівняти комендантську годину, яка вводить як один із заходів запобігання поширення коронавірусу до домашнього арешту. Як зазначав Суд в рішенні Де Томмазо проти Італії існує різниця між абсолютною заборонаю на вихід з дому і неможливістю зробити це, за винятком випадків необхідності, між 22:00 і 6:00. Отже, останнє не буде розцінюватися як «домашній арешт» і, відповідно, позбавленням волі для цілей статті 5 ЄКПЛ.

Що стосується можливості залишати свій будинок тільки для здійснення базових покупок або занять спортом, то така ситуація може розглядатися по-різному. Наприклад, як фактор того, що накладені обмеження є фактично позбавленням волі, можуть розглядатися наслідки, що випливають з недотримання вимог залишатися вдома, такі як великі штрафи або примусове ув'язнення (як передбачено в відступах від зобов'язань, заявлених Грузією). Проте відсутність будь-якого спостереження в таких випадках також може бути фактором, що перешкоджає висновку про порушення права зазначеного у ст. 5, оскільки відповідні особи не будуть знаходитися під виключним контролем влади (як було у справі Нада проти Швейцарії [6]).

Обмеження доступу до конкретних місць, районів або частин країни і навіть до місць проживання неминуче будуть порушувати право на свободу пересування відповідно до статті 2 Протоколу №4 до Конвенції. Однак єдине обмеження, що впливає на доступ однієї людини до певного району в місті, яке тривало 14 днів, не було визнано Судом непропорційною, оскільки воно було введено у відповідь на «надзвичайну ситуацію», пов'язану з обігом і вживанням важких наркотиків населенням, і лише після того, як менш серйозні заходи показали свою неефективність (у справі Ландвройгд проти Нідерландів[7]).

Пропорційність цих обмежень – як щодо їх масштабів, так і тривалості – залежить від того, чи буде продемонстрована їх значимість для запобігання поширенню захворювання, а також їх вплив на можливість отримання предметів першої необхідності, таких як покупка продуктів харчування і зняття грошей в банкоматах[3] .

Отже, права людини спираються на принцип невідчужуваності, універсальності, взаємозалежності та неподільності. Хоча нормативно-правові акти з прав людини дозволяють обмежувати деякі права в законних цілях, зокрема такими як захист громадського здоров'я, існують чіткі межі щодо того, коли, як і якою мірою права можуть бути обмежені. Будь-яке обмеження повинно мати легітимну мету і бути пропорційним цій цілі, необхідним, обмеженим часом, недискримінаційним та у відповідності до закону.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Славко, А. С. COVID-19: чи вистоять права людини у боротьбі з пандемією? // Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції: у 2-х ч. (м. Суми, 21–22 травня 2020 р.) 2020. Ч.1. С. 167–172.
3. McBride J. Covid-19 and the European Convention on Human Rights // ECHR Blog. 2020. 27 March. URL: <http://echrblog.blogspot.com/2020/03/an-analysis-of-covid-19-responses-and.html>
4. Рішення ЄСПЛ у справі «Енхорн проти Швеції» (Enhorn v. Sweden, no. 56529/00, 25.01.2005), URL: <https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2014/04/Enhorn-v.-Sweden.pdf>
5. Рішення ЄСПЛ у справі «Де Томмазо проти Італії» (De Tommaso v. Italy, no. 43395/09 , 23.02.2017), URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-171804>
6. Рішення ЄСПЛ у справі « Нада проти Швейцарії» (Nada v. Switzerland, no. 10593/08, 12.09.2012), URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-113118>
7. Рішення ЄСПЛ у справі «Ландвройгд проти Нідерландів» (Landvreugd v. the Netherlands, no. 37331/97, 04.06.2002), URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{{itemid}}:{{001-60496}}>

Науковий керівник: Жуков І. М., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИНИКНЕННЯ ЧАСОВИХ МЕЖ У ПРАВІ НА ЖИТТЯ В КОНТЕКСТІ СТАТТІ ДРУГОЇ КОНВЕНЦІЇ

Першоосною в системі прав людини є право на життя, адже саме воно сприяє розвитку та реалізації всіх інших закріплених у Конвенції прав та свобод. Право на життя є невідчужуваним, невід'ємним природним правом людини, яке закріплене у великій кількості міжнародно-правових актів та в конституціях багатьох країн світу. Природно-правова теорія полягає в тому, що держава не може позбавити людину цього права, не може й дарувати його, в гіршому випадку остання здатна лише позбавити людину життя. Крім того, неможливим вважається і відділення від людини як життєдіяльної істоти певних якостей, якими її наділяє це право, без явної загрози втратити в цій людині члена суспільства [1].

Ми робимо висновок, що право людини на життя як природне право виникає з моменту початку життя та походить від самої природи людини. Часові межі виникнення права на життя було і досі є дискусійним питанням в колі науковців-правників.

Сьогодні в доктрині, на жаль, не існує єдиної позиції щодо визначення правового становища ембріона, його правового статусу та походження, крім того, в контексті цього питання також важливу роль відіграє часове питання. А саме коли починається людське життя: з моменту злиття жіночих і чоловічих гамет (утворення зиготи); із завершенням ембріонального розвитку в кінці 2 місяця; з моменту імплантації *in utero*; чи все ж моменту народження? Якщо як критерій брати створення людського життя, то початок пов'язується з моментом запліднення. Якщо брати за критерій можливість розвитку індивідууму, початком буде імплантація *in utero*. Якщо відштовхуватися від завершення процесу формування органів як критерію, тоді завершення другого місяця вагітності буде початком. Ну й, нарешті, якщо визначальною вважати можливість самостійного існування, то початком людського життя буде народження або відділення від організму матері [2; 3].

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Цікаво, що Парламентська Асамблея Ради Європи (далі – ПАРЄ) підкреслює, що з моменту запліднення яйцеклітини життя людини розвивається безперервно, неможливо чітко розділити перші «ембріональні» фази його розвитку. Крім цього, у ПАРЄ наголошують, що за будь-яких обставин людські ембріони та плоди потребують ставлення, гідного людини [4]. Проте якщо проаналізувати зміст Європейської конвенції про захист прав і основних свобод, то в ст. 2 не визначається, що життя починається з моменту зачаття. Більше того, ЄСПЛ як єдиний орган, що може трактувати Конвенцію визначив, що в ембріона (мається на увазі імплантованого) немає «абсолютного права» на життя, що означає, що захист прав ембріона не може розглядатися окремо від життя вагітної жінки, в утробі якої він розвивається [5, с. 27].

На відміну від статті 4 Американської конвенції з прав людини, яка стверджує, що право на життя захищене «загалом, з моменту зачаття», стаття 2 Конвенції мовчить про часові межі права на життя і, зокрема, не визначає, хто є «кожним», чиє «життя» захищене Конвенцією. Суд вважає, що за відсутності загальноєвропейського консенсусу у науковому і юридичному визначенні початку життя, відправна точка права на життя належить до можливості розсуду, яка, на його думку, на загал у цьому питанні має бути визнана за державами [6, с. 16].

Позиція Європейського суду щодо права на життя ненародженої дитини знайшла своє відображення в рішенні по справі «Во проти Франції» від 8 липня 2004 року. В обставинах справи зазначалося, що на шостому місяці вагітності, громадянка Франції, перебуваючи в лікарні, була помилково прийнята за іншу пацієнтку, що знаходилася в лікарні для операції. Так, в результаті помилково проведених процедур вагітність заявниці не могла тривати за медичними показниками, та зародок віком 20–21 тиждень врятувати не вдалося. Заявниця наполягала на порушенні низки її прав, у тому числі права на життя з боку співробітників госпіталю. Суд з прав людини, розглянувши докази сторін, прийшов до висновку, що в конкретному випадку дійсно мало місце порушення статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Рішення у справі «Во проти Франції» варте особливої уваги, якщо врахувати, що в раніше розглянутих справах Європейська комісія незмінно приходила до висновку, що право на життя відповідно до статті 2 Конвенції не повинно розповсюджуватися на людський ембріон. В зазначеному рішенні Суд дійшов висновку, що «за обставин цієї справи життя

зародка було безпосередньо пов'язане з життям матері та могло бути захищене нею, особливо враховуючи відсутність конфлікту прав матері та батька, так само як прав ненародженої дитини та її батьків, тоді як втрата зародка була викликана ненавмисною недбалістю з боку третіх осіб». Суд ухилився від чіткого висловлення своєї позиції з питання, що, власне, стало підставою для розгляду справи, а тому лише зазначив, що «ні бажано, ні навіть можливо при існуючому стані справ відповісти на абстрактне питання – чи підпадає ненароджена дитина під дію статті 2 Конвенції».

Виходячи з розглянутої практики Європейського суду з прав людини та Європейської комісії в контексті статті 2 Конвенції, можна зробити висновок, що аборт у стандартній своїй формі не визнається порушенням права людини на життя. Як було зазначено в рішенні у справі «Во проти Франції», право на життя може бути визнано порушеним лише за специфічних обставин, шляхом встановлення причинно – наслідкового зв'язку, що призвів до аборту та смерті зародка. Отже, загальна практика розгляду Судом спорів щодо моменту початку правової охорони життя зводиться до концепції виникнення права на життя саме з моменту народження [7].

Розглянувши проблемні питання часових меж виникнення права на життя, ми дійшли висновку, що стаття 2 Конвенції через призму застосування практики Європейського суду з прав людини захищає: по-перше, право ембріона на життя лише тоді, коли існування цього зародка було невід'ємно пов'язане з життям матері та могло бути захищено нею; по-друге, встановлює що право на життя виникає з моменту фізіологічного народження людини.

Список використаної літератури:

1. Мамут Л. С. Декларация прав людини и гражданина 1789 года – века на пути к универсальной концепции прав человека // Права человека в истории человечества и в современном мире – Москва: ИГиП АН СССР, 1989. – С.27.
2. Kaminsky C. Embryonen, Ethik und Verantwortung. Eine kritische Analyse der Statusdiskussion als Problemlösungsansatz angewandter Ethik. Mohr Siebeck 1998. 328 s.
3. Knoepfer N. Forschung an menschlichen Embryonen. Was ist Verantwortbar? Stuttgart 1999.
4. Хартія прав сім'ї від 22 жовтня 1983 р. URL: http://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&langpair=en|ru&u=http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/family/documents/rc_pc_family_doc_19831022_family-rights_en.html.

5. Рекомендація 1046(1986) по використанню ембріонів і плодівлюдини з метою діагностики, терапії, наукових досліджень, промислового використання і торгівлі, прийнята 38-ою черговою сесією ПАРЄ. 24.09.1986. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_070.

6. Довідник із застосування статті 2 Європейської конвенції з прав людини [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_UKR.pdf.

7. Практика Європейського суду з прав людини щодо застосування статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на життя) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://a2k.ua/ua/praktika-evropejskogosu-sudu-s-prav-ludyny/>.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Самуєва К.¹

ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРОТОКОЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Дипломатичний протокол – це важлива частина сучасної дипломатії. Він представляє собою сукупність правил та традицій, яких дотримуються уряди, відомства іноземних справ, інші державні установи і дипломатичні представництва, а також офіційні особи в міжнародному спілкуванні. Метою протоколу є створення мирних відносин між державами на основі взаємоповаги та взаєморозуміння. Його дотримуються при переговорах, підготовці угод, церемоніях. Оскільки кожна держава має власні суспільно-економічні та політичні устрої, історію, культуру, загальноприйняті традиції, то і дипломатичний протокол має свої певні відмінності.

Дипломатичний протокол США особливий тим, що на переговорах американці зазвичай дотримуються жорсткої позиції. Дипломати, на відміну від представників інших країн, більш самостійні у прийнятті остаточних рішень [2, с. 25]. На переговорах американці висловлюють свою думку дуже голосно. Тихий голос у них викликає підозру та воро-

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

жість. Варто зазначити, що правила етикету та протоколу у США значно простіші, ніж, наприклад, в Англії. Це відображається у їх одязі: смокінг та фраки дипломати одягають дуже рідко. Слова «mister» і «mistress» на конвертах і в листах не пишуться, оскільки це викликає асоціацію з чимось неприємним. Якщо дипломат отримує подарунок, це вважається хабарем, що неприйнятно для працівника дипломатичного представництва. При вітанні і знайомстві чоловіки і жінки, як правило, обмінюються рукоштовпаннями [1, с. 311].

Дипломатичний протокол Великої Британії також наділений власними особливостями. Так, при веденні переговорів дипломати не бажають обговорювати глобальні проблеми, вони націлені на вирішення конкретних питань. На зустрічах дипломати часто використовують натяки, деякі факти взагалі не розголошують. Майже ніколи не застосовують категоричні вислови «я впевнений», «це точно так». Замість цього їм приртаманні такі вислови, як «я думаю», «можливо, я неправий». Дипломати наділені такими якостями, як ввічливість, мовчазність, замкнутість. Вони не терплять зневажливого ставлення до них, принижень. Дипломати добре розуміють гумор, проте лише той, що не виходить за межі пристойності. Варто зазначити і те, що в них по іншому трактується мовчання. Якщо в деяких країнах, його розуміють як згоду, то у Великій Британії – це просто бажання не відповідати на конкретне питання. Під час переговорів пунктуальність відіграє важливе значення. Дипломати не люблять, коли їх час знецінюється, тому запізнення або надто довга зустріч для них це справжнє виявлення зневаги [1, с. 285].

Американський генерал А. Ведемейра, який брав участь в американських переговорах висловився про англійський стиль так: «Особливо виділялося вміння англійців використовувати фрази і слова, що мали більше одного значення і допускали більше, ніж одне тлумачення... Коли йшлося про державні інтереси, совість наших англійських партнерів по переговорах ставала еластичною» [1].

Під час переговорів дипломати керуються принципом старшинства. Так, знайомство з дипломатами відбувається тільки після офіційного представлення старшим дипломатом. Якщо на офіційну дипломатичну церемонію необхідно з'явитися в парадній формі і з орденами, англійські дипломати обов'язково надягають ордени і медалі. При цьому зірки завжди носяться на лівій стороні грудей, а стрічки поверх фрака. Варто зазначити і те, що правила офіційного протоколу не поширюються на офіцерів.

Щодо спільних візитних карток, які застосовуються для поздоровлення з національним святом чи з іншими видатними подіями, вони не використовуються. Як правила, візитні картки жінок за розміром більше чоловічих. Титул, військовий ранг в скороченому вигляді або просто «Г-н» вказується перед прізвищем, після якої ніколи не вказуються позначення звання або нагород. На картці вказується особиста адреса [1, с. 287].

Очевидною особливістю дипломатичного протоколу і дипломатії є обов'язкове схвалення з боку професійного дипломатичного апарату найважливіших рішень прийнятих політичним керівництвом країни.

Арабські країни також мають особливості дипломатичного протоколу, які виявляються у традиціях та звичаях. Всі вони різні між собою, в одних країнах переважають середньовічні протокольні правила, в інших – сучасні. Однак, спільним для всіх країн правилом є ставлення з повагою до мусульманської релігії. Представникам інших держав ні в якому разі не можна критикувати Коран: це може не лише покласти край дипломатичним відносинам між країнами, а й розпалити серйозний конфлікт [2, с. 576].

В країнах арабського світу не прийнято організовувати дипломатичні зустрічі, переговори у святкові дні, релігійні свята. Слід брати до уваги, що арабські дипломати не люблять, коли представники іншої держави спізнюються – вони це розцінюють як неповагу. Існує цікава традиція «правої руки». Рукоштовування проводиться лише правою рукою, тримати столові прибори необхідно також правою рукою. І навіть хліб дозволено брати лише правою рукою. Ліва рука, як вони вважають, призначена для поганих замислів.

На прийомах з розсадкою, в яких беруть участь тільки чоловіки, першим вважається місце праворуч від господаря, другим – зліва від нього. Якщо господар хоче надати особливу увагу дипломату високого рангу, він може посадити його напроти себе. В арабських країнах під час проведення прийомів з розсадкою, на які запрошуються чоловіки та жінки, дотримуються загальних протокольних норм.

На прийомах з розсадкою не допускається, аби жінка сиділа поруч з жінкою, чоловік поруч з дружиною, а також підряд два іноземця або два гостя збоку господаря. Не можна жінці сидіти у кінці столу. Необхідно також звернути увагу і на мову дипломатів. Є можливість скористатися перекладачем, який завжди присутній на дипломатичній зустрічі [4, с. 282].

Отже, зважаючи на дипломатичний протокол США, Великої Британії та країн арабського світу, можна зробити висновок, що вони значно від-

різняються між собою. Правила дипломатичного протоколу ґрунтуються на так званому принципі «міжнародної ввічливості» як сукупності загальноприйнятих в міжнародній практиці правил етикету, шанобливості і поваги [5, с. 118]. Порушення цього принципу, особливо навмисне, розглядається як нанесення шкоди престижу і авторитету держави.

Таким чином, характерною рисою міжнародної ввічливості як допоміжного джерела є то, що вона є близькою до звичаю, але не є таким; хоч її недотримання і має наслідком засудження дій того чи іншого суб'єкта. Разом з тим, невиконання таких вимог не може слугувати підставою для притягнення до міжнародно-правової відповідальності.

Список використаної літератури:

1. Сагайдак О. П. Дипломатичний протокол та етикет. Навчальний посібник. Київ: Знання, 2006. 380 с.
2. Попов В. И. Современная дипломатия: теория и практика: Курс лекцій. 576 с.
3. Галушко В. П. Діловий протокол та ведення переговорів: навч. посіб. Вінниця: Нова Книга, 2002. 226 с.
4. Шинкаренко Т. І. Дипломатичний протокол та етикет: навч. посіб. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 320 с.
5. Вуд Дж. Дипломатический церемониал и протокол: принципы, процедура, практика. Москва : Прогресс, 1974. 250 с.
6. Окладана М. Г., Сливна В. А. Протокол вручення вірчих грамот у європейських країнах: загальне та особливе. *Право та інновації*. 2020. № 4 (32).

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н, с.н.с., доцентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Санагурская Р. С.¹

ПРОБЛЕМА ПРЯМОГО ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В УКРАЇНІ

Сьогодні ми можемо спостерігати тенденцію глобалізації світової економіки, тому саме іноземні інвестиції можуть надати країні той по-

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

штовх, якого вона вимагає для збільшення капіталу цієї країни, через введення нових технологій. Розглядаючи це питання в аспекті України, все ускладнюється тим, що країна дуже важко виходить з економічної кризи минулих років. Інвестиційний процес в Україні гальмується рядом суб'єктивних та об'єктивних факторів, серед яких політична та економічна нестабільність, часті зміни законодавства, повільні темпи приватизації, невирішеність питань земельної власності і т.д. Однак, все ж, питання залучення іноземних інвестицій є досі актуальним для України [1].

За період незалежності в Україні спостерігається позитивна динаміка по залученню іноземних інвестицій в економіку країни. Для України як країни, яка переживає системну трансформацію, стратегічною метою зовнішньоекономічної політики має стати максимальне використання позитивних ефектів від залучення прямого іноземного капіталу. Складна ситуація у вітчизняній економіці багато в чому пояснюється її надмірною залежністю від зовнішньої кон'юнктури і наслідками світової фінансової кризи, який суттєво вплинув на економіку України, починаючи з 2007–2008 рр. В Україні майже сформовані інституційні основи для залучення іноземних інвестицій. Але регіональна і галузева спрямованість іноземних інвестицій не завжди чітко відповідає національним інтересам держави [2].

Проаналізувавши статистику об'ємів прямих іноземних інвестицій за 2010-2017рр [3], я можу стверджувати, що обсяг прямих іноземних інвестицій поступово і впевнено зростав до 2014 р. Починаючи з 2015 р приплив інвестицій значно зменшився. Причинами такої тенденції стали економічна і політична кризи. Але приплив в 2017 р трохи збільшився в порівнянні з 2016 р, що може говорити про поліпшення ситуації в країні. Разом з тим, треба враховувати всі можливі позитивні і негативні наслідки прямих іноземних інвестицій для країни, що приймає [2].

Причини, чому приплив інвестицій розвивається досить повільно, численні. Інвесторів не влаштовує високий рівень корупції, недовіра до судової системи, нестабільність національної валюти, монополізація ринків і військовий конфлікт України з Росією. При цьому скільки б українські політики ні розповідали про успішні реформи, все бачать, що ці реформи гальмуються. Україна зі своїм унікальним розташуванням в самому центрі європейського ринку і досить недорогою, в порівнянні з розвиненими європейськими країнами і водночас кваліфікованою, і осві-

ченою робочою силою, може стати ідеальним місцем для інвестицій. У багатьох місцях України для цього вже є відповідна інфраструктура і Україна була і є інвестиційно приваблива для іноземних інвестицій. Але, тим не менш, є і досить велика кількість проблем, які перешкоджають швидкому зростанню прямих іноземних інвестицій в Україну.

Наразі за 2020 рік додалася ще й, так звана «коронавірусна криза», яка з кожним наступним місяцем призводить всесвітню економіку в занепад. Наслідком чого є часткове припинення та уповільнення інвестицій.

Інвестиційний клімат відіграє досить важливу роль в соціально-економічному розвитку країни. Тому, поліпшення інвестиційного клімату, і збільшення при цьому припливу іноземних інвестицій можуть значно вплинути на економічну, політичну, екологічну, а також соціальну сфери України. Діюча влада позиціонує себе як владу завданням якої є покращення інвестиційного клімату України для іноземних інвесторів; та активно займалася цим до початку пандемії COVID-19.

Список використаної літератури:

1. Вербицька Ю. М. Інвестиційно-інноваційна діяльність як фактор соціально-економічного розвитку регіону / Ю. Вербицька // Актуальні проблеми економіки, 2007. №8. С. 151–156.
2. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991 №47. Ст. 646.
3. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]: Статистична інформація. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Науковий керівник: Косінова Д. С., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Сеплива Ю. О.¹

ЦИФРОВІ ПРАВА ЛЮДИНИ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

З розвитком інформаційних технологій, науки та постійного споживання інформації для позначення прав людини у сфері діджиталізації

¹ Студентка 5 курсу інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

почали застосовувати поняття цифрові права людини. У широкому розумінні під цифровими правами розуміють певний набір прав, який стосується доступу до цифрових технологій, що регламентується низкою міжнародних документів, зокрема і Європейською Конвенцією з прав людини (далі – ЄКПЛ) та рішеннями Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). З іншої точки зору «цифрові права» розглядають не як окрему групу прав людини, а як умовну категорію, що охоплює особливості реалізації та гарантії захисту фундаментальних прав людини в Інтернеті, зокрема свободи вираження поглядів та права на приватність онлайн [1, с. 6].

Однак, єдиною є думка, що такі права засновані через технологічні досягнення, а саме створення і поширення Інтернету. До таких прав належать: право на Інтернет, право на анонімність, право на вільний доступ і безперешкодне розповсюдження інформації, право на цифрову особистість, право на електронне громадянство, право бути забутим тощо [2, с. 111]. Виокремлення таких прав пов'язано з високим рівнем науково-технічного прогресу та підвищеним ризиком порушень певних особистих прав людини.

Опубліковане Керівництво з прав людини для Інтернет-користувачів Радою Європи стосується норм, щодо прав та свобод людини в Інтернеті, а саме порядку їх реалізації кожною людиною та захисту від обмежень. Також там зазначається безпосередньо можливі випадки обмеження прав та доступні засоби правового захисту у випадку таких обмежень. Це Керівництво засноване на положеннях ЄКПЛ, конвенціях Ради Європи, рішеннях ЄСПЛ, що розкривають різні аспекти захисту прав і свобод людини. В ньому зазначаються такі питання: щодо дітей і молоді в Інтернеті та ефективних засобів правового захисту, недискримінація та доступ, свобода вираження поглядів та інформації, зібрання, об'єднання та участь, приватне життя, захист даних, освіта та грамотність.

Принагідно зауважити, що цифрові права також відносяться до ключового права людини в інформаційному суспільстві, а саме свободи вираження поглядів, яка регламентована статтею 10 ЄКПЛ. В цій нормі зазначається, що кожен має право на свободу вираження поглядів. Також це право передбачає одержування та передачу інформації незалежно від кордонів та без втручання органів державної влади. Між іншим, дана стаття стосується як ЗМІ, так і безпосередньо Інтернету. ЄСПЛ в рішенні «Редакція газети «Правое дело» і Штекель проти

Україні» зазначив в п. 64, що відсутність на національному рівні достатньої законодавчої бази, яка б дозволяла журналістам використовувати отриману з Інтернету інформацію без остраху наразитися на санкції, серйозно перешкоджає пресі. Та дійшов до висновку про недостатність у національному законодавстві належних гарантій для журналістів, які використовують інформацію, отриману з Інтернету [3]. Це дало Судові підставу вважати, що вимогу щодо законності, закріплену в другому пункті статті 10 ЄКПЛ дотримано не було. Зазначене рішення стало дуже важливим, оскільки закріпило покладення на державу позитивних обов'язків щодо встановлення необхідної нормативно-правової бази для забезпечення належного захисту права на свободу вираження поглядів в Інтернеті.

Тобто, органи державної влади повинні мають не лише утримуватись від перешкоджання реалізації права на свободу вираження поглядів, але й повинні створювати належні умови для такої реалізації. Однак, це право не є абсолютним, а тому підлягає певним обмеженням або санкціям, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах територіальної цілісності, національної або громадської безпеки.

Наступним «цифровим правом» яке потребує уваги є саме право на доступ до Інтернету. Комітетом міністрів Ради Європи було розроблено у 2007 році «Рекомендації щодо підвищення цінності Інтернету як суспільної служби», де вказано про те, що «доступ до Інтернету, здатність та можливість користуватися ним мають розглядатися як невід'ємні компоненти повноцінного здійснення прав людини та основоположних свобод в інформаційному суспільстві» [4]. І хоча в ЄКПЛ прямо не зазначено про це, проте виходячи із сучасних умов доступ до Інтернету реалізує право громадян на свободу вираження поглядів. До цього прийшов у своєму рішенні ЄКПЛ, Суд проаналізував питання доступу до Інтернету в справі «Ілдірим проти Туреччини», у якому він визнав порушенням статті 10 ЄКПЛ обмеження доступу до Інтернету та вказав, що Інтернет став одним з основних засобів реалізації громадянами свого права на свободу вираження поглядів та інформації [5].

Більш того, необхідно наголосити про право на повагу до приватного та сімейного життя, яке розглядається в аспекті захисту персональних даних. Існує велика кількість справ, які розглянув ЄСПЛ

стосовно забезпечення захисту персональних даних у контексті статті 8 ЄКПЛ. Серед них можна виділити справу «Ліндер проти Швеції», де Європейський суд наголосив, що будь-яке зберігання персональних даних органами влади вважається втручанням у право на повагу до приватного життя та повинно мати легітимну мету [6]. Крім цього, захист персональних даних також стосується і права бути забутим, права на інформацію про обробку персональних даних, право на доступ до даних, право на виправлення даних, право на обмеження обробки та ще низку інших прав.

Отже, можна зазначити, що цифрові права в умовах сьогодення займають вагомe місце і захищаються низкою міжнародних договорів, рішеннями ЄСПЛ та національними законодавствами країн. Їхній захист, а також регламентування є необхідним, оскільки такі права є невід’ємними в епоху Інтернету, безпосередньо можуть бути засобом для реалізації інших прав та свобод, а також можуть надавати можливість участі в демократичних процесах.

Список використаної літератури:

1. Володовська В., Дворовий М., Права людини онлайн: Порядок денний для України. Київ: ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2019. 56 с.
2. Разметаєва, Ю. С. Р17 Доктрина та практика захисту прав людини : навчальний посібник. – Київ: ФОП Голембовська О. О., 2018. – 364 с
3. Рішення ЄСПЛ по Справі «Редакція газети «Правое дело» та Штекель проти України» URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_807#Text (дата звернення: 06.04.2021)
4. Recommendation CM/Rec (2007)16 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet URL: https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/cybercrime/T-CY/T-CY_2008_CMrec0711_en.PDF(Last accessed: 06.04.2021)
5. Case of Ahmet Yildirim and others v. Turkey no. 3111/10, 18 December 2012 URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115705>(Last accessed: 06.04.2021)
6. Case of Leander v. Sweden (no. 9248/81), 26 March 1987. URL: https://www.legislationline.org/download/id/3521/file/Case_of_Leander_v_Sweden_1987_en.pdf(Last accessed: 06.04.2021)

Науковий керівник: Білоусов Є. М., д.ю.н., професор, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК СУЧАСНА ФОРМА РАБСТВА

Торгівля людьми не згадується у контексті ст. 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка забороняє «рабство», «підневільний стан» та «примусову чи обов'язкову працю». Без сумніву, торгівля людьми загрожує людській гідності і основоположним свободам і її не можна вважати сумісною з демократичним суспільством та захищеними Конвенцією цінностями.

Показовою є справа Ранцева проти Кіпру та Росії. Заявником у справі виступав батько молодої дівчини, яка загинула на Кіпрі, куди вона вирушила працювати в 2001 році. Він скаржився на те, що поліція Кіпру незробила все можливе для захисту його доньки від продажу в рабство, і для покарання осіб, винних у її загибелі. Він також скаржився на те, що влада Росії не провела розслідування за фактом продажу його доньки і її подальшої загибелі, а також не вжила заходів для її захисту від торговців людьми. Суд зазначив, що, як і при рабстві, при торгівлі людьми людина розглядається як товар, який купується і продається, і примушується до праці, відповідно сама торгівля людьми заборонена статтею 4. Суд порохував, що влада Кіпру порушила статтю 4, оскільки вони не ввели в дію належні правовий та адміністративний механізми по боротьбі з торгівлею людьми, а також тому, що поліція не захистила пані Ранцеву, незважаючи на те, що обставини чітко вказували на те, що вона могла бути жертвою торгівлі людьми. Також мало місце порушення статті 4 з боку влади Росії, так як вона нерозслідувала обставини того, де і як пані Ранцева була найнята на роботу, хто був її наймачем, і які методи при цьому використовувалися.

Щодо характеристики цього злочину варто зазначити, що торгівля людьми відбувається без справжньої усвідомленої згоди жертви. Це насильницький злочин, адже людей змушують підкорятися.

Генеральна Асамблея ООН у 2000 році прийняла Конвенцію проти транснаціональної організованої злочинності. У ст. 3(а) Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками й дітьми, і покарання за неї, що доповнює вищезазначену Конвенцію, дано ви-

¹ Студент 5 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

значення: «торгівля людьми» означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигоди, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів.

Варто взяти до уваги особливий характер Конвенції і те, що вона є живим договором, котрий має тлумачитись у світлі умов сучасного життя. Однак, виходячи з визначення наданого у Протоколі торгівля людьми не може бути новою формою рабства, оскільки рабство є лише одним з восьми складових частин одного з трьох елементів визначення торгівлі людьми.

За законом рабство визначається Конвенцією 1926 року про рабство як «статус або стан особи, щодо якої здійснюються будь-які або всі правомочності, пов'язані з правом власності». Це визначення залишається сучасним визначенням рабства, яке було відтворено зовсім недавно в Римському статуті Міжнародного кримінального суду 1998 року. Крім рабства, в законі є термін «інститути або практики, подібні до рабства», встановлений додатковою Конвенцією 1956 року, яка визначає чотири підневільних стани: боргова кабала, кріпосне право, а також особливі види підневільного шлюбу і експлуатація дітей. Отже, за законом «торгівля людьми» не може бути новою формою рабства, адже тоді б вони були складовою один одного.

Проблема торгівлі людьми, як і будь-яка експлуатація людини, є серйозною проблемою в області прав людини. Міжнародне співтовариство вважає, що воно має особливе зобов'язання припиняти такі дії, як і інші, що зачіпають цілісність тіла, такі як тортури і катування. Тим не менш, до цих пір дослідження рабства і торгівлі людьми не відповідали цьому завданню. Відносно проблеми рабства і експлуатації людей ситуація настільки заплутана, що тільки наполегливі зусилля можуть змінити ситуацію в напрямку серйозного і ґрунтовного дослідження правових об'єктів, пов'язаних з торгівлею людьми.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ПИТАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми – один із найжорстокіших злочинів сучасного світу. В різних формах вона має місце в багатьох державах і завдає страждань тисячам людей. Об'єктом цього злочину може стати будь-хто, незалежно від віку і статі. Торгівля людьми є сучасною формою рабства, яка має на меті експлуатацію осіб. Як і в злочині рабства, у торгівлі людьми щодо постраждалої особи діють атрибути права власності.

Наразі в Україні питання торгівлі людьми загострено через збройний конфлікт на Сході та пандемію. Зокрема, через війну багато людей стають переселенцями та потрапляють в групу ризику. Пандемія коронавірусу ж ускладнює ідентифікацію жертв торгівлі людьми, вони стають вразливішими, а експлуатація осіб в мережі Інтернет стає дедалі більш поширеною [1].

Незважаючи на спеціальну правову базу з попередження та протидії цьому злочину, це явище досить поширене в нашій державі. Згідно з дослідженнями, проведеними на замовлення Міжнародної організації з міграції, «понад 230 тисяч українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року». До того ж, Україна є країною походження, транзиту та призначення у торгівлі чоловіками, жінками та дітьми [2]. Причинами цього є бідність, безробіття, неблагополуччя сімей, низька соціальна забезпеченість населення, воєнні дії, підвищення мобільності населення, попит на низькооплачувану працю, а також великі прибутки для організаторів торгівлі людьми.

На міжнародному рівні питанню торгівлі людьми присвячена низка положень міжнародних договорів та спеціалізованих документів. Зокрема, стаття 4 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – ЄКПЛ), Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї 2000 року (Палермський протокол), що доповнює Конвенцію ООН про боротьбу з міжнародною організованою злочинністю 2000 року, Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі

¹ Курсант 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

людьми 2005 року та інші акти. На національному рівні це питання врегульовано Законом України «Про протидію торгівлі людьми» 2011 року, постановами Кабінету Міністрів України, стандартами надання послуг із соціальної профілактики торгівлі людьми та соціальної інтеграції осіб (у тому числі дітей), які постраждали від торгівлі людьми 2013 року та іншими нормативними актами.

Розглядаючи Європейську Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, необхідно зауважити, що прямої вказівки на заборону торгівлі людьми в тексті цього документа немає. Проте Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), контрольний механізм ЄКПЛ, у справі «*Ранцев проти Кіпру і Росії*» визначив, що «торгівля людьми як така... підпадає під дію статті 4 Конвенції», в якій йдеться про заборону рабства і примусової праці [3].

Проаналізувавши рішення ЄСПЛ, які стосуються торгівлі людьми, можна зробити висновок, що найбільш поширеною причиною цього злочину є пошук роботи за кордоном. Так, у справі «*Ранцев проти Кіпру і Росії*» йдеться про жінку, якій запропонували працювати «артисткою», але в результаті вона стала жертвою сексуальної експлуатації [3]. У справі «*Сіладін проти Франції*» заявниця прибула до Франції та домовилась відпрацювати вартість авіаквитка, але стала неоплачуваною покоївкою. Ця справа є прикладом того, як ЄСПЛ ставиться до неповнолітніх осіб, постраждалих від злочину, – він особливо підкреслює, що діти більш уразливі, тому мають право на захист держави у формі ефективного стримування таких серйозних порушень людської гідності [4]. У справі «*S. M. проти Хорватії*» заявниця була примушена займатися проституцією та віддавати половину коштів вербувальнику [5].

Люди, що живуть у злиднях, стають мішенню торговців людьми, які пропонують їм спосіб заробити гроші. Насправді ж вони нічого не заробляють, а з цими особами поводяться як з рабами. Торговці можуть отримувати великий прибуток, виробляючи товари і послуги за рахунок дешевої або безоплатної робочої сили і продаючи товари або послуги за вищою ціною. Наприклад, у вищезгаданій справі «*S. M. проти Хорватії*» заявниця мала проблеми в сім'ї з дитинства, вона проживала в прийомній сім'ї та інтернаті деякий час [5]. Ці фактори значною мірою вплинули на вразливість цієї особи до експлуатації.

Також для торгівлі людьми характерне застосування насильства, або погроз його застосування, шантажу, шахрайства, уразливого становища

або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи. Це мало місце у зазначених вище справах.

ЄСПЛ неодноразово зазначав, що на держави покладається не тільки обов'язок покарання за скоєння злочину, а й обов'язок з проведення заходів попередження торгівлі людьми та захисту постраждалих осіб. Крім того, заходи з протидії людьми можуть бути ефективними лише у разі поєднання цих трьох напрямків [6, с. 21–23]. У справі «*Сіладін проти Франції*» Європейський суд з прав людини визнав, що держава на власний розсуд обирає засоби протидії торгівлі людьми, проте для ефективного виконання своїх зобов'язань вона повинна впроваджувати дієві положення кримінального права [4]. А у справі «*Ранцев проти Кіпру та Росії*» Суд також зазначив, що працівники відповідних служб повинні вміти виявляти ознаки, які вказують на підозру вчинення злочину та вживати відповідних оперативних заходів із захисту постраждалої особи. Щоб бути ефективним, розслідування має бути незалежним, швидким, повним і прозорим; проводити його повинні як у країні походження, так і країні призначення торгівлі людьми [3].

Отже, торгівля людьми – це сучасний прояв рабства, спрямований на експлуатацію осіб, переважно трудову або сексуальну. Це явище підпадає під статтю 4 Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод. Задля протидії торгівлі людьми держави-учасниці Конвенції повинні дотримуватися своїх позитивних зобов'язань, які включають запровадження належної нормативної бази, захист постраждалих осіб, проведення повного та ефективного розслідування обставин кожної справи. Важливо також інформувати населення про ці проблеми, про порядок дій у випадку, якщо людина потрапила в скрутну ситуацію. А для того, щоб торгівля людьми не поширювалась, необхідно боротися з її причинами: бідністю, безробіттям та відсутністю безпечних і легальних варіантів міграції.

Список використаної літератури:

1. Пандемія COVID-19 загострює проблему торгівлі людьми – державам слід вжити заходів, попереджають експерти Ради Європи. *Офіс Ради Європи в Україні* : веб-сайт. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/covid-19-is-worsening-human-trafficking-states-should-take-action-warn-council-of-europe-experts>(дата звернення: 18.04.2021).

2. Протидія торгівлі людьми. *Міжнародна організація з міграції в Україні* : веб-сайт. URL: <https://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi> (дата звернення: 18.04.2021).

3. *Ранцев проти Кіпру і Росії*, № 25965/04, 7 січня 2010 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117743> (дата звернення: 16.04.2021).

4. *Сіліадін проти Франції*, № 73316/01, 26 липня 2005 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100523> (дата звернення: 16.04.2021).

5. *S. M. v. Croatia*, № 60561/14, 27 August 2014. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-152795> (дата звернення: 16.04.2021).

6. Касько В. В. Практика Європейського суду з прав людини за статтею 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Київ : Видавництво «Фенікс», 2020. 48 с. URL: <https://iom.org.ua/sites/default/files/practica-all.pdf> (дата звернення: 22.04.2021).

Науковий керівник: Голік Ю. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Сільченко В. В.*¹

ОСНОВНІ ЗМІНИ В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЗА ЛІСАБОНСЬКИМ ДОГОВОРМ

Європейський Союз є одним з провідних світових гравців, який посилює свою економічну могутність та прагне протистояти глобальним викликам сьогодення. За своїми цілями і правовою структурою ЄС не має аналогів у міжнародному співтоваристві. Тому для багатьох науковців цікавою є проблематика, пов'язана з питаннями становлення та розвитку Європейського Союзу, зокрема, прийняття Лісабонської Угоди.

Цей договір уперше утворює Європейський Союз як єдине ціле з юридичного погляду (дотепер юридично існували тільки три окремі підвалини ЄС, сукупність яких і становила Євросоюз).

Існує багато суперечок стосовно значимості Лісабонського договору для європейського співтовариства та особливо країн, які тільки

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

мріють про набуття статусу держави – члена ЄС. Тому для України на сьогодні вкрай важливим є з'ясування питання подальшого розвитку ЄС з огляду на її євроінтеграційні устремління. Лісабонський договір – це черговий прорив у бік розв'язання інституціональної кризи в ЄС [1].

Основоположним принципом організації «сучасного» ЄС є принцип єдиної правосуб'єктності (ст. 47 ДЄС) [2], тобто надання ЄС статусу юридичної особи: ЄС розглядають як єдиний суб'єкт компетенції, яку надано йому державами – членами; ця компетенція реалізується через єдину систему власних інститутів, органів та установ; сформована єдина система правових актів, що приймають у всіх сферах його компетенції; визнається наявність у ЄС максимально широкої «правоздатності» юридичної особи та його здатності нести відповідальність, згідно з договорами та іншими обов'язками; передбачено право ЄС підписувати міжнародні договори із третіми державами і міжнародними організаціями, мати привілеї та імунітети на території держав – членів, створювати дипломатичні місії та представництва; наявність у ЄС свого бюджету, що фінансується за рахунок власних ресурсів, свідчить також про його фінансову автономію [3, с.83–96, с.84–85].

Лісабонський договір систематизував основні принципи компетенції ЄС, чітко визначивши вперше найважливіший принцип функціонування політичної влади – принцип наділення компетенцією. Він підкреслює договірне походження, природу та джерело владних повноважень ЄС [4, с. 53–58]. Договір також наголошує на необхідності дотримання принципів субсидіарності та пропорційності при поділі компетенцій між ЄС та державами – членами. Принцип субсидіарності дещо уточнено і відредаговано: «Союз у тих сферах, що не належать до його виключної компетенції, діє тією мірою і тільки тоді, коли цілі відповідних заходів на рівні держав-членів (чи то на рівні центральному, регіональному, локальному) неможливо досягнути належним чином, і якщо їх краще досягнути на рівні Союзу» [7]. Лісабонський договір включає до роботи ЄС і парламенти держав-членів. Вперше за все існування ЄС національні парламенти держав – членів ЄС мають безпосередній вплив на процес прийняття рішень. Якщо більшість національних парламентів висловить свою позицію проти, тоді до таких законопроектів вносять зміни або й взагалі їх скасовують [5, с. 128]. Тобто національні парламенти отри-

мують функцію контролю за тим, щоб ЄС не вийшов за рамки своїх повноважень.

У Лісабонському договорі найбільше змін зазнали політичні інституції, спільними зусиллями яких здійснюється формування та реалізація спільних політик ЄС – Європейського парламенту, Європейської ради і Ради ЄС та Єврокомісії. Особливу увагу слід приділити суттєвим новаціям у статусі, структурі та функціональному призначенні Європейської ради. На виконання завдань цього органу, згідно з договором, введено нову посаду – Президента Європейської ради, котрого обрано лише главами урядів (тобто без залучення Європейського парламенту) зі строком повноважень на 2,5 року і котрий повинен (скасовуючи модель піврічної ротації державами-членами) підвищити та полегшити процедуру ухвалення рішень, а також представляти ЄС у міжнародних відносинах [6, с. 74–75].

Окрім того, змінилася і форма головування у Раді ЄС. Згідно з Лісабонським договором, посада Голови Ради ЄС, що змінювалася кожних шість місяців новою державою-членом у порядку ротації, перетворюється у колективну посаду, яку водночас займають три держави протягом 18-ти місяців [7, с. 5].

Лісабонський договір суттєво не змінив правову систему ЄС. Зокрема, правова система ЄС й надалі складається з «первинного» та «вторинного» законодавства. Зараз первинними є Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування Європейського Союзу. Вторинними залишились регламенти, директиви, рішення, рекомендації та висновки з їхнім попереднім правовим значенням та силою. Проте Лісабонський договір уперше ввів певну класифікацію усіх правових актів Європейського Союзу, поділяючи їх на «законодавчі акти», «незаконодавчі акти», «інші акти інституцій, органів та установ ЄС» [2].

Лісабонський договір містить принципове для всіх попередніх договорів положення – право держави-члена на вихід із ЄС. Так, у Договорі зазначено, що будь-яка держава може вийти з ЄС, згідно з положеннями її національної конституції. В установчому договорі передбачено спеціальну процедуру виходу: спочатку держава-член, що прийняла рішення про вихід з ЄС, сповіщає про свій намір Європейську раду; далі ЄС проводить переговори з цією державою щодо угоди про вихід; цю угоду від імені ЄС укладає Рада ЄС, діючи подвійною більшістю після отримання

згоди Європейського парламенту. Держава, що виходить з Союзу, не бере участі ні в обговоренні, ані в ухваленні рішень щодо себе в Європейській раді чи Раді ЄС. Також ця держава втрачає не лише обов'язки, а й привілейовані права (вільнаторгівля, чотири свободи тощо). Стаття цього Договору також вказує, що держава, яка припинила членство в ЄС, однак згодом змінила свою стратегію і бажає повернутися, матиме таку можливість, за умови виконання усіх необхідних передумов.

Отже, можемо стверджувати, що «Консолідована версія Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу» або Лісабонський договір суттєво змінює інституційно – правову систему ЄС. Фактично він породжує новий ЄС. Звичайно, що він не стає ідеальною політичною організацією, однак відрізнятиметься спрощеною структурою, більшою ефективністю в прийнятті рішень, а також більшою демократизацією свого функціонування.

Список використаної літератури:

1. Врадій О. Новий етап розвитку європейського союзу – договір про реформу. *Збірник наукових праць. Актуальні питання світової політики*. Вип. 48.
2. Консолідована версія Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. URL :http://www.minjust.gov.ua/files/consolidated_versions_20120516.PDF.
3. Кашкин С. Ю. Лиссабонский договор и основные тенденции и перспективы развития европейского права. *Журнал зарубежного права и сравнительного правоведения*. – М., 2008. – № 2. – С. 83–96.
4. Муравйов В., Березовська І. Види компетенції реформованого Європейського Союзу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. – 2009. № 37 – С. 53–58.
5. Решота В., Решота О. Реформування Європейського Союзу за Лісабонським договором 2007 р. *Ефективність державного управління: зб. наук. праць*. – 2010. – Вип. 25. – С. 123–130.
6. Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу. *Вісник центральної виборчої комісії*, 2008. – № 1 (11). – С. 73–77.
7. Лісабонська угода набула чинності. *Євробюлетень*, 2009. – № 12. – 28с.
8. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.

Науковий керівник: Косінова Д. С. доктор філософії в галузі права, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРАВО НА ЖИТТЯ НЕНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ В СВІТЛІ СТАТТІ 2 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Законність права жінки на штучне переривання вагітності в міжнародному та національному праві пов'язана із моментом виникнення права на життя і з реалізацією такого права [1, с.12]. Слід звернути увагу, що у відповідності до ст. 1 частини 1 Конвенції про права дитини дитиною є «кожна людська істота» [2, с.36]. Однак, в міжнародному праві немає поняття «людина» та «людська істота». Крім того міжнародні органи з захисту прав людини уникають визначення початкового моменту права на життя. Між тим, регіональним органом із захисту прав людини, а саме Європейською комісією з прав людини, у рішенні по справі Н проти Норвегії від 19 травня 1992 року зазначено, що «обмеження, які передбачені п. 1–2 ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод за своєю природою відносяться лише до вже народжених осіб і не можуть застосовуватись по відношенню до дитини, яка повинна народитись» [3, с. 22].

Комісія вирішила, що стаття 2 може застосовуватись за деяких умов і до ненародженої дитини. Так, у тій самій справі Н проти Норвегії Комісія зазначила, що не повинна вирішувати питання захисту зародка у відповідності до ст.2 Конвенції, але не можна виключати появу таких справ за деяких обставин, не дивлячись на той факт, що в країнах-учасниках існують розбіжності у поглядах щодо можливості розширення статті 2 для захисту ненародженої дитини [3, с.11].

Ці обставини визначаються національним законодавством країн-учасниць Конвенції. До них можуть відноситись терміни, у межах яких штучне переривання вагітності дозволяється, медичні показання за наявності тяжких супутніх захворювань, за умови погодження лікарів (консиліумів лікарів). Вчені наголошують, що для законодавця дилема збереження нейтралітету є досить важкою, підкреслюють фундаментальний етичний вимір такого врегулювання, враховуючи, що деякі норми, у тому числі і стосовно переривання вагітності, приймаються в рамках

¹ Студентка 5 курсу Інститута підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

важливих проблем релігійного, світоглядного або філософського характеру [4, с.112].

У практиці Європейського суду з прав людини розглядаються різноманітні аспекти реалізації права на життя у контексті забезпечення права на життя (ст. 2 Конвенції). У рішенні «Во проти Франції» заявниця скаржилася на відмову державних органів у кваліфікації позбавлення життя її ненародженої дитини як вбивство через необережність згідно статті 2 Конвенції. У заяві зазначалось, що у Франції кримінальним законодавством за такі діяння не передбачено покарання. Для вирішення цієї справи по суті Суд мав визначити момент виникнення права на життя. І знову ж таки Судом було надано право вирішення цього питання на національному рівні. В основі обґрунтування такої позиції лежить невирішеність даного питання державами-учасницями Конвенції та відсутність наукового консенсусу між європейськими країнами щодо визначення початкового моменту життя [5].

Тобто, ми можемо спостерігати незахищеність ембріону чи плоду на законодавчому рівні європейських країн, що у свою чергу призводить до уникнення кримінального покарання винуватих осіб. Але разом з тим, мотивуючи свої рішення, Суд підходить до питання гуманно та з рекомендаційним характером. Судом зазначено, що вірогідна можливість і здатність плоду людини стати людиною зобов'язують захищати його з точки зору моральності, але застосовувати до нього ст. 2 Конвенції не вимагається. У даному рішенні Суд підкреслив, що немає можливості вирішувати питання моменту виникнення життя, визнання ненародженої дитини людиною абстрактно у значенні статті 2 Конвенції, до того ж Суд переконаний, що поки національною системою охорони здоров'я країн-учасниць та внутрішнім законодавством не буде підтримано і захищено статус ембріона чи плода, Суд не матиме законних та юридично обґрунтованих підстав для застосування положень статті 2 Конвенції.

Нині позитивний конвенційний обов'язок держав-учасниць у системі охорони здоров'я полягає у застосуванні зусиль, необхідних для захисту життя особи та у проведенні розслідувань щодо з'ясування причин смерті. Аналіз рішення «Во проти Франції» дає можливість дійти до висновку, що Судом запропоновано вирішувати питання, пов'язані із професійним недбалством лікарів, у результаті якого ненароджена дитина помирає, шляхом визнання такого недбалства у порядку адміністративного судочинства, доки національним законодавством не буде

закріплено юридичний статус ембріону, плоду, а відтак і законодавчо визначено момент початку життя [5].

У справі *Bruggemann and Scheuten v. FRG* розглянутий ще один аспект застосування статті 2 Конвенції. Європейська комісія з прав людини зазначила, що захист права ненародженої дитини в сенсі статті 2 Конвенції шляхом заборони абортів порушує ст. 8 Конвенції, оскільки є втручанням в особисте життя жінки [6, С.121]. Поряд з цим Комісія прийшла до висновку, що заявницею не було порушено національне законодавство Німеччини. Якщо ж Суд відсилає до національного законодавства держав-учасниць Конвенції, то в Україні частиною 1 ст. 27 Конституції України, ч.1 ст. 281 Цивільного кодексу України, закріплено невід'ємне право людини/фізичної особи на життя. Разом з тим, у ч.2 ст. 25 Цивільного кодексу України зазначається, що правоздатність фізичної особи виникає в момент її народження.

У відповідності до Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, затвердженої Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 179, живонародженням вважається «вигнання або вилучення з організму матері плода, який після вигнання/вилучення дихає або має будь-які інші ознаки життя, такі як серцебиття, пульсація пуповини, певні рухи скелетних м'язів [7].

Наведений аналіз свідчить про необхідність закріплення на правовому рівні початкового моменту права на життя, оскільки для цього існують як медичні підстави (дитина на пренатальній стадії розвитку відчуває біль під час штучного переривання вагітності), так і правові підстави (правосуб'єктність дитини може виникати і до народження в спадкових правовідносинах). Окрім цього слід звернути увагу на невизначеність ЄСПЛ щодо розширення статті 2 Конвенції, що в черговий раз підкреслює важливість визначення моменту виникнення права на життя саме на національному рівні.

Список використаної літератури:

1. Мірошниченко О. А. Закріплення права людини на життя в міжнародних документах // Пробл. законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2003. – Вип. 59. – С. 200–204;
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р., ООН; Конвенція, Міжнародний документ //Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – №1. – С. 205;

3. R. H. V. Norway. Application № 17004/90 (1992). European Court of Human Rights. vol. 73, (155), p.168, § 1;

4. Національні та міжнародні механізми захисту прав людини: тези доп. Всеукр. круглого столу (м. Харків, 20 квіт.2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – 216 с.;

5. CASE OF VO v. FRANCE. Application no. 53924/00 (2004). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61887>.

6. Rosemarie BRUGGEMANN and Adelheid SCHEUTEN v. FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY. Application № 6959/75 (1976). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%3A%5B%5C001-74824%5D%7D>}}

7. Інструкція з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості (Затверджено Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 179)/[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0427-06>.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.

Скакун К. В.¹

ПОЛОЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЩОДО ЗАБОРОНИ СМЕРТНОЇ КАРИ

Смертна кара – одне з найбільш проблемних універсальних питань, яке стосується як міжнародної спільноти в цілому, так і окремих держав. Відповідно до звітів Amnesty International, у 2016 році 104 країнам було повністю заборонено виконувати смертну кару, а закони 7 країн дозволяють застосовувати смертну кару лише у випадках найтяжчих злочинів (наприклад, воєнних злочинів). У 30 країнах смертна кара є можливою кримінальною санкцією, але її не виконують вже щонайменше 10 років. А в 57 країнах смертна кара передбачена законом і виконується (наприклад, в США, Китаї, Індії, Білорусії, Японії та Єгипті) [1, с. 42]. За 2016 рік було здійснено 1032 страти (це на 602 страти менше, ніж у 2015 році). При цьому, аж 87% усіх випадків смертної кари відбулися в Ірані, Саудівській Аравії та Пакистані [2].

¹ Курсант 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Низка міжнародних договорів та документів м'якого права, які забороняють смертну кару, стали результатом десятиліть еволюції тенденції аболіціонізму (руху за скасування смертної кари), яка чітко характеризувала міжнародне співтовариство у XX столітті. Метою статті є демонстрація цієї тенденції шляхом дослідження норм міжнародного права галузі захисту прав людини, гуманітарного права та міжнародного кримінального права, а також м'якого права та практики судів, що займаються цією темою. На думку авторів, аналіз витоків аболіціоністських норм дозволить глибше зрозуміти процеси відмови від смертної кари, що мали місце і досі відбуваються в суспільствах значної частини країн світу.

Отже, найдавніші міжнародно-правові норми про смертну кару були передбачені Женевською конвенцією про поводження з військовополоненими 1929 року. Ця конвенція передбачала, що у випадках, коли військовополоненого засуджували до смертної кари, державі-захисниці якнайшвидше надсилалося повідомлення про характер та обставини злочину для передачі державі, в армії якої в'язень проходив службу. Судове рішення не могло бути виконане до закінчення періоду щонайменше трьох місяців з дати такого повідомлення.

Наступним кроком стало закріплення права на життя у Загальній декларації прав людини, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року. Хоча Декларація – не юридично обов'язковий договір, а резолюція міжнародної організації, її можна вважати доказом існування *opiniojurista*, відповідно, міжнародним звичаєм. Так, згідно з пара. 70 консультативного висновку Міжнародного суду ООН *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, «резолюції Генеральної ... іноді можуть бути нормативними. Вони можуть ... наводити докази, що свідчать про існування *opinio iuris*»[3]. Хоча в остаточній редакції статті 3 Декларації не йдеться про смертну кару, оригінальний проект Декларації 1947 року містив положення про те, що у праві на життя може бути відмовлено особі, засудженій за правопорушення, за яке передбачена смертна кара[4]. Однак за наполяганням Елеонори Рузвельт, дружини президента США Франкліна Делано Рузвельта, та за підтримки Володимира Корецького, радянського делегата, було вирішено, що Організація Об'єднаних Націй жодним чином не повинна сприяти збільшенню підтримки смертної кари[5].

Положення Загальної декларації прав людини знайшли своє відбиття у статті 2 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – ЄКПЛ), статті 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року (далі – МПГПП). У статті 2 ЄКПЛ не йшлося про смертну кару, Протокол №6 1983 року до Конвенції скасовував смертну кару не повністю (смертна кара під час війни залишалася), а Протокол №13 2002 року скасував смертну кару за всіх обставин. Пункт 2 статті 6 МПГПП презюмував, що у деяких державах може застосовуватися смертна кара, Другий факультативний протокол 1989 року до МПГПП дозволяв залишити смертну кару за скоєння найбільш тяжких злочинів воєнного характеру за умови подачі державою-учасницею Протоколу відповідного застереження.

Незважаючи на те, що деякі приклади інтернаціоналізації кримінальних проваджень (наприклад, щодо воєнних злочинів) можна виявити вже в період після Першої світової війни (наприклад, відповідно до ст. 277 Версальського договору щодо звинувачення імператора Вільгельма II), основний розвиток міжнародного кримінального права відбувся після Другої світової війни. Так, стаття 27 Статуту Міжнародного військового трибуналу для суду над головними воєнними злочинцями європейських країн осі (Нюрнберзького трибуналу) [6] та стаття 16 Статуту Міжнародного трибуналу з Далекого Сходу (Токійського трибуналу)[7] передбачали можливості призначення смертної кари. А тип покарання, призначеного за злочини геноциду за Конвенцією про запобігання та покарання за злочин геноциду 1948 року, прийнятою Генеральною Асамблеєю ООН [8], залишався на розсуд окремих держав.

Оскільки зазначені трибунали не були постійними судами, у 1950 році був створений Комітет з міжнародної кримінальної юрисдикції[9] для підготовки проекту конвенції та статуту для кримінального трибуналу міжнародного рівня. В ході дебатів, які тривали майже півстоліття, постало питання про покарання за воєнні злочини, скоєні в колишній Югославії та Руанді. В обох випадках спеціальні трибунали передбачали лише позбавлення волі. Врешті-решт, на основі Римського статуту 1998 року[10] було створено Міжнародний кримінальний суд, який наразі розглядає справи про міжнародні злочини та не призначає смертну кару.

Немає сумнівів, що ніхто не може бути засуджений до смертної кари без судового розгляду. У 1984 році Економічна і соціальна рада ООН видала резолюцію 1984/50 [11], яка містить низку положень, що гарантують права особам, яким загрожує смертна кара. Згідно з цим документом, рішення про призначення смертної кари може бути винесене лише за найтяжчі правопорушення зі смертельними чи іншими надзвичайно серйозними наслідками, і за таке правопорушення смертна кара повинна бути передбачена законом, що діяв на момент вчинення злочину. Особи віком до 18 років, вагітні жінки, новонароджені матері та психічно хворі особи не можуть бути засуджені до цього покарання. Обвинувачений повинен бути вважатися невинним, дати не доведено інше, мати право захищатися і час для підготовки захисту, а судовий розгляд повинен проводитись без надмірних зволікань незалежним судом. Крім того, особа, засуджена до найвищого покарання, повинна мати можливість подати заяву про зміну вироку (апеляцію). Між вироком та виконанням смертної кари повинен бути достатній інтервал часу, щоб дозволити оскарження вироку, і вирок не може бути виконаний під час розгляду апеляції.

Резолюція 1989/64, прийнята Економічною і соціальною радою ООН в 1989 році [12], пропонувала заборону винесення вироку та виконання смертної кари щодо осіб з обмеженими фізичними можливостями та осіб з дуже обмеженою розумовою працездатністю.

Беручи до уваги вищезазначені норми міжнародного права прав людини, міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права, доходимо висновку про те, що в ХХ столітті аболіціоністські постулати щодо заборони смертної кари переважали над ретенціонізмом – залишенням смертної кари. Людське життя є найвищою цінністю, що охороняється законом. Для його захисту не повинно бути зобов'язань правової чи релігійної системи, чи можливих культурних відмінностей, оскільки кожна людина (незалежно від того, чи скоїла вона злочин) має право на життя з огляду на сам факт її існування. Життя – це єдине, неповторне і невідтворюване благо людини. Без нього не можна говорити про людину, а без людини все, що має людський характер, втрачає своє значення. Тому смертна кара має бути заборонена.

Список використаної літератури:

1. Death Sentences and Executions 2016 : Amnesty International Global Report. London: Amnesty International, 2017. 48 p.URL: <https://www.amnesty.org/download/Documents/ACT5057402017ENGLISH.PDF> (accessed: 18.04.2021).
2. Death Penalty in 2016: Facts and Figures. *Amnesty International* : website. URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/04/death-penalty-2016-facts-and-figures/> (accessed: 18.04.2021).
3. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (Advisory Opinion) 1996 URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf>(accessed: 19.04.2021).
4. UN ECOSOC Commission on Human Rights Drafting Committee 'Draft Outline of International Bill of Rights' (1947) UN Doc E/CN.4/AC.1/3. URL: <https://undocs.org/en/E/CN.4/AC.1/3> (accessed: 19.04.2021).
5. UN ECOSOC Commission on Human Rights Drafting Committee 'Summary Record of the Second Meeting' (1947) UN Doc E/CN.4/AC.1/SR.2. URL: <https://undocs.org/E/CN.4/AC.1/SR.2> (accessed: 19.04.2021).
6. Устав Международного военного трибунала для суда и наказания главных военных преступников европейских стран оси от 8 августа 1945 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_201#Text(дата обращения: 19.04.2021).
7. Устав Международного военного трибунала для Дальнего Востока от 19 января 1946 года. URL: <https://docs.cntd.ru/document/902053853>(дата обращения: 19.04.2021).
8. Предупреждение и наказание преступления геноцида, Резолюция ГА ООН 260 (III) (11 декабря 1948) UNDocA/RES/3/260.URL: [https://undocs.org/ru/A/RES/260\(III\)](https://undocs.org/ru/A/RES/260(III))(дата обращения: 20.04.2021).
9. Международная уголовная юстиция, Резолюция ГА ООН 489 (V) (12 декабря 1950) UNDoc A/RES/489(V). URL: [https://undocs.org/ru/A/RES/489\(V\)](https://undocs.org/ru/A/RES/489(V)) (дата обращения: 22.04.2021).
10. Римский статут международного уголовного суда : международный договор от 17 июля 1998 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text(дата обращения: 23.04.2021).
11. ЭКОСОС ООН 'Меры, гарантирующие защиту прав тех, кто приговорён к смертной казни' Резолюция 1984/50 (25 мая 1984). URL: <https://undocs.org/ru/E/RES/1984/50>(дата обращения: 26.04.2021).
12. ЭКОСОС ООН 'Осуществление мер, гарантирующих защиту прав тех, кому грозит смертная казнь' Резолюция 1989/64. URL: <https://undocs.org/ru/E/RES/1989/64>(дата обращения: 26.04.2021).

Науковий керівник: Голік Ю. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ВСЕСВІТНЯ ТУРИСТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ ДЕРЖАВАМИ

Однією з економічних проблем, яка викликана пандемією COVID-19 на сьогоднішній день є проблема у сфері туризму як одного із основних економічних секторів як більшості розвинених країн, так і мало розвинутих, в яких економічна модель побудована на туристичному бізнесі. Але якщо не звертати уваги до цього поворотного пункту, то туризм був одним із головних гравців на міжнародній арені у сфері міжнародної торгівлі, обсяг бізнесу якого навіть перевищував, або хоча б дорівнював обсягам експорту нафти, продовольчих товарів та автомобілів.

Пандемія завдала абсолютно нищівного удару по туристичній економіці, що призвело до повернення туризму до рівня розвитку на 30 років назад. Крім того, виходячи з даних Всесвітньої туристичної організації, масове падіння туризму може спричинити до економічних втрат у світовому ВВП на 2 трильйони доларів США[1].

Єдиним шляхом вирішення проблеми на даний час є співпраця держав, а також безпосередня координаційна робота ЮНВТО, яка на початку кризи надавала урядам та компаніям надійні дані, що свідчать про безпрецедентний вплив пандемії COVID-19 на світовий туризм. Оскільки вже 2021 рік та в світі по трохи запроваджують вакцину, яка має підвищує довіру мандрівників, шлях до одужання все ще довгий. Таким чином, Всесвітня туристична організація активізує зусилля щодо безпечного відкриття кордонів, одночасно підтримуючи робочі місця та бізнес в галузі туризму. Зрозуміло, що туризм є одним із найбільш постраждалих секторів цієї безпрецедентної кризи.

Дослідженням діяльності Всесвітньої туристичної організації займалися С. В. Вовк, яка у своїй роботі висвітлювала діяльність організації та перспективи її розвитку як глобального форуму у сфері туристичної політики, Є. В. Козловський, досліджував місце і роль та значення ЮНВТО у сучасному міжнародному туризмі. Якщо говорити про туристичний індустрію в цілому, то Біржаков М. Б характеризує туристичний

¹ Студент 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

тичну індустрію як взаємопов'язану систему підприємств і підприємців, що надають туристам всі необхідні для споживання в процесі туризму і достатні для здійснення власне процесу туризму туристичні послуги, роботи і товари.

О. С. Трегубов зазначає, що Всесвітня туристична організація визнає туризм як соціальний, культурний та економічний феномен, який відноситься до діяльності відвідувачів. ЮНВТО допомагає напрямкам у їхньому стійкому позиціонуванні на все більш складних національних та міжнародних ринках. Як агентство ООН, присвячене туризму, ЮНВТО зазначає, що особливо країни, що розвиваються, отримують вигоду від сталого туризму та діють, щоб допомогти зробити це реальністю[2]. З цього випливає, що внесок туризму в економічний добробут залежить від якості та доходів від туристичної пропозиції. Якщо проаналізувати діяльність ЮНВТО, головною ціллю організації є сприяння розвитку туризму як основного чинника забезпечення міжнародного миру і взаєморозуміння, світової торгівлі і зміцненню світогосподарських зв'язків між державами[3].

Вивчаючи історію даної організації, то після прийняття важливих для неї резолюцій, а саме я кажу про резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1969 року, яка визначила центральну роль ще тоді Міжнародного союзу туристичних організацій у механізмі ООН та прорезолюцію між Всесвітньою туристичною організацією та ООН про співробітництво та взаємовідносини між ними у 1977 році[4]. Ці дві резолюції стали фундаментом для угоди між ООН та ЮНВТО у 2003 році, яка визнала Всесвітню туристичну організацію спеціальною установою ООН.

Аналізуючи дану угоду, можна зробити висновок, що ООН наділила організацію провідною та вирішальною роллю в сфері світового туризму. Крім того, ООН визнав сферу туризму як ту, що в значній мірі може сприяти досягненню загальних цілей забезпечення стійкого розвитку і ліквідації бідності, Організація Об'єднаних Націй відзначає, що Всесвітня туристична організація відповідно до її Статуту приділяє особливу увагу інтересам країн, що розвиваються в сфері туризму. У організації є загальний обов'язок, разом із Генеральною Асамблеєю та Економічною і Соціальною Радою сприяти економічному та соціальному розвитку. ЮНВТО виконує координаційну роль і при аналізі даного документа можна зрозуміти, що сприяння економічному та соціальному розвитку, зокрема створення можливостей для ліквідації бідності та роз-

ширення зайнятості в найменш розвинених країнах є однією з найбільш необхідніших сфер, які потребують ефективної координації зі сторони Всесвітньої туристичної організації.

Щодо взаємовідносин з Міжнародним Судом, то в даній угоді вказано, що Всесвітня туристична організація погоджується надавати будь-яку інформацію, яка може бути витребувана Судом відповідно до статті 34 Статуту Міжнародного Суду. Крім того, Генеральна Асамблея ООН надає право ЮНВТО звертатися до суду за консультативними висновками по будь-яким правовим питанням. Якщо Організація хоче звернутися за висновками до Суду, то їй необхідно проінформувати про це спочатку Економічну та Соціальну Раду.

Як визначає С. В. Вовк, Всесвітня туристична організація заохочує уряди країн до розвитку партнерських відносин з підприємствами приватного сектору, представниками місцевих адміністрацій і неурядовими організаціями, беручи, таким чином, більш активну участь у розвитку туризму. З огляду на те, що туризм може бути ефективно використаний у боротьбі з бідністю, Організація взяла на себе зобов'язання брати участь у втіленні в життя цілей щодо розвитку, сформульованих у Декларації тисячоліття ООН: програма ST-EP («Стійкий туризм – викоренення бідності») передбачає багаторічну роботу обох організацій із впровадження стійкого туризму з метою викоренення бідності (програма була впроваджена в 2003 р.)[4]. Дійсно, неможливо не погодитись, що діяльність ЮНВТО не тільки розвиває туристичну індустрію, а сприяє надання робочих місць бідному населенню.

Отже, роль Всесвітньої туристичної організації на теперішній час важко недооцінювати, відповідно до Статуту Організації, вона розвиваючи туризм, сприяє економічному розвитку, взаєморозумінню та взаємоповазі людських прав та свобод. В ту ситуацію, яку зараз потрапив світовий туризм, він безперечно вимагає допомоги як не тільки від ЮНВТО, а й через об'єднання зусиль держав. Кожен день організація приймає міри по спасінню туристичного сектору через надання мало-забезпеченим державам, які розвиваються виключно за допомогою туризму, доступу до вакцини. Як сказав Генеральний Секретар ЮНВТО Зураб Пололікашвілі: «Об'єднатись, для того, щоб діяти». На разі, підтримка туризму зросла, від голів держав, до Генерального Секретаря ООН, визнали, що туризм, може стати новим фундаментом для подолання наслідків пандемії.

Список використаної літератури:

1. Головний сайт Всесвітньої туристичної організації URL: <https://www.unwto.org/>.
2. Трегубов О. С., Особливості туристичної індустрії та її роль в економіці URL: <https://jeou.donnu.edu.ua>.
3. Головний сайт Організації Об'єднаних Націй URL: <https://www.un.org/ru/>.
4. Вовк С. В., Всесвітня туристична організація як глобальний форум у сфері туристичної політики URL: <https://www.econa.org.ua>.

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Стеценко Є. О.¹

ДОТРИМАННЯ СТАНДАРТІВ ЕФЕКТИВНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ З ОГЛЯДУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Початок масштабних та системних зазіхань на права і свободи людини та громадянина на території Донецької та Луганської областей слід пов'язувати з моментом виникнення збройної агресії Російської Федерації щодо України в 2014 році. Проведення ефективного розслідування кримінальних правопорушень, зумовлених конфліктом, – перше проблемне питання, яке постало перед державою Україною. Цінності, охоронювані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), такі як людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, право власності, недоторканність, свобода в даній ситуації певною мірою втратили свою значущість, не дивлячись на факт агресії Російської Федерації щодо України визнаний всім цивілізованим світом.

Розглядаючи індивідуальні скарги, котрі відносяться до питання неефективного розслідування державою-учасницею випадків неприпустимих порушень деяких окремих прав, визначених у Конвенції,

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово звертає увагу на зобов'язанні дотримуватись стандартів ефективності та результативності розслідування. Однак усі діяння, що полягають у недотриманні прав і свобод людини, перебувають під юрисдикцією Конвенції, навіть не дивлячись на те, що тимчасово окуповані території не є доступними для уповноважених на розслідування органів державної влади та національних судових органів України. В процесі розгляду та вирішення майбутніх кейсів ЄСПЛ буде встановлювати екстратериторіальну юрисдикцію, сутність якої полягатиме у фактичному та безпосередньому контролі над вищезгаданими місцевостями. Така юрисдикція може бути визнана внаслідок законних чи незаконних воєнних дій та здійснення «ефективного контролю» поза межами власної території держави, і очевидно, що під таку дію підпадають Україна та Російська Федерація.

Слід зазначити, що існує велика ймовірність визнання міжнародними судовими інстанціями (в першу чергу ЄСПЛ) часткової відповідальності України за недотримання прав людини на невідконтрольованих її окремих територіях Луганської та Донецької областях. Оскільки це торкатиметься неналежної реалізації позитивних зобов'язань України, що виявляється у її обов'язку здійснювати належні дії як держави-учасниці Конвенції задля гарантування прав і свобод людини. Актуальним в контексті даного твердження є рішення ЄСПЛ «Ілашку та інші проти Молдови та Росії», в якому Суд констатував, що нездійснення ефективного контролю над окупованими територіями не звільняє державу від позитивних зобов'язань у вигляді виконання всіх належних заходів задля охорони прав заявників, забезпечених Конвенцією[1].

Слід зазначити, що основні проблеми розслідування злочинів, вчинених стосовно українських військових та осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях України, відразу вказують їх нерезультативність та неефективність, що підтверджується збільшеною кількістю заяв до ЄСПЛ. Поширеними є скарги заявників на вжиття заходів державою-учасницею для ефективного слідства випадків недотримання права власності, заборони катування, нелюдського поводження, несанкціонованого затримання, а також вбивства людей. Як загальновідомо, держава-учасниця Конвенції має обов'язок проводити ефективне розслідування за фактом порушення матеріальних статей Конвенції, тобто процесуальним аспектом виступає зобов'язання переслідування осіб, винних у найтяжчих порушеннях прав людини.

Окрім того, одним з найбільш характерних порушень є неефективне розслідування випадків можливих убивств, та встановлення місцезнаходження безвісти зниклих осіб за наявності обставин, що ставлять під сумнів життя такої людини, що передбачено статтею 2 Конвенції. Відповідно до прецедентної судової практики поряд з основним обов'язком держави-учасниці, а саме гарантування передбачених Конвенцією прав і свобод всім особам, які знаходяться під її юрисдикцією, існує зобов'язання щодо захисту права на життя [2], та вимога щодо забезпечення методів швидкого, неупередженого та незалежного слідства, коли людину позбавлено життя як наслідок використання сили [3]. Головною метою ефективного розслідування є виконання приписів національних законодавчих актів, які гарантують право на життя, при чому результат такого розслідування є не обов'язковим.

Варто також зазначити, обов'язок розслідування вірогідних фактів стосовно застосування катування або іншого жорстокого поводження до людини передбачено статтею 3 Конвенції. Дане зобов'язання полягає у вжитті першочергових процесуальних дій правоохоронними органами для розслідування фактів грубого та жорстокого поводження, на які скаржиться особа (збирання показання очевидців, здійснення допиту свідків, отримання висновків експертів різних галузей, а також задля визначення тяжкості ушкоджень проведення медичного освідчення такої особи і т.і.) [4]. Можна стверджувати, дослідження звернень про нелюдське поводження повинно бути дієвим, а тому державні органи не повинні брати за увагу поспішні та недостовірні висновки як одну із підстав для закриття провадження чи прийняття інших необґрунтованих рішень. Перш за все, вони повинні добросовісно намагатися з'ясувати, що трапилось та особисто проаналізувати обставини справи [5].

У випадку подання вмотивованої заяви про незаконний арешт чи затримання особи як підставу порушення статті 5 Конвенції до органів влади також ставиться вимога щодо здійснення детального розслідування. За таких обставин уповноважені органи зобов'язані надати всі відомості, що свідчать про безпечне та санкціоноване місцезнаходження затриманої або зниклої безвісти особи [6]. На нашу думку, в такому випадку порушенням права на захист затрим в контексті полож ст. 5

Конвенції, буде відсутність офіційної реакції повноважних органів влади на арешт такої особи.

Проблемним моментом загальнодоступності способів захисту на державному рівні для застосування можливості швидкого та неупередженого розслідування, яка передбачена статтею 13 Конвенції. В свою чергу, межі повноважень та зобов'язань органів влади залежать від реального недотримання прав, про порушення яких заявляє особа. ЄСПЛ зазначає, що вимоги додержання статті 13 Конвенції є більшими, порівняно зобов'язком держави зі здійснення корисного слідства згідно з ст. 2 і 3 Конвенції.

Таким чином, основною метою ефективного розслідування є застосування передбачених законом дій, які як наслідок викликають з'ясування винної особи та її покарання. Це не є обов'язком досягнення кінцевого результату, а є зобов'язання вжити належних заходів. Основними засадами такого розслідування кримінального правопорушення за усталеною практикою Суду є: незалежність, об'єктивність, вмотивованість, контроль потерпілого та громадськості, відкритість та прозорість, повнота та оперативність, а також розумність строків на всіх етапах такого розслідування.

Список використаної літератури:

1. Рішення ЄСПЛ у справі «Ілашку та інші проти Молдови та Росії» (Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia), заява № 48787/99, п. 331.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
3. Рішення ЄСПЛ у справі «Кайя проти Туреччини» (Kaaya v. Turkey), заява № 158/1996/777/978, п. 86.
4. Рішення ЄСПЛ у справі «А. Н. проти України» (A. N. v. Ukraine), заява № 13837/09, пп. 65–72.
5. Рішення ЄСПЛ у справі «Нечипорук і Йонкало проти України», заява № 42310/04, п. 162.
6. Рішення ЄСПЛ у справі «Курт проти Туреччини» (Kurt v. Turkey), заява № 12815/1997/799/1002, пп. 128–129.

Науковий керівник: Білоусов С. М., к.ю.н., професор, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ НАЦІОНАЛЬНИМИ СУДАМИ УКРАЇНИ

«Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику суду як джерело права» саме таке положення закріплено статтею 17 Закону України «Про виконання рішень і застосування практики ЄСПЛ» [1]. З огляду, на обов'язковість застосування практики ЄСПЛ постає проблема його доцільності у конкретних справах. Численні дослідження показують, що з кожним роком кількість цитувань практики ЄСПЛ зростає, проте якість такого застосування залишає бажати кращого [5]. Так, найбільш типовими проблемами можна назвати: надмірність, декларативність, формальність посилянь, маніпулятивне, вибіркоче застосування практики [5].

Розглядаючи проблему надмірності посилянь слід зазначити, що вона проявляється, в першу чергу, в посилянні на однотипні рішення, які, фактично, дублюють певну правову позицію [2, с.21]. Так, наприклад в ухвалі Львівського апеляційного суду у справі №449/820/14-ц суд посиляючись на практику ЄСПЛ наводить положення: «що заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим» при цьому для підтвердження зазначеного здійснюється посилення на рішення: «Двойних проти України» (пункт 80), «Гімайдуліна і інших проти України» (пункти 34–36), «East/West Alliance Limited» «Баришевський проти України» (пункт 95) [3]. На нашу думку, посилення на таку кількість справ є недоцільним, та лише додатково ускладнює рішення, оскільки задля передачі сенсу позиції ЄСПЛ достатньо зазначити одну справу. Також, варто зазначити, що не всі рішення ЄСПЛ містять ключові правові позиції, оскільки під час ухвалення рішення Суд найчастіше посиляється на попередню практику. Таким чином, слід приділяти особливу увагу, так званим, провідним (ключовим) рішенням, оскільки саме в них вперше закріплюється позиція, яка має характер прецеденту і саме вони мають бути орієнтирами для національних судів.

¹ Студент 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Окрім цього, надмірність може мати місце у разі посилання на рішення ЄСПЛ, яке хоч і відмінне за змістом, проте стосується загальних засад судочинства [5, с.41]. Так, у постанові Одеського апеляційного суду у справі № 522/5110/19 від 22.07.2019 року задля підтвердження тези «особа може бути піддана заходу впливу в зв'язку з адміністративним правопорушенням не інакше як на підставах і в порядку, встановлених законом» наведено п'ять взаємодоповнюючих рішень ЄСПЛ щодо тлумачення принципу законності, до того ж ідентична позиція висловлена у двох з них[4].

Щодо визначення причин виникнення таких помилок слід погодитися з думкою О. В. Сердюка, що проблема надмірності застосування в значній мірі обумовлена відсутністю чітких теоретичних моделей критеріїв та алгоритмів ідентифікації правових позицій (прецеденту) ЄСПЛ, що адаптовані до особливостей українського судочинства [2, с. 22]. З метою усунення цих та інших проблем проводяться спеціалізовані тренінги для суддів, більшість з яких показали змішані результати: з одного боку – збільшується кількість посилань на практику ЄСПЛ серед суддів, які пройшли навчання, з іншого – значна кількість таких посилань залишаються «формальними», «шаблонними», «маніпулятивними» тощо [5, с.20].

Вважаємо, що задля забезпечення релевантного застосування суддями правових позицій ЄСПЛ необхідно створити умови для набуття ними ґрунтовних знань та практичних навичок із згаданої теми. Зокрема, доречним є включення нового блоку до Порядку проходження спеціальної підготовки кандидатами на посаду судді, який би передбачав вивчення особливостей європейського механізму захисту прав людини, а також теоретичних та практичних аспектів застосування практики ЄСПЛ у національному судочинстві.

Отже, надмірність посилань, маніпулятивне, вибіркове застосування практики, декларативність, формальність посилань є одними з найбільш типових проблем застосування практики ЄСПЛ. Надмірність полягає у посиланні на однотипні рішення які фактично дублюють певну правову позицію а також надмірному посиланні на принципи Конвенції. Задля усунення цих недоліків необхідно створити умови для підвищення кваліфікації суддів у сфері застосування практики ЄСПЛ.

Список використаної літератури:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#top> (дата звернення – 10.04.2021).
2. Сердюк О. В. Практика Європейського суду з прав людини в Українських судах: прикладні аспекти. URL : <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11880/1/Serdyk.pdf> (дата звернення – 10.04.2021).
3. Ухвала Львівського апеляційного суду від 22.01.2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94344343> (дата звернення – 10.04.2021).
4. Постанова Одеського апеляційного суду від 22.07.2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83201447> (дата звернення – 10.04.2021).
5. Аналітичний звіт за результатами моніторингу судових рішень щодо застосування в Україні положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики європейського суду з прав людини. Інститут прикладних гуманітарних досліджень. URL : <https://www.osce.org/files/f/documents/b/7/390506.pdf> (дата звернення – 10.04.2021).

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Суббота М. С.¹

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ЇХ ФУНКЦІЇ «ВАРТОВОГО ПСА ДЕМОКРАТІЇ»

Одним з основних прав, що забезпечує ефективність існування заявленої країною демократичної системи, є саме свобода вираження поглядів. У своєму рішенні «Лінгенс проти Австрії» від 08.07.1986 року у пункті 41 Суд наголосив на тому, що свобода вираження поглядів, гарантована пунктом 1 статті 10 Конвенції, становить одну з основних підвалин демократичного суспільства й одну з принципових умов його розвитку та умов самореалізації кожної особи. А у пункті 42 даного рішення зазначив, що саме свобода преси дає громадськості одну з найкращих можливостей дізнатися про ідеї та позиції політичних лідерів

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

і сформувати свій погляд на них [1]. Засоби масової інформації в процесі своєї діяльності висвітлюють власні погляди та погляди інших громадян, вони збирають та розповсюджують таку інформацію і тим самим відіграють досить значну роль у формуванні поглядів всього суспільства.

Судом неодноразово було наголошено на важливості діяльності засобів масової інформації, «преси», у функціонуванні демократичної системи країни. Саме преса подає у вільному доступі інформацію у тих питаннях, які становлять значний інтерес для суспільства. А у підпункті б пункту 59 рішення ЄСПЛ «Обсервер» і «Гардіан» проти Великобританії» від 26.11.1991 року Суд зазначив, що преса не лише має завдання передавати таку інформацію та ідеї: громадськість також має право їх отримувати. Якби це було інакше, преса не змогла б зіграти свою життєво важливу роль «громадського вартового пса» [2]. Таке формулювання ролі засобів масової інформації також присутнє і у багатьох інших рішеннях, а у рішенні «Відес Аїзсардзібас Клубс» проти Латвії» від 27.05.2004 дану роль Суд відвів і екологічній організації, тим самим розширивши коло осіб та об'єднань, які стоять на «варті» дотримання державою свободи вираження поглядів[3]. Слід зазначити, що вищезгадані принципи, вироблені практикою Суду першочергово стосувалися саме друкованих засобів масової інформації, але у контексті еволюційного тлумачення Конвенції їх цілком можна застосовувати до будь-яких з видів засобів масової інформації, враховуючи і аудіовізуальні.

Також можна говорити про основний прийом донесення важливої інформації до суспільства – інтерв'ю, яке в свою чергу може бути як в порядку прямої і безпосередньої передачі слів, так і редагованим у студії. Щодо даного питання слід наголосити на важливості відокремлення власного висловлювання представника ЗМІ та особи, у якої береться інтерв'ю, або у випадку використання висловлювання іншої людини, тобто цитування, тієї особи, чії думки і слова використовує журналіст. Тут гостро постає питання про правомірність притягнення представника ЗМІ до відповідальності за поширення таких чужих висловлювань. І Суд у своєму рішенні у справі «Єрсілд проти Данії» від 23 вересня 1994 року доцільно зазначає, що покарання журналіста за поширення ним висловлювань інших осіб буде серйозно обмежувати та заважати пресі загалом у їхній діяльності щодо обговорення питань, що мають

публічне значення, якщо тільки мова не йде про особливо серйозні ситуації (п. 35) [4].

Доцільно буде також зазначити про те, що статтею 10 Конвенції захищається не тільки зміст інформації, яка передається, а й форма такої передачі (абз. 4 п. 31 рішення «Єрсїлд проти Данії») [4]. З цього логічно випливає, що саме журналіст обирає спосіб подачі необхідної інформації. У рішенні «Перна проти Італії» від 25.07.2001 року у пункті 42 зазначає наступне: свобода журналістики передбачає можливість вдаватися до певної міри перебільшення чи навіть провокації [5]. Але як зазначає П. Д. Гуйван у своїй статті, засоби масової інформації та конкретні журналісти, публічно поширюючи інформацію, яка становить суспільний інтерес, повинні сумлінно перевіряти фактичну базу та надавати достовірні відомості, а також професійна робота журналістів має відповідати визнаним правилам етичної поведінки [6, с.87]. Конвенція пов'язує зі свободою вираження поглядів відповідні їй обов'язки та відповідальність у пункті 2 статті 10. Дане положення підтверджується Судом, зокрема, у рішеннях у справі «Ліндон, Очаковський-Лоуренс та Джулі проти Франції» від 22.10.2007 року (абз. 2 п. 37) [7] та у справі «Педерсен і Баадсгаард проти Данії» від 17.12.2004 року (п. 78) [8]. Саме тому не можна говорити про абсолютну безмежність такої свободи – вона завжди має дотримуватися розумних меж і не посягати на порушення прав осіб та не порушувати умови дотримання конфіденційності, якщо ситуація передбачає їх наявність, також, як зазначено у пункті 2 статті 10, такими межами можуть слугувати інтереси національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки та у деяких інших випадках. Правомірне обмеження прав людини має таку ж вагу, як і свобода вираження з дотриманням принципу захисту. Для того щоб запобігти зловживанням з боку держав, Європейська комісія з прав людини встановила правило чіткого витлумачення та розуміння критеріїв правомірного обмеження [9, с.164], йдеться про «встановленість/передбаченість законом» та «необхідність демократичному суспільству». Дане положення роз'яснюється Судом у рішенні «Санді Таймс» проти Об'єднаного Королівства» від 26.04.1979 року, де у пункті 49 Суд зазначив, що «передбаченість законом» означає адекватну міру доступності права та достатній ступінь точності формулювання такого права. Щодо другого критерію, то у пункті 59 Суд зазначив, що, хоча слово «необхідне» в сенсі статті 10 п. 2 цієї статті не є синонімом слова «незамінне», воно в той же

час не є гнучким, як слова «допустиме», «звичайне», «доцільне», «розумне» або «бажане», і що воно має на увазі існування невідкладної суспільної потреби». Суд підкреслив, що первісний обов'язок забезпечити права і свободи, які втілені в Конвенції, лежить на самих державах-учасниках [10].

Отже, підводячи підсумок, слід сказати про те, що саме на прикладі існування та діяльності засобів масової інформації можна простежити важливість гарантування свободи вираження поглядів задля реального існування демократичного суспільства та, як наслідок, важливість ролі «вартового пса демократії», яку мають виконувати засоби масової інформації. Як доцільно зазначила Ярмол Л. В. у одній із своїх праць – свобода преси надає громадськості один із найкращих засобів з'ясування та формування громадської думки щодо ідей та позицій політичних лідерів [11, с.159], можна додати, що формування думки суспільства засобами масової інформації можливе у всіх сферах життєдіяльності, питання лише має поставати про розумне і адекватне сприйняття суспільством такої інформації.

Список використаної літератури:

1. Рішення ЄСПЛ від 08.07.1986 у справі «Лінгенс проти Австрії», URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_066#Text (дата звернення 09.04.2021);
2. Рішення ЄСПЛ від 26.11.1991 у справі «Обсервер» і «Гардіан» проти Великобританії», URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57705> (дата звернення 09.04.2021);
3. Рішення ЄСПЛ від 27.05.2004 у справі «Відес Аїзсардзібас Клубс» проти Латвії», URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=002-4400> (дата звернення 09.04.2021);
4. Рішення ЄСПЛ від 23.1.1994 у справі «Єрсїлд проти Данії», URL: [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-93929&filename=CASE%20OF%20JERSILD%20v.%20DENMARK%20-%20\[Russian%20Translation\].pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-93929&filename=CASE%20OF%20JERSILD%20v.%20DENMARK%20-%20[Russian%20Translation].pdf) (дата звернення 09.04.2021);
5. Рішення ЄСПЛ від 25.07.2001 «Перна проти Італії», URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_051#Text (дата звернення 09.04.2021);
6. П. Д. Гуйван Свобода вираження думки у ЗМІ: критерії правомірності реалізації права – Правова позиція, Вип. №2 (27), 2020 – с.83–87;
7. Рішення ЄСПЛ від 22.10.2007 у справі «Ліндон, Очаковський-Лоуренс та Джулі проти Франції», URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-82846> (дата звернення 09.04.2021);

8. Рішення ЄСПЛ від 17.12.2004 у справі «Педерсен і Баадсгаард проти Данії», URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-67818> (дата звернення 09.04.2021);

9. Тітко Е. В. Правомірне обмеження свободи вираження поглядів в інтересах захисту національної безпеки – Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова – Випуск 17, 2012 – с.162–166;

10. Рішення ЄСПЛ від 26.04.1979 «Санді Таймс» проти Об'єднаного Королівства», URL: <https://cedem.org.ua/library/sprava-sandi-tajms-protu-spoluchenogo-korolivstva-2/>, (дата звернення 09.04.2021);

11. Ярмол Л. В. Свобода вираження поглядів за допомогою друкованих засобів масової інформації: теоретико-правові аспекти <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2320/vnulpurn201481027.pdf> (дата звернення 09.04.2021).

Науковий керівник: Білоусов Є. М., д.ю.н., професор, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Танаджі О. Г.¹

ЕВТАНАЗІЯ: ПРАВО НА ЖИТТЯ ПРОТИ ПРАВА НА СМЕРТЬ (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ), а також Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину (Конвенція про біомедицину) не містять положень як врегулювати такі проблеми, як евтаназія.

Право на життя передбачає, що держави повинні, перш за все, захищати людське життя та вживати заходів у разі порушення цього права.

Окремий підхід до евтаназії можна відшукати в теорії природного права, яка розроблена та запроваджена в працях Аристотеля, Дж. Локка, Т. Гоббса, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Д. Дідро, І. Канта, Г. В. Ф. Гегеля та ін. Суть її в тому, що поряд з правом, створеним людьми (закони, правові звичаї та ін.), існує особливий вид прав, обумовлених еством люд-

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ського буття. Дж. Локк, один із засновників поняття «природне право», стверджував, зокрема, що «людина народжується, маючи правона повну свободу і необмеженість користування всіма правами і привілеями природного закону ... і за своєю природою має владу охороняти свою власність, своє життя, свободу і майно» [1, с. 310].

Протягом останніх років Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) визнавав у своїх рішеннях, що особи також мають право на особисту автономію. На думку ЄСПЛ, особи, які є розумово компетентними приймати обґрунтовані рішення, можуть прийняти рішення про відмову в лікуванні та за певних обставин вирішити скоротити своє життя за лежно від національної законодавчої бази.

Державам залишається велика свобода розсуду для регулювання питань, що стосуються кінця життя. Окрім цих самостійно обраних винятків, лікарі можуть дійти висновку, що подальше штучне харчування, зволоження або підтримка життя не є виправданим, за умови, що такі рішення приймаються вкрай обережно та відповідно до положень національного законодавства.

У багатьох державах ці питання призвели до прийняття законів про те, як іноді це називають, «гідно вмирати». Насправді, деякі європейські держави узаконили або, принаймні, декриміналізували еутаназію та смерть за допомогою лікаря (Бельгія, Люксембург та Нідерланди), а багато інших держав дозволяють людям відмовлятися у лікуванні, замовляти смертельний препарат або навмисно скорочувати своє життя (наприклад, Франція, Німеччина, Іспанія та Швейцарія).

Слід зазначити, що право на життя – це найперше матеріальне положення ЄКПЛ. Відповідно до статті 2 ЄКПЛ право кожного на життя захищається законом. Ніхто не може бути позбавлений життя навмисно, за винятком виконання вироку суду після засудження його за злочин, за який це покарання передбачене законом. З часу прийняття ЄКПЛ, Рада Європи скасувала смертну кару (Протокол № 6 та Протокол № 13), так що останній виняток більше не може застосовуватися державами-членами Ради Європи.

ЄСПЛ загалом вважає право на життя «одним з найбільш фундаментальних положень Конвенції» [2]. Або, як Суд наголосив в іншому рішенні, стаття 2 є положенням, від якого не допускається жодних відступів, закріплюючи одне з основ цінності демократичних суспільств, що складають Раду Європи [4]. Для держав-членів Ради

Європи це право, зокрема, передбачає заборону (негативне зобов'язання) навмисно позбавляти життя людей. Але, згідно з судовою практикою ЄСПЛ, право на життя також передбачає позитивні зобов'язання для національних органів влади, зокрема обов'язок вживати відповідних заходів для захисту життя тих, хто перебуває під його юрисдикцією.

Згодом держави-члени можуть прийняти правила змусити лікарні, будь то державні чи приватні, прийняти відповідні заходи для захисту життя своїх пацієнтів та забезпечити можливість винних у смерті пацієнтів, які перебувають під наглядом представників медичної професії, будь то в державному чи приватному секторі [5].

Цей обов'язок також кореспондує обов'язку держав-членів ЄКПЛ передбачати форму ефективного офіційного розслідування справ про смерть, коли є сумніви щодо точної причини смерті, зокрема, коли смерть була спричинена злочинним діянням або випадки смерті в лікарнях пов'язані з навмисним невиконанням членами медичного персоналу статті 2 ЄКПЛ.

Таким чином, стаття 2 ЄКПЛ накладає на держави-члени наявного конвенційного механізму низку негативних та позитивних зобов'язань, зокрема, захищати життя людей та вживати заходів на випадок смерті осіб через ситуації, виникненню яких можна було б запобігти.

Список використаної літератури:

1. Локк Дж. Два трактата о правлении // Соч.: в 3 т. М.: Мысль, 1988. Т. 3. 668 с.
2. McCann et al. v. the UK (GC), no. 18984/91, 27 September 1995, ECLI:CE:ECCHR:1995:0927JUD001898491, para. 147.
3. Капинус О. С. Эвтаназия в свете права на жизнь: монография. – М.: ИД Камерон, 2006
4. Makaratzis v. Greece (GC), no. 50385/99, 20 December 2004, ECLI:CE:ECCHR:2004:1220JUD005038599, para. 56.
5. *Calvelli and Ciglio t. Italy* (GC), no. 32967/96, 17 January 2002, ECLI:CE:ECCHR:2002:0117JUD003296796, para. 49.

Науковий керівник: Білоусов Є. М., д.ю.н., професор, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ПАСАЖИРІВ І ВАНТАЖУ

Міжнародні автомобільні перевезення – це галузь, через яку забезпечуються суспільні потреби у перевезенні пасажирів або вантажу. Збільшення попиту на використання різного типу транспорту зумовило появу багатьох міжнародних документів в даній сфері. В основному це стосується двосторонніх угод між країнами-сусідами в питаннях регулярних і нерегулярних перевезень. Також розробляються конвенції для того, щоб закріпити міжнародні стандарти розвитку і вдосконалення транспорту на національному рівні в залежності від науково-технічного розвитку.

Багато європейських країн уніфікували велику кількість нормативних документів з приводу розвитку міжнародних перевезень, серед них: Конвенція про договір міжнародного перевезення вантажів, Конвенція про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу, Конвенція про дорожній рух та Протоколи про дорожні знаки та сигнали, Європейську угоду про міжнародні автомагістралі. Дані міжнародні норми гармонійно існують із національними положеннями та створюють єдину систему регулювання.

У даних конвенціях закріплюються положення щодо предмету регулювання, його суб'єктів та основних прав та обов'язків. Зазначаються загальні умови перевезень, які включають організацію і отримання права на їх здійснення, порядок страхування, прикордонний, митний та санітарний контроль. Визначаються вимоги до суб'єктів які здійснюють перевезення, вони повинні мати спеціальну ліцензію видану компетентними органами, керуватися законодавством у галузі дорожнього руху тієї держави, на території якої відбувається перевезення. Закріплена відповідальність перевізника, а також право пасажира подати претензію у разі виникнення спірних ситуацій.[5]

Предметом перевезень можуть бути вантажні, пасажирські або багажні операції. Для здійснення будь-яких типів перевезень необхідно отримати сертифікати, ліцензії або дозвіл з країни, через яку або на якій

¹ Студент 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

будуть виконуватися відповідні дії. Кожна держава ретельно перевіряє товари аби не допустити перевезення заборонених речей, що може стосуватися зброї, наркотичних речовин, військового спорядження тощо. [4]

Між країнами детально визначають вимоги до перевізних документів, які повинні відповідати всім міжнародно-правовим стандартам, це також стосується і прав водія з реєстраційними документами на автомобільний транспортний засіб. [3]

У всіх договорах необхідно зазначати, що водій або екіпаж знаходяться на території іншої держави зобов'язані дотримуватися її законів, правил і особливо це стосується дорожнього руху та транспорту. Порушуючи відповідні норми, згідно міжнародних документів або договору між державами, перевізник повинен понести покарання за правилами той держави, на території якої було здійснено правопорушення.[6]

В Основному законі України, Закону України «про міжнародні договори», Закону України « Про міжнародне приватне право», все чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надала Верховна рада, є частиною національного законодавства і застосовується в порядку, передбаченого нормами національного права. Оскільки Україна уніфікувала багато міжнародних договорів в сфері міжнародного автомобільного перевезення, то вони є невід'ємною частиною регулювання цієї галузі.[2]

Міжнародне співробітництво у сфері автомобільного регулювання здійснює центральний виконавчий орган, який здійснює контроль над виконанням основних міжнародних договорів, бере участь у питаннях розвитку цієї сфери, забезпечує видачу дозволів, ліцензій на перевезення тощо.

Україна імплементувала багато міжнародних договорів, які регулюють питання міжнародних автомобільних перевезень, але є особливі документи, що відповідають за перевезення особливого товару. Це стосується насамперед перевезенню специфічних вантажів або таких, яким необхідні спеціальні умови транспортування. Одним із таких документів є Європейська конвенція про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів. Необхідно ще зазначити Угоду про міжнародні перевезення харчових продуктів, що швидко псуються і про спеціальні транспортні засоби, що призначені для їх транспортування. Дані документи є важливим інструментом у плані розширення компетенції міжнародного регулювання перевезень специфічних товарів. [5]

Україна є активним учасником багатьох двосторонніх міжнародних договорів. Країна наладила зв'язок з провідними країнами у сфері економіки, особливо що стосується перевезень, серед них Польща, Франція, Німеччина, Білорусь, Румунія, Бельгія. Звідси виходить, що перевезення між країнами є регулярними та нерегулярними. Перші характеризуються видачою дозволу на проїзд по території або транзитом через неї, а ось для другого типу даний дозвіл не є обов'язковим.

Підсумовуючи, слід зазначити, що на сьогодні міжнародні економічні відносини між державами, фізичними та юридичними особами неможливо уявити без транспорту. На основі цього виникають Конвенції та інші міжнародно-правові акти, які створюють уніфіковане право у сфері транспорту і зменшують застосування до перевезення колізійних норм. У міжнародних актах чітко вказуються головні аспекти автомобільних перевезень: суб'єкти, об'єкти, права та обов'язки учасників. Україна також ратифікує велику кількість документів, тим самим підвищує національні стандарти в сфері автомобільних перевезень до міжнародних, а також на основі цього відбувається поглиблена співпраця з іншими державами з відповідним транспортним забезпеченням. Тому розвиток міжнародних автомобільних перевезень є пріоритетом для усього міжнародного співтовариства.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>(дата звернення: 29.03.2021)
2. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. Дата оновлення: 02.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 29.03.2021).
3. Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів від 19.05.1956 №995_234. Дата оновлення 01.08.2006 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_234#Text (дата звернення 29.03.2021)
4. Столярський О. В. Правове регулювання міжнародних перевезень: навчальний посібник / 2012. С. 140–182. (дата звернення: 29.03.2021)
5. Яновська А. В. Правове регулювання міжнародних вантажних перевезень автомобільним транспортом. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* / Серія юридична. 2013. С. 106–116. Режим доступу – http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2013_3_15(дата звернення: 29.03.2021)

6. Конвенція про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу від 09.10.1997 №997_034. Дата оновлення 08.04.1999 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_034#Text(дата звернення: 29.03.2021)

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ТонконогО.О.¹

МІЖНАРОДНІ ДОГОВІРНІ СТАНДАРТИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ З НАЦІОНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Міжнародні договірні стандарти прав і свобод людини можна розглядати як загальновизнані положення міжнародних актів обов'язкового і рекомендаційного характеру, а також принципи міжнародного права, що закріплюють фундаментальні права людини та мають визначальне значення для її захисту від незаконних і необґрунтованих дій з боку держави або її посадових осіб, які порушують або обмежують ці права. Їхнє значення полягає у тому, що вони виконують функцію орієнтира для всіх держав під час створення відповідних гарантій на національному рівні. Головними ознаками міжнародних стандартів прав і свобод людини є: фіксація їх змісту й обсягу у міжнародних договорах; обов'язковість дотримання державами таких правових норм; універсальність; встановлення санкцій політико-юридичного чи політичного характеру за їх порушення. Відповідні стандарти створюють універсальну систему норм, яка здійснює правове регулювання діяльності різних суб'єктів (індивідів, народів і націй, що борються за самовизначення тощо). Ці елементи знаходять своє відображення як у договорах, так і у конвенціях норми яких держава імплементує у національне законодавство.

Основним регулятором міжнародно-правових відносин з питань захисту прав людини є двосторонні та багатосторонні договори. Активний розвиток правотворчої діяльності у досліджуваній галузі міжнародного

¹ Студент 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

права відбувся після Другої світової війни, що стало реакцією міжнародної спільноти на масові порушення основоположних прав і свобод людини. До найбільш впливових міжнародних документів необхідно віднести: Статут ООН, Загальна декларація прав людини (далі – Декларація), Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права тощо. Згодом Генеральна Асамблея ООН об'єднала Декларацію, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, а також Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права в Міжнародний білль про права людини (далі – Білль). Головною метою розроблення цих документів було створення системи норм, яка б гарантувала дотримання основоположних прав, у тому числі шляхом забезпечення доступу до міжнародних юрисдикційних органів для захисту прав людини у разі відсутності ефективних засобів юридичного захисту на національному рівні.

Місце вищезгаданих загальнообов'язкових міжнародних документів у національній правовій системі визначається виходячи з наступних положень національного законодавства. Згідно із ч. 1 ст. 9 Конституції України [1] чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Відповідно до положень ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. [2] встановлено: якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, закріплено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Проаналізувавши розділ другий Основного закону України, який присвячений правам, свободам та обов'язкам людини і громадянина, можна зробити висновок про закріплення більшості основоположних прав і свобод людини у національному законодавстві. При формуванні цього розділу застосовувалися багато норм, які становлять базис для гомоцентричного розвитку країни. До цього переліку включено основні особисті, політичні, соціально-економічні і культурні стандарти.

Права, закріплені у першій статті Декларації [4] знаходять своє відображення у ст. 21 Конституції України та встановлюють, що усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності і правах. У той же час, принцип недискримінації, проголошений у ст. 2 Декларації імплемента-

ваний у ст. 24 Основного Закону: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками».

Окрім особистих прав, неодмінною складовою демократичного суспільства є право особисто розпоряджатися своєю приватною власністю, саме воно надає можливість людині бути незалежною від держави і самостійно приймати рішення. Консенсуальний підхід (між західними країнами та країнами радянського блоку) у розробленні положень щодо права власності знайшов своє закріплення у ст. 17 Декларації [4], згідно з якою кожна людина має право володіти майном як одноособово, так і разом з іншими. Разом з цим, ця норма була закріплена у Конституції України у вигляді положення щодо непорушності права приватної власності. Примусове відчуження цього права можливе лише як виняток із мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановленому законом, і за умови попереднього й повного відшкодування їх вартості, тільки в умовах воєнного чи надзвичайного стану[1]. Отже, Декларація сформулювала загальні положення про гідність і цінність людської особистості.

Відповідно до статті 5 Основного Закону носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Виходячи з цього, мають бути створені ефективні механізми для реалізації громадянських та політичних прав. Їх стандарти закріплені, зокрема, у статті 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, він гарантує можливість народу самостійно впливати на політику держави через вибори. На національному рівні ці положення закріплюються, у першу чергу, через виборчий процес. Нещодавно, в Україні був прийнятий новий виборчий кодекс та встановлена нова процедура виборів до Верховної Ради, яка покликана більш справедливо встановлювати політичні рішення народу України, закріплені у вигляді результатів виборів. Також, за ініціативою Президента України 26 січня 2021 року був прийнятий Закон України «Про народовладдя через всеукраїнський референдум».

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права охоплює важливі аспекти реалізації особи через її можливості. Це стосується багатьох сфер суспільного життя, як-от: освіти, професійної ді-

ьяльності, охорони здоров'я, соціального захисту тощо. Положення Пакту відображені в Основному законі, а також в багатьох спеціалізованих законодавчих актах. Забезпечення економічного, соціального та культурного зростання потребує від України дієвої політики через імплементацію міжнародних договорів шляхом реформування національного законодавства. У той же час, ступінь забезпечення населення економічними, культурними та соціальними правами напряму залежить від фінансових можливостей держави, і, об'єктивно, можна оцінити ступінь виконання цих прав за результатами досягнення поставлених цілей перед державними органами. Проте, через пандемію та економічний спад спровокований нею, багато країн, у тому числі Україна, вимушені були зменшити витрати на соціальну і культурну сфери, що не можна назвати прямим порушенням прав людини. Зекономлені кошти були направлені для забезпечення більш значущої цінності – громадського здоров'я суспільства та життя кожного індивіда.

Стандарти, які викладені в зазначених документах, використовуються в рішеннях національних судів, а також закріплені в багатьох законодавчих актах. Велика кількість нормативних документів, що приймається на національному рівні, використовують положення Декларації і Пактів, які мають великий вплив на правову систему України у питанні захисту прав людини. Крім того, відповідно до ст. 9 Конституції України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Суди повинні застосовувати національне законодавство, але із врахуванням норм і принципів міжнародного права. Тому для підвищення правової свідомості як серед представників державних органів, так і приватних осіб активно ведеться робота громадських організацій та міжнародних неурядових організацій.

Одним із важливих міжнародних актів, який істотно вплинув на розвиток прав людини в Україні залишається Конвенція. Норми Конвенції в основному повторюють положення Пактів та Декларації, але тлумачення норм дозволяє розширити їх зміст. Враховуючи приписи Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ», необхідно дотримуватися прав і свобод людини із врахуванням практики ЄСПЛ, тобто у найбільш широкому їх значенні. Оскільки норми Конвенції і протоколів до неї постійно розвиваються, конкретизуються і знаходять належну інтерпретацію в рішеннях Європейського

суду з прав людини, то останні впливають на перетворення діючого законодавства, його тлумачення і застосування в повсякденній юридичній практиці. Практика визначає не тільки перелік заходів індивідуального характеру, а й заходи загального характеру, що застосовуються з метою забезпечення додержання державою положень Конвенції. Порушення встановлюється рішенням Суду з метою забезпечення усунення недоліків системного характеру, а також зменшення кількості надходження заяв до Суду проти України [7].

Конституція України передбачила можливість звернення громадян України до спеціальних міжнародних правозахисних механізмів із питань вирішення спорів (наприклад, Комітет ООН з прав людини, Європейський суд з прав людини) [3]. Існування таких механізмів забезпечує реальну, а не ілюзорну можливість громадянам захистити свої права. Недотримання міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини призводить до застосування до України негативних наслідків міжнародно-правового характеру.

Найважливішу роль узапровадженні відповідних стандартів відіграє Європейський суд з прав людини, який діє відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., що набула чинності в Україні 11 вересня 1997 р. Саме з цього часу започатковано якісно новий підхід до імплементації правозахисних стандартів, яким надається конкретна правова форма. Прецедентна практика Європейського суду з прав людини нині фактично є елементом національної правової системи, оскільки національні судові органи починають дедалі більше посилатися на його судові рішення при вирішенні питань у межах національної судової юрисдикції [6].

Підсумовуючи, зазначимо, що міжнародні стандарти прав і свобод людини втілені у всеохоплюючу систему норм міжнародного і національного права. Стандарти засновані саме на міжнародних принципах, однак ці поняття слід розглядати у їх співвідношенні, де принципи висловлюють найбільш загальні, засадничі положення. Дуже вживим є не тільки їх закріплення у національному законодавстві України, але дотримання і правозастосування їх національними судами та іншим органами державної влади. Відтак, захист прав людини залишається серед пріоритетів державної політики, що не може не втілювати надію на всеохоплюючу реалізацію прав для кожного індивіда в Україні.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>.
3. Тіунов О. І. Правові стандарти як засіб регулювання міжнародних та внутрішньодержавних. *Міжнародне право*. 2012. № 5. С. 10–27.
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 01.01.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
6. Голубок С. А. Международно-правовые стандарты права на судебную защиту. *Правоведение*. 2007. № 1. С. 112–124.
7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15/ed20121202#Text>.
8. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Права і свободи людини в умовах глобалізації. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С. 92–93.

Науковий керівник: Маринів І. І., к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ФарізаЄ.В.¹

ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ПИТАННЯХ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОМІРНОСТІ ВТРУЧАНЬ У ПРАВО НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ

Свобода вираження поглядів, безперечно, є однією з основоположних засад демократичного громадянського суспільства та однією із базових можливостей людини самореалізуватися через можливість втілення власних ідей в життя. Це право передбачено статтею 10 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ), частина 1 якої проголошує, що кожен має право на свободу ви-

¹ Курсант 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

раження поглядів. Йдеться про можливість людини дотримуватися власних поглядів і поширювати інформацію та ідеї без втручання держави та незалежно від кордонів [1].

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) засуджує цензуру як явище, що перешкоджає реалізації права на самовизначення, яке забезпечується ЄКПЛ. Незважаючи на це, втручання у свободу вираження поглядів може вважатися допустимим, якщо воно виправдане законом та є необхідним для дотримання демократичного порядку у суспільстві. Виключення із загального правила містяться у частині 2 статті 10 ЄКПЛ, відповідно до якої порушенням конвенційного права буде вважатися будь-яке втручання, що не підпадатиме під визначені випадки дозволеного відступу від права.

Прийнятними є втручання у зв'язку зі шкодою інтересам державної безпеки, територіальної цілісності та громадської безпеки, охороні здоров'я та інтересів суспільства, захисту репутації чи прав інших осіб, запобіганню розголошенню конфіденційної інформації та підтриманню авторитету суду.

Доречно згадати справу з практики ЄСПЛ *Мюллер та інші проти Швейцарії (Muller and Others v. Switzerland)*, що стосувалася втручання у право на свободу вираження поглядів з метою захисту моралі. Усі заявники, окрім пана Мюллера були організаторами виставки сучасного мистецтва, на якій, серед інших, були представлені його картини. Уповноважений судовий слідчий розпорядився прибрати картини художника з виставки та конфіскувати їх, оскільки вони підпадали під дію статті 204 Кримінального кодексу Швейцарії про непристойні публікації. ЄСПЛ зазначив, що рішення про визнання заявника винним було «передбачено законом» в сенсі 10 статті ЄКПЛ. До того ж, з огляду на те, що визнання пана Мюллера винним та необхідність понести покарання були вмотивовані захистом суспільної моралі, в сенсі тлумачення 10 ст. ЄКПЛ обмеження його права на свободу вираження поглядів мали законні підстави [2].

Варто також зазначити, що у практиці ЄСПЛ виникають і випадки, коли Суд визнає обставини справи такими, що виключають прийнятність втручання у право на свободу вираження поглядів. Таке рішення приймається у разі визнання втручання таким, що не є необхідним у демократичному суспільстві і тому порушує статтю 10 ЄКПЛ.

Наприклад, у справі *Кастеллс проти Іспанії (Castells v. Spain)* заявником виступав сенатор, обраний за списком політичної партії, що під-

тримувала незалежність регіону басків. Його визнали винним за спробу образи уряду, через те, що пан Каstellс опублікував у щотижневому журналі статтю, у якій звинуватив уряд у приховуванні численних фашистських вбивств, скоєних у баскському регіоні. Сам же заявник вважав, що кримінальна справа щодо нього та наступне засудження за образу уряду складає втручання у його право на свободу слова, оскільки йому не було дозволено довести правдивість тверджень, зазначених у його статті. ЄСПЛ розтлумачив дії заявника як спробу встановити правдивість фактів вбивств і нападів, тому вони можуть вважатися демонстрацією добрих намірів сенатора. Враховуючи це, Суд зробив висновок, що втручання у використання паном Каstellсом права на свободу висловлювань не було необхідним в демократичному суспільстві [3].

У контексті можливості визнання Судом підстав втручання у право на свободу вираження поглядів, такими, що суперечать статті 10 Конвенції, варто згадати й про певну гнучкість у підході до вирішення подібних справ. Йдеться про неодноразове наголошення Судом на необхідності розгляду справи у контексті її конкретних обставин. Так, межі прийнятної критики в деяких ситуаціях можуть бути ширшими до, наприклад, державних службовців при виконанні покладених на них обов'язків чи уряду країни, ніж щодо приватних осіб.

Підставою для вираження даного твердження можна вважати позицію Суду, висловлену у вищезгаданій справі *Castells v. Spain*. Судом було зазначено, що межі допустимої критики стосовно уряду на противагу приватної особи чи політичного діяча є ширшими. Робиться акцент на перебуванні уряду під постійною увагою громадськості, судової влади та преси. Зокрема, під пильним контролем перебувають не тільки його дії, а й бездіяльність. Насамкінець, особливий статус уряду зобов'язує його проявляти деяку стриманість у зверненні до заходів кримінально-правового характеру, особливо якщо існує можливість іншими методами відповісти на критику опонентів або громадськості [3].

Отже, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод містить перелік підстав для правомірного втручання в реалізацію права на свободу вираження поглядів. Гнучкість рішень ЄСПЛ пояснюється можливістю колізій між статтею 10 ЄКПЛ, національним законодавством та юридичною практикою. Визначальна роль надається тлумаченню фактичних обставин справи; отже, саме від нього

залежить остаточне рішення Суду щодо прийнятності чи неприйнятності підстав для втручання у здійснення гарантованого Конвенцією права. Практика Суду щодо порушення права, забезпеченого статтею 10 ЄСПЛ, є досить численною та багатогранною. ЄСПЛ висловлює свою позицію залежно від обставин справи, що в свою чергу, впливає на таке різноманіття підходів. Відповідно, для повноцінного розгляду даного питання варто не просто звертатися до існуючої практики ЄСПЛ, а досліджувати аспекти правомірності втручання у право на свободу вираження поглядів саме у взаємозв'язку тлумачень Суду, зазначених у різних справах, відповідно до конкретних обставин.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text(дата звернення: 13.04.2021).
2. Мюллер и другие против Швейцарии, № 10737/84, 24 мая 1986. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-104023> (дата обращения: 14.04.2021).
3. Кастеллс против Испании, № 11798/85, 23 апреля 1992. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57772> (дата обращения: 14.04.2021).

Науковий керівник:Голік Ю. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Федоровська М. А.¹

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВО ПОСОЛЬСТВА» ТА «ПРАВО ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН»

Дипломатія і міжнародне право є регуляторами і водночас невід'ємними компонентами найважливішого виду міжнародних відносин – відносин міждержавних, що разом утворюють поняття міжнародної міждержавної системи. Серед основних категорійних понять, що стосуються та характеризують міждержавні відносини належать поняття «право посольства» та «право зовнішніх зносин», які в юридичній

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

літературі доволі часто ототожнюються. Саме ця проблема зумовила актуальність та мету дослідження, яка полягає у виявленні спільних і відмінних ознак вищезазначених понять.

Право посольства достатньо чітко виділились в міжнародних відносинах другої половини I тисячоліття до н.е [1]. Так під «правом посольства» слід розуміти право держави направляти і приймати у себе дипломатичних та консульських представників.

Термін «Право зовнішніх зносин» з'явився порівняно недавно. Вперше наукова аргументація використання цього терміну була запропонована відомим українським вченим-міжнародником проф. К. К. Сандровським і підтримана іншими авторами. Серед них необхідно виділити проф. І. І. Лукашука, Г. І. Тункіна, Д. Ж. Абашидзе, М. В. Федорова та ін., які під «правом зовнішніх зносин» розуміють галузь міжнародного права, принципи і норми якої регулюють офіційні відносини, учасником яких є держави і міжнародні організації [2]. Проте, вищезазначене положення виражає сутність поняття «право зовнішніх зносин» в об'єктивному розумінні. В основі суб'єктивного поняття цього права лежить юридична можливість держав діяти самостійно, шляхом реалізації їх міжнародної правосуб'єктності у сфері офіційних відносин з іншими державами, а також реалізації право на захист правових домагань держави у вигляді передбачених нормами права зовнішніх зносин юридичних обов'язків з боку держав-контрагентів[3]. Таким чином, участь держав у міжнародному спілкуванні не зводяться лише до діяльності дипломатичних і консульських представництв держав. Польський юрист-міжнародник А. Клафковскі виділяє кілька форм участі держав у міжнародному спілкуванні : а) право посольства; б) членство держав у міжнародних організаціях; в) участь держав у роботі міжнародних конференцій; г) входження держав у міжнародні органи ad hoc [4]. Отже, це право зовнішніх зносин значно ширше, ніж право посольства. Останнє є лише однією з його складових частин.

Здійснення права посольства залежить від наявності дипломатичних відносин (якщо йдеться про постійні дипломатичні представництва) або від угоди між державами (що достатньо для направлення тимчасових, спеціальних місій). Так, у ст. 2 Віденської конвенції про дипломатичні відносини 1961 передбачено, що встановлення дипломатичних відносин і постійних дипломатичних представництв можливе лише на основі взаємної згоди держав[5].

На відміну від права посольства, право на участь у міжнародному спілкуванні, у зовнішніх зносинах, будучи основним суверенним правом держави, жодною мірою не залежить від наявності дипломатичних відносин між даною державою та іншими державами – учасниками міжнародного спілкування. Більш того, це право взагалі не залежить ні від міжнародно-правового визнання цієї держави, ні від згоди на таку участь у міжнародному спілкуванні з боку інших держав адже підтверджується вже самим фактом існування цієї держави, яка, природно, не ізольована від інших, а перебуває або бере участь у системі держав, названій міжнародним співтовариством. І якщо ми все-таки говоримо про основне право держави на участь у міжнародному спілкуванні (в сенсі її самостійного існування і значення), то маємо на увазі передусім, те, що, як і будь-якому іншому основному праву держав, йому відповідає обов'язок інших держав не лише не перешкоджати його здійсненню, але і сприяти реалізації цього права, як того потребує міжнародне право (зокрема, преамбула, ст. 1 і 2 Статуту ООН)[3].

Таким чином, слід зробити висновок про те, що отождолення понять «право посольства» та «право зовнішніх зносин» є доволі хибним. Адже, поняття «право зовнішніх зносин» є значно ширшим, ніж поняття «право посольства», адже участь держав у міжнародному спілкуванні не зводиться лише до права держави направляти і приймати у себе дипломатичних та консульських представників. Поняття «право посольства» є складовим елементом та лише однією з форм участі держави у зовнішніх зносинах.

Право зовнішніх зносин є основним самостійним правом держави на участь її в міжнародному спілкуванні, яке не залежить від взаємного визнання суб'єктів міжнародного права. В свою чергу право посольства характеризується необхідністю взаємного визнання держав де-юре і взаємної згоди на встановлення таких відносин.

Список використаної літератури:

1. Сандровський К. К. Право внешних сношений. Київ: Вища школа, 1986.
2. Репецкий В. М. Становлення та розвиток права зовнішніх зносин.-Альманах міжнародного права. Випуск №2. С. 223
3. Гулієв А. Д. Право зовнішніх зносин: підручник. Київ: НАУ, 2012. 45 с.
4. Klafkowski A. Prawo miedzynarodowe publiczne. Warszawa, 1979. S. 291–294.

5. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text.

5. Окладна М. Г., Менькова Л. С. Жінка на дипломатичній службі: історія, проблеми та перспективи. *Право та інноваційне суспільство*: електрон. наук. вид. 2020. №2 (15).

6. Окладана М. Г., Сливна В. А. Протокол вручення вірчих грамот у європейських країнах: загальне та особливе. *Право та інновації*. 2020. №4 (32).

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Халецька К. К.¹

АНОНІМНІСТЬ ЗАЯВИ ПОДАНОЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК КРИТЕРІЙ НЕПРИЙНЯТНОСТІ ЗАЯВИ

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року відображає колективне розуміння універсальних моральних і правових норм для населення всієї Європи. Дана Конвенція закріплює не лише каталог основоположних прав та свобод людини а ще визначає механізм судового захисту порушених прав – Європейський суд з прав людини. Конвенцією передбачено, що особа, чії права та свободи порушені, має право звернутися до Суду за захистом. Однак, в цьому міжнародному договорі визначено певні умови, за яких заява особи, чії права порушені, може бути прийнята до розгляду Судом.

Статтею 35 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод встановлений такий критерій неприйнятності заяви Судом як її анонімність.

Даний критерій пов'язаний з тим, що Суд при розгляді заяви особи, чії права та свободи порушені, повинен належним чином ідентифікувати цю особу. Дане положення прописано в пункті 4 правила 47 Регламенту Європейського суду з прав людини. Однак, існує виключення з даного правила: заявник разом із заявою може подати запит на анонімність, якщо

¹ Студентка 1 курсу магістратури господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

не бажає щоб його особу було розкрито. Проте, такий запит, що викладається в самій заяві, повинен бути обґрунтований належним чином. Якщо Суд приймає даний запит, то заявник має право публічно позначитися ініціалами або однією літерою, що забезпечить його подальший захист. Потрібно зазначити й те, що Суд має право за власним переконанням надати заяві статус анонімності, якщо дійте висновку про таку необхідність. Статус анонімності надається Головою Палати Суду.

Питання анонімності заяви вирішується виключно Європейським судом з прав людини. Про це вказує і сам Суд у справі «Профспілка «Добрий Пастир» проти Румунії», що розглядалася Великою палатою. Суд встановлює, що держава відповідач не має права визначити порушення критерію прийнятності заяви, і це питання належить до компетенції розгляду саме ЄСПЛ. Якщо у держави-відповідача виникають підозри щодо справжності заяви, то вона повинна повідомити про це Суд, який в подальшому буде вирішувати дане питання.

Аналіз судової практики ЄСПЛ надає можливість встановити певні умови визнання заяви анонімною. Відтак, у разі відсутності у матеріалах справи жодного елементу, що допоміг би Суду ідентифікувати заявника, така заява вважається анонімною. Дане положення підтверджується рішенням Європейського суду з прав людини в справі «Blondje» проти Нідерландів». В даній справі суд визнав заяву неприйнятною, оскільки ні форма заяви, ні довіреність на представника (яка була підписана «X»), ні підтвердуючі документи не містили жодної згадки про ім'я заявника. Таким чином, Суду не вдалося належним чином ідентифікувати особу, а запиту про анонімність в заяві не було подано.

Схоже рішення є у справі «Конфедерація французьких медичних синдикатів та Національна федерація медсестр проти Франції». В даному рішенні Комісії встановлено, що заява була подана заявником, який не є потерпілим в даній справі, а являється представником потерпілих осіб, яких ніяким чином не було ідентифіковано. Таким чином рішенням Комісії було визнано дану заявою неприйнятною через її анонімність.

Потрібно відзначити, що не є порушенням прийнятності заяв з приводу анонімності, якщо заявник надав усі фактичні і юридичні дані, що дозволяють Суду його ідентифікувати і встановити зв'язок з фактами, на які він скаржитися, і з шкодою, на яку він посилається.

Також у разі виключних обставин, Суд приймає до розгляду заяви подані під фіктивними прізвищами. Така позиція суду висвітлена в спра-

ві «Чамаєв та інші проти Грузії та Росії». В даній справі особи користувалися псевдонімами, пояснюючи це тим, що в умовах існування збройного конфлікту вони змушені приховувати власні дані, щоб захистити себе та родину. Судом було встановлено, що «тактика приховування своєї ідентичності через зрозумілі причини, у випадку, коли нею користуються реальні, конкретні заявники, особу яких можна ідентифікувати за достатньою кількістю ознак, інших, ніж їхні прізвища» та «існування достатньо тісного зв'язку між заявниками та подіями, про які йдеться у заяві» є обґрунтованою та належним чином доведеною необхідність приховування власних даних. Суд не визнав таку заяву анонімною.

Аналізуючи судові справи, можна дійти висновку, що Європейський суд з прав людини, розглядаючи заяви на питання прийнятності відповідно до встановлених статтею 35 Конвенції вимог, вирішує питання за власним судовим переконанням. Виходячи з виключності ситуації та при належному обґрунтуванні запиту на анонімність, яка вказується в заяві, Суд може приймати заяву до розгляду, в якій особа-заявник зазначається ініціалами або з використанням псевдонімів.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Харитонов Є.¹

ПРОБЛЕМА МИРУ І БЕЗПЕКИ У ДІЯЛЬНОСТІ ЛІГИ НАЦІЙ МІЖ СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ

Проблема війни та миру завжди знаходилась у центрі уваги міжнародного права. Міжнародні конфлікти досить часто призводили до невтішних наслідків, тому зростала необхідність регулювання таких зіткнень задля мирного вирішення проблеми і пошуку консенсусу. Результати Першої світової війни стали поштовхом для реалізації ідеї збереження миру та гарантії безпеки через співробітництво держав. Створення міжнародної організації Ліги Націй мало сприяти вирішенню цих завдань.

¹ Студент 1 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Структуру і діяльність Ліги Націй досліджували вчені-історики, політичні діячі, юристи, філософи. Теоретичне підґрунтя наших тез складають праці таких фахівців, серед яких Є. Баранова, А. Сагімбаєв, К. Колісніченко, М. Баймуратов, О. Нагорний, А. Гехт, Д. Вільсон, Д. Анцилотті, Д. Армстронг, Я. Броунлі та інші.

Автор намагається дослідити діяльність Ліги Націй, розглянути різні точки зору щодо її ефективності, з'ясувати причини краху цієї міжнародної організації.

У 1919 році вперше було створено організацію, яка мала стати гарантом забезпечення миру в усьому світі. Основними цілями діяльності Ліги Націй були визначені такі задачі: збереження миру, територіальної недоторканності, вирішення конфліктів шляхом переговорів тощо [1]. Для реалізації цих завдань Ліга Націй мала використовувати діючі інститути міжнародного права, сприяти їх розвитку та винаходити нові.

Вирішення міжнародних конфліктів в рамках організації обумовило створення відповідних органів: Асамблеї, Ради, Постійного секретаріату, Міжнародної організації праці, Організації охорони здоров'я, постійних та тимчасових комісій [2]. Якщо ворогуючі країни не могли дійти консенсусу, то в цьому їм мав допомогати арбітраж Ліги Націй, Рада Ліги Націй та Постійний Суд міжнародної справедливості.

З огляду на практику Ліги Націй цілком доречним є твердження, що результати її діяльності не були однозначними. Так, міжнародній організації вдавалося вирішувати деякі конфлікти без застосування зброї. Прикладом може стати конфліктна ситуація Швеції та Фінляндії, коли Ліга Націй сприяла мирному вирішенню їхньої проблеми стосовно Аландських островів [3]. Також за участю Ради Ліги Націй було встановлено «брюсельську лінію», що стала іраксько-турецьким кордоном. Таким чином, був вирішений конфлікт стосовно Мосульського вілайету між Великобританією та Туреччиною, який потенційно міг перерости у війну між цими державами [4]. Незважаючи на ці перемоги, механізми організації діяльності Ліги Націй мали серйозні недоліки: зацікавлені держави-члени могли застосувати право вето, тобто блокувати будь-яке рішення міжнародної організації. Ситуація з Італією та Ефіопією гарно це продемонструвала: спочатку Ліга Націй запровадила санкції проти Італії, держави-агресора, але потім скасувала через нібито неефективність, що згодом поставило під сумнів авторитетність організації [5].

Важливо відзначити, що держави-члени Ліги Націй були зобов'язані дотримуватися відповідних норм, які були прописані у Статуті організації, бо це була першочергова необхідна умова щодо її ефективності. Історичні факти дають підстави вважати, що ці правові норми систематично порушувались. Японська Імперія виступила агресором проти Китаю, захопивши Маньчжурію. Хоча Ліга Націй спробувала дати оцінку цьому конфлікту і визнала, що Маньчжурія належить до території Китаю, але Японія не підкорилась рішенням Ліги і в результаті вийшла з організації. Далі жодних спроб вплинути на цю ситуацію з боку «гаранта» територіальної цілісності більше не вживалося. Отже, країна могла просто вийти зі складу Ліги Націй і їй не можливо було притягнути до відповідальності, яку проголошували приписи Статуту. Ще одним прикладом провалу політики Ліги Націй стали події в Іспанії. Коли іспанський міністр закордонних справ запросив військової допомоги у Ліги Націй для збереження політичної незалежності країни у зв'язку з іноземним втручанням, вона не була вчасно надана. В цій ситуації організація не змогла або не схотіла вплинути на конфлікт і надати допомогу Іспанії [6]. Аналізуючи ці події, з впевненістю можна стверджувати, що представники організації не змогли розробити механізми колективної співпраці задля вирішення конфліктів та протидії агресії.

Ліга Націй організувала ряд конференцій з метою запобігання конфліктів та назріваючої війни, але їх не можна назвати вдалим: Локарнська конференція, Конференція зі скорочення та обмеження озброєнь. Договори, підписані на Локарнській конференції 1925 року, поділили країни на два сорти. Західні кордони були непорушними, а щодо східних (для Німеччини) ніяких гарантій не було надано. Це не сприяло стабілізації ситуації в Європі. Конференція зі скорочення та обмеження озброєнь 1932–1934 років також не мала позитивних результатів. Німеччина відновила курс на мілітаризацію та припинила участь в конференції, відкликавши своїх представників із Женеви [7]. Пізніше, у 1938 році, відбулась Мюнхенська угода або Мюнхенська змова, результати якої взагалі суперечили актам Локарнської конференції та Статуту Ліги Націй. [8]. Кінцевим наслідком цього стало те, що Ліга Націй не змогла запобігти початку Другої світової війни. Як результат, існування цієї міжнародної організації втратило сенс.

Занепад Ліги Націй був обумовлений багатьма факторами. Перший, мабуть, головний провал цієї міжнародної організації був закладений вже

в її Статуті, на чому наголошують сучасні правники та політики, вказуючи на те, що багато важливих положень Статуту так і не були реалізовані; серед країн-членів організації не було одностайної впевненості, що війна не є доцільним методом вирішення конфліктних ситуацій; багато держав взагалі ігнорували приписи Статуту, а санкції залишалися формальністю.

Відсутність впливових держав у партнерстві теж негативно вплинуло на функціонування Ліги Націй. США так і не приєдналась до членства цієї організації, Німеччина та Японія у 1933 році вийшли з неї, участь СРСР обмежувалась п'ятьма роками (1934–1939 рр.), а згодом і Італія теж покинула Лігу Націй в 1937 році. У керівництві головну роль відігравали Англія та Франція, які мали обмежені можливості для забезпечення миру у Європі та світі, а у вирішенні деяких питань вони не були зацікавлені [9]. Можна вважати, що така ситуація була однією з причин початку Другої світової війни.

На нашу думку, Ліга Націй – міжнародна організація, яка була покликана забезпечити мир на планеті, не набула наддержавного характеру, а її крах викликав багато питань щодо ефективності ідеї колективної безпеки. З іншого боку, спираючись на помилки і досвід Ліги Націй вже після Другої світової війни, була створена Організація Об'єднаних Націй. Це стверджує, що концепція збереження миру є й досі актуальною, бо ця організація існує й у наш час.

Список використаної літератури:

1. Ліга Націй та її історична роль [Електронний ресурс] / Електронна бібліотека Київського інституту міжнародних відносин. – Режим доступу: <http://kimo.univ.kiev.ua/MVZP/47.htm>
2. Віднянський С. В. Ліга Націй [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Ми / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2009. – 790 с. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Liga_Natsiy
3. Гехт А. Б. Роль Аландского вопроса в отношениях Швеции и Финляндии в период между двумя мировыми войнами. Молодой ученый. 2014. № 5. С. 384–387.
4. Баранова Е. В., Сагимбаев А. В. Установление иракско-турецкой границы и проблема будущего общин после Первой мировой войны. Вестник РУДН. Серия «Международные отношения». 2008. № 1. С. 68–84.

5. Гуцова О. С. Роль Ліги Націй та Організації Об'єднаних Націй у вирішенні міжнародних конфліктів // Юридичний науковий електронний журнал. 2020. С. 450 – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/116>

6. Драчова Т., Фомін А. В. Проблеми розвитку конституційного та міжнародного права.

7. Константинов В. Ю. Конференція зі скорочення та обмеження озброєнь 1932–1934 // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наукова думка, 2007. – Т. 4 : Ка – Ком. – 528 с.

8. Баскин Ю. А., Фельдман Д. И. История международного права. 1990. С. 151–155.

9. Баскин Ю. А., Фельдман Д. И. История международного права. 1990. С. 156.

10. Архітектура європейської безпеки: історія становлення і розвитку : монографія: у 2 ч. / за наук. ред. професорів А. П. Гетьмана, І. В. Яковюка. – Харків. : Право, 2020. – Ч.1. Від Давнього Риму до Другої світової війни.

Науковий керівник: Окладна М. Г., к.і.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Хоменко М. В.¹

ЕВТАНАЗІЯ В КОНТЕКСТІ ПРАВА НА ЖИТТЯ

У міжнародному праві проблема евтаназії залишається досить актуальною внаслідок посилення інтересу до права на життя в доктрині і практиці різних держав. Негативний аспект права на життя передбачає вирішення питання, чи включає право на життя право на смерть та чи може фізична особа відмовитися від цього права. Суперечливими залишаються погляди як з медичної так і з моральної та етичної точок зору, тому у багатьох розвинених країнах зазначена проблема залишається не вирішеною. Термін «евтаназія» був запропонований ще в XVI ст. англійським філософом Ф. Беконом, якому належать слова: «Обов'язок лікаря полягає не тільки в тому, щоб відновлювати здоров'я, а й в тому, щоб полегшити страждання і муки, викликані хворобою ...» [1, с. 237].

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Поняття евтаназії сьогодні являє процес спокійної та легкої смерті хворого без мук і страждань.

Евтаназія класифікується за активним і пасивним критерієм. Говорячи про евтаназію, зазвичай розуміють активну її форму (так званий «метод наповненого шприца»), тобто виконання певних дій, які спрямовані на припинення страждань особи, яка є безнадійно хворою, результат яких є смертельним для пацієнта. Вона може здійснюватися також спільними діями лікаря і пацієнта (наприклад, хвора особа вживає певні лікарські засоби, які були призначені лікарем, які є необхідними для фактичного настання смерті). [2, с. 460]. Пасивна евтаназія полягає в тому, що хворому, за його усвідомленого і інформованого запиту, припиняють надавати медичну допомогу спрямовану на продовження життя, що призводить до природної смерті. Евтаназію також іноді розглядають за наявністю або відсутністю прохання самого пацієнта, класифікуючи на добровільну і недобровільну. Добровільна виконується на прохання хворого, а недобровільна відбувається, коли процес прискорення смерті здійснюється без його прохання і згоди.

Також існують три основні підходи, які характеризують різні погляди щодо застосування евтаназії. У першому підході висловлено категоричну заборону. Прихильники зазначеного підходу стверджують, що легалізація евтаназії здатна призвести до зловживань а також до призупинення наукового прогресу в медичній сфері. Наступний підхід зазначає, що право на здійснення евтаназії залежить виключно від волі людини. Найголовнішим гаслом є право людини самостійно вирішувати всі питання, що стосуються її життя. Згідно з цим, захист прав проявляється у ствердженні права на вибір медичного втручання та в зазначенні відповідного обов'язку для лікаря реалізувати вибір хворої особи, з подальшим інформуванням про хід і результати лікування. Згідно з третім підходом право на життя логічно передбачає і право на смерть, оскільки право на смерть є складовою права на життя, а без урахування цього право на життя перетворюється на обов'язок, оскільки від нього не можна відмовитись, що є характерним лише для обов'язку, а не для права [3].

Міжнародними нормативно-правовими актами, що регулюють право на життя і порушують питання про евтаназію, є Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і полі-

тичні права, Європейська конвенція з прав людини. У рішеннях Європейського суду з прав людини у всіх розглянутих ним справах було наголошено саме на обов'язку захисту життя громадян державою. Кількість справ, розглянутих Європейським судом з прав людини, є відносно невеликим. Відомі такі з них як: «Мануела Санлес проти Іспанії» [4], «Кох проти Німеччини»[5], «Хаас проти Швейцарії»[6], «Претті проти Сполученого Королівства»[7]. Особливо уваго заслуговує рішення «Претті проти Сполученого Королівства», де заявниця страждала від хвороби рухових нейронів та була паралізована від шиї до низу. Варто зазначити, що дана хвороба є невиліковною. Однак на інтелектуальні здібності заявниці іспроможність приймати рішення вона не вплинула. З огляду на те, що на останній стадії ця хвороба завдає страждань і приниження, пані Претті бажає мати можливість особисто проконтролювати, коли і як вона помре, і позбутися цього страждання та приниження. Згідно із законодавством Сполученого Королівства, самогубство не є злочином, але хвороба не дозволила заявниці зробити такий крок без сторонньої допомоги, тому вона попросила допомоги у чоловіка, але генеральний прокурор відмовився задовольнити таке прохання та гарантувати звільнення її чоловіка від судового переслідування. Оскарження відмови виявилися безуспішними. У даному випадку ЄСПЛ визнав, що «право на життя», гарантоване статтею 2 Конвенції, не можна тлумачити як таке, що надає право померти з допомогою третьої особи чи державного органу влади, або обирати смерть, а не життя. Стаття 2 не може тлумачитись як така, що надає повністю протилежне право, а саме право померти, тому вона не може створювати право на самостійне визначення в розумінні надання особі права вибору смерті замість життя. Європейський Суд з прав людини зазначає, що ніяке право на смерть, незалежно від дій органів державної влади ні від дій третіх осіб не може тлумачитись як таке, що впливає із статті 2 Конвенції [7].

Варто зазначити, що загальна практика Європейського суду із прав людини виступає на боці супротивників евтаназії та вважає справедливою заборону евтаназії у національних законодавствах. Комісія із прав людини ООН зауважує, що процес евтаназії, який розгортається, призведе до «баналізації» добровільної смерті, перетворить евтаназію в буденне явище [8].

Одноставного вирішення проблемного питання наданнясприяння спричинення «легкої смерті» легальної форми, не варто очікувати найближчим часом ні на внутрішньо державному, ні на міжнародному рівнях, адже світова практика дає змогу лише припустити, якими будуть наслідки одержання конкретними особами, на цілком законних підставах та з формальним оформленням процедури евтаназії, права дарувати і забирати життя в безнадійно хворих та безпомічних людей. З розвитком узаконення евтаназії крок за кроком можливе виникнення факту знецінення людського життя. Тому потрібно знаходити інші методи і способи допомоги особам, що відчують нестерпний біль та прагнуть до евтаназії.

Список використаної літератури:

1. Бэкон Ф. Сочинения : в 2 т. Ф. Бекон. 2-е издание исправленное и дополненное : Мысль, 1977. С. 567–569.
2. Мірошніченко О. А. Евтаназія та право людини на життя у міжнародному та національному праві . Форум права. 2012. № 3. – С. 459–464. URL:<http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/20123/12moatnp.pdf> (дата звернення: 13.11.2021)
3. Чи має людина право обирати не життя, а смерть? URL: https://pidru4niki.com/77039/kulturologiya/lyudina_pravo_obirati_zhittya_smert (дата звернення: 13.11.2021)
4. Справа «Мануела Санлес проти Іспанії»: Європейський суд прав людини. URL: <http://lawyer.khpg.org/68/1326969069> (дата звернення: 13.11.2021)
5. Справа «Кох проти Німеччини»: Європейський суд прав людини. URL: <https://www.pravosudie.biz/187604> (дата звернення: 13.11.2021)
6. Справа «Хаас проти Швейцарії»: Європейський суд з прав людини. URL: <https://studylib.ru/doc/2712887/delo-%C2%ABhaas--haas--protiv-shvejarii%C2%BB1> (дата звернення: 13.11.2021)
7. Справа «Претті проти Сполученого Королівства»: Європейський суд з прав людини. URL:https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/980_210 (дата звернення: 13.11.2021)
8. Кліванська А. В. Право на евтаназію крізь призму практики Європейського суду з прав людини. Юридичний вісник України, 2013. №28. – С. 22–23.

Науковий керівник: Білоусов Є. М., д. ю. н., професор, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного Юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРЕЮДИЦІАЛЬНА ПРОЦЕДУРА ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ В ЗАСТОСУВАННІ ТА ТЛУМАЧЕННІ ПРАВА ЄС

Право Європейського Союзу (далі –ЄС) являє собою складну систему, що складається з установчих договорів, нормативних актів інституцій ЄС, міжнародних договорів і т.д. У зв'язку із такою множинністю джерел існує висока ймовірність виникнення колізій між правом ЄС та правом держав-членів. Аби не допустити різного застосування норм права, а також забезпечити єдність в застосуванні та тлумаченні права ЄС в правопорядку ЄС діє механізм преюдиціальної процедури.

Преюдиціальна процедура встановлює взаємодію суду ЄС та судових органів держав-членів. При розгляді справ національними судами, може постати питання щодо тлумачення чи дійсності норм ЄС. Так як національні суди не є органами, які наділені повноваженнями по тлумаченню чи встановленню дійсності норм ЄС, оскільки це могло би призвести до ситуації, коли одна й та ж норма ЄС тлумачиться по-різному в державах-членах. Тому компетенцію щодо тлумачення чи дійсності норм ЄС покладено на Суд справедливості.

Метою преюдиціальної процедури є, з одного боку, забезпечити паралельне застосування права ЄС в усіх країнах-членах, а з іншого боку, досягти таким чином уніфікованості його тлумачення і застосування, а також встановлення законності нормативних актів, які приймаються інституціями[3].

Преюдиціальна процедура знайшла своє нормативне закріплення в статті 267 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС). Суд справедливості уповноважений виносити за запитамі національних судів або трибуналів преюдиціальні рішення стосовно тлумачення установчих договорів, дійсності та тлумачення актів інститутів, органів або установ ЄС [1]. В науці виділяють наступні класифікації преюдиціальних запитів:

- Запит щодо тлумачення, в результаті якого здійснюється тлумачення права ЄС;

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

- Запит щодо чинності правового акту, у випадку якщо держава-член має сумніви щодо відповідності такого акту установчим договорам;
- Запит, щодо відповідності праву ЄС внутрішнього законодавства держави[2, с.102]

У ч. 2 ст. 267 ДФЄС розмежовуються випадки, коли суд або трибунал держави-члена може або повинен звертатися до Суду ЄС з клопотанням надати преюдиціальне рішення, що стосуються тлумачення права або дійсності актів інститутів ЄС. Однак ні в Договорі, ні в інших правових актах ЄС не визначається, які органи можуть розглядатися в якості суду або трибуналу в контексті даної статті. Лише Суд ЄС може встановити, чи відповідає конкретний національний орган критеріям, встановленим в його судової практиці. Слід зазначити, що Суд ЄС може прийняти преюдиціальне запит від національного органу, який відповідає цим вимогам і не володіє статусом суду або трибуналу в рамках національної судової системи, якщо мова йде про питання, що стосується розвитку права. Наприклад, Апеляційний комітет, який створений союзом лікарів Данії визнаний судом у значенні ст. 267 Договору, хоча відповідно до положень національного права не був судовим органом. Зокрема, Суд ЄС зазначив, що в тому випадку, якщо завдання застосування положень європейського права покладено на професійну корпорацію, яка здійснює свою діяльність під контролем державних органів, і якщо ця корпорація спільно з компетентними державними органами передбачає таку процедуру розгляду скарг, яка може зачіпати здійснення прав, наданих правом Співтовариства, то для забезпечення належного його функціонування у Суду ЄС повинна бути можливість винесення рішень з питань тлумачення права і дійсності актів ЄС, які можуть виникнути в рамках даної процедури [4].

Варто звернути увагу на випадки, коли суд чи трибунал країни може, а коли повинен звернутися із преюдиціальним запитом. Так, відповідно до ч. 2 ст. 267 ДФЄС суд чи трибунал може звернутися із преюдиціальним запитом, якщо вважає, що для постановлення рішення на національному рівні необхідний висновок від Суду справедливості. Частина 3 ст.267 ДФЄС вказує, що у випадку якщо будь-яке питання порушено у справі, що розглядається судом чи трибуналом держави-члена, проти рішень якого не існує судового засобу захисту згідно з національним правом, такий суд повинен передати справу до суду Справедливості.

Механізм преюдиціальною процедури наступний. Якщо національний судовий орган має сумніви щодо чинності норм ЄС, то такий орган зупиняє провадження і звертається до Суду справедливості, і з обґрунтуванням мотивів визнання акту недійсним. Слід зазначити, що в будь-який момент Суд ЄС може прийняти мотивоване постанову (court order) якщо у нього відсутня юрисдикція для розгляду справи або запит є очевидно неприйнятним. Важливим є те, що Суд ЄС не здійснює розгляд спору по суті, він обмежується лише тлумаченням та встановлення чинності права ЄС. Однак, він може дати тлумачення нормам національного права, якщо такі містять посилання на положення права ЄС. Тривалість розгляду преюдиціального запиту в середньому становить 16–18 місяців, але якщо у справі, з приводу якої був заявлений преюдиціальний запит бере участь особа, яка тримається під вартою або, якщо справа стосується питання опіки та батьківських прав щодо неповнолітніх дітей, то в такому разі застосовується термінова преюдиціальна процедура. У таких випадках запит розглядається протягом двох місяців.

Щодо обов'язковості рішень ухвалених судом ЄС за преюдиціальною процедурою. Суд або трибунал при винесенні рішення повинен дотримуватися роз'яснень, що містяться в преюдиціальному рішенні Суду ЄС. При цьому національний суд повинен оцінити, чи є викладені в преюдиціальному вирішенні орієнтири достатніми для вирішення справи або необхідно звернутися за новими роз'ясненнями в Суд. Якщо Суд ЄС визнав недійсність деяких положень акта ЄС, національний суд повинен утриматися від подальшого їх застосування. Преюдиціальне рішення є обов'язковим і для інших судів, які будуть розглядати справу в разі його оскарження. Судові органи інших держав-членів можуть також використовувати роз'яснення Суду ЄС при здійсненні судочинства [5].

Отже, можна зробити висновок, що процедура преюдиціального запиту є детально регламентованою процедурою із чітко окресленим колом питань, які можуть ставити національні судові органи, строками та правовими наслідками такого запиту. Механізм преюдиціальної процедури дозволяє забезпечувати однакове тлумачення і застосування положень права ЄС у всіх державах-членах і є важливим елементом збереження єдності європейської правової системи та забезпечує співробітництво між судом ЄС та національними судами з метою забезпечення одного з найважливіших принципів права- права на судовий захист.

Список використаної літератури:

1. Договір про заснування Європейської спільноти від 25.03.1957.[Електронний ресурс]. – https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
2. Кашкин С. Ю., Четвериков А. О. Кашкин С. Ю., Четвериков А. О., Калиниченко П. А. и др. Право Европейского Союза: учебное пособие (отв. ред. С. Ю. Кашкин). – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2011 г. – 274 с
3. Case 283/81 CILFIT v Ministry of Health
4. Case 246/80 C. Broekmeulen v. Huisarts Registratie Commissie
5. Nascimbene B. Community Courts in the Area of Judicial Cooperation / B. Nascimbene //International and Comparative Law Quarterly. – Vol. 54. – 2005.

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Цюрик А. О.*¹

«МОВА ВОРОЖНЕЧІ» В ПРАКТИЦІ ЄСПЛ

Вперше про поняття «мови ворожнечі» («hatespeech») заговорили після Другої Світової війни. Метою було встановлення миру, обмеження проявів расової, релігійної чи іншої нетерпимості. Європейські держави почали приймати законодавчі акти, як забороняють використання hatespeech. Проблема «мови ворожнечі» тісно пов'язана з реалізацією права на свободу слова. Дане право не є абсолютне, і в певних випадках може бути обмежене державою. Однак, важливо аби такі обмеження не мали дискримінаційного характеру, оскільки це буде визнаватися порушенням прав людини. Аби запобігти неправомірним обмеженням права на свободу вираження поглядів необхідно чітко виокремити, що являє собою «мова ворожнечі».

Єдиного підходу до визначення поняття «мови ворожнечі» на даний час не існує. Комітет Міністрів Ради Європи в Рекомендації №97 зазначив, що під поняттям «hate speech» слід розуміти всі види висловлювань, які поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ненависті, викли-

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

кані нетерпимістю, в тому числі нетерпимістю, що виявляється у формі агресивного націоналізму і етноцентризму, дискримінації меншин і ворожого ставлення до них, а також іммігрантів та осіб, які за своїм походженням відносяться до іммігрантів[1]. Важливо, що в даному документі мається на увазі не лише словесну форму вираження «мови ненависті», але й розповсюдження відео, аудіо, вчинення інших дій. Особливо руйнівний вплив вони будуть мати через поширення їх у ЗМІ.

Практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) має чимало справ, в яких так чи інакше трактується поняття «мови ненависті». Найчастіше ці справи пов'язані із статтею 10, що передбачає свободу вираження поглядів та статтею 17, яка вказує на заборону зловживання правами. Суд розглядає чи є обмеження щодо свободи на вираження поглядів допустимими та необхідними в демократичному суспільстві, а також чи не зловживає правами заявник, використовуючи мову ворожнечі в якості підстав для звернення.

Як і притаманно практиці ЄСПЛ, не існує чіткого визначення даного поняття, оскільки кожний випадок пов'язаний із «мовою ворожнечі» розглядається індивідуально, з урахуванням всіх обставин. У справі «Гароді проти Франції» Суд визнав неприйнятною скаргу за ст. 10 ЄКПЛ. Гароді у своїй книзі «Основні міфи ізраїльської політики», заперечував Голокост та злочини проти ізраїльського народу. Суд вказав, що дане дослідження не мало історичний характер, а мало за мету відновити нацистський порядок. Суд погодився із висновками національних судів, що заперечення злочинів проти людяності, таким чином, визнавалося однією з найважчих форм расового наклепу та розпалювання ненависті до євреїв, заперечення або переписування цього типу історичного факту – серйозною загрозою для громадського порядку, несумісною з демократією і правами людини, основоположними цінностями Конвенції [4]. А тому скарга заявника з приводу того, що було порушене його право на вільне вираження поглядів була визнана неприйнятною.

«Мова ненависті» набуває ще більшого прогресу в сучасному світі із розвитком цифрових технологій. Легкий доступ та користування, інтуїтивний графічний інтерфейс розширили коло осіб, які можуть висловлюватися публічно та суттєво збільшили їх потенційну аудиторію. При цьому, хоча інформація передається через комунікаційні мережі з використанням фізичних носіїв і, теоретично, може бути відслідкована, зробити це набагато важче, ніж у випадку з висловлюванням на мітингу

чи в друкованих ЗМІ[7, с.93]. У справі ««Делфі АС» проти Естонії» було притягнуто до відповідальності компанію, яка займалася розміщенням новин за коментарі, які залишили читачі під однією із статей. Суд проаналізувавши дану справу, погодився із висновками національних судів, з приводу того, що коментарі містили мову ненависті, а сама компанія своєчасно не видалила такі коментарі.

У справі «Лілієнталь проти Ісландії» заявник скаржився, що було порушено його право на свободу вираження поглядів. Лілієнталь, коментуючи статтю в мережі, яка стосувалася рішення місцевої ради щодо ухвалення пропозиції з приводу посилення освіти у питаннях, які стосуються ЛГБТ-спільноти, дуже різко відізвався про ЛГБТ-спільноти, назвавши їх «сексуальними девіантами». Суд зауважив, що в такий спосіб заявник демонструє нетолерантне ставлення до даної категорії осіб, а тому штраф накладений на заявника був пропорційним, оскільки мав на меті захистити права сексуальних меншин.

Можна навести приклад, коли ЄСПЛ навпаки ставав на сторону заявника, визнаючи порушення його право на свободу вираження поглядів, в той час як національний суд трактував це як «мову ворожнечі». У справі «Дмітрівський проти Росії» заявник був головним редактором газети, яка випустила дві статті, які стосувалися війни в Чечні, друга стосувалася причин виникнення такого конфлікту та геноциду чеченського народу. Підсумком обох статей було те, що саме Росія є причиною конфлікту в Чечні, а «Кремль на сьогодні вважається центром міжнародного тероризму». Заявника було притягнуто до кримінальної відповідальності за розпалювання ворожнечі і приниження гідності групи осіб за расовою, етнічною, соціальною ознакою через мас-медіа, з використанням свого службового становища (стаття 282 КК РФ). Суд при розгляді даної справи вказав, що обмеження права заявника не було необхідним в демократичному суспільстві. Тема, яку піднімав автор у своїх статтях мала публічний інтерес, а тому повноваження були перевищені [8].

Отже, незважаючи на відсутність єдиного підходу до визначення поняття «мова ворожнечі», практика ЄСПЛ трактує дане поняття через статтю 10 Конвенції та статтю 17. Хоча право на свободу вираження поглядів є одним з найбільш фундаментальних прав людини, воно може бути обмежене встановленням заборон на поширення ідей, що засновані на расовій, релігійній, національній ненависті, поширення ідей нетолерантності та нетерпимості. Особливо гостро це питання стосується поширення «мови ворожнечі» в мережі інтернету, де існують спеці-

альні платформи для поширення ворожнечі, а відслідкувати кожного носія та його аудиторію вкрай важко. Тому важливо, що Суд в кожному конкретному випадку аналізує всі обставини, аби визначити чи підпадає та чи інша ситуація під поняття «hatespeech» та чи обмеження право на свободу слова переслідувало легітимну мету та було необхідним в демократичному суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Рекомендація Ради Європи щодо «мови ненависті» 97 (20) від 30 жовтня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_093.
2. Lilliendahl vs Iceland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-203199>
3. Dmitriyevskiy v. Russia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-177214>
4. Garaudy v. France (dec.), No. 65831/01, ECHR 2003IX.
5. Delfi AS v. Estonia, No. 64569/09, ECHR, June 16, 2015
6. Разметаєва Ю. Толерантності «hate speech» у інформаційну епоху. Філософія права і загальна теорія права. . – 2016. – Вип. 1–2 – С.91–106.
7. Верховенство права і толерантність: навч. посіб. / Д. О. Вовк, Д. С. Бойчук ; [Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union]. – Київ : Лисенко І. Б., 2018. – 170 с.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., кандидат юридичних наук, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Чередніченко Д. С.*¹

ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ ЛЮДЕЙ ЕЛЕКТРИЧНИМ ШОКЕРОМ: ПОЗИЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Демократія забезпечує рівність правових можливостей усіх людей та передбачає повагу до права як такого. Загалом, категорії «права людини», «демократія» та «верховенство права» взаємопов'язані та пере-

¹ Курсант 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

бувають у фокусі Ради Європи (Council of Europe). Ця регіональна міжнародна організація сприяє укріпленню прав людини на європейському континенті та сприяє виробленню стандартів гідного поводження в усьому світі.

Загальноприйнятним є підхід, за яким людина, її здоров'я, життя, честь, гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Відповідно, ключовими завданнями будь-якої демократичної держави є прийняття законодавства, яке забезпечує необхідний рівень поваги до людини і її прав, підтримання функціонування органів, відповідальних за таке забезпечення, та, звісно, утримання від порушення прав людини та громадянина.

Тим не менш, у світі залишаються поширеними практики зневаги до невід'ємних прав і свобод людини. Навіть зараз, під час воєнних дій на сході України, непоодинокими є випадки знущання над воєнними та цивільними особами: такого, що принижує гідність, поводження і покарання, нелюдського поводження та катування [1, с. 98]. Ці дії заборонені міжнародним правом.

Концепція заборони неналежного поводження з людиною закріплена в міжнародних документах та імплементована в національне законодавство. Зокрема, ключові положення з цього питання, відображені в Загальній декларації прав людини 1948 року, універсальних (Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 року) та регіональних міжнародних договорів (Європейській конвенції про захист прав та основоположних свобод 1950 року, Європейській конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 року), містяться у ст. 28 Конституції України та ст. 127 Кримінального кодексу України (далі – ККУ).

У групі злочинів «неналежного поводження» найжорстокішими є тортури. Зазвичай вони здійснюються з метою отримання інформації. Для цього вдаються до безлічі заходів: застосування електричного шоку, тортури водою, колесування, прес для голови, залізна груша, дуба, колиска Іуди, саджання на кіл, розпилювання жертви навпіл та мідний бик [2].

Відповідно до статті 127 ККУ, катування (тортури) – це умисне заповдіння фізичного та морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій для досягнення певної мети.

Такою метою може бути вчинення дій, що суперечать волі потерпілих, отримання від них відомостей чи визнання, покарати за дії, які були скоєні чи у скоєнні яких вони підозрюються, залякування чи дискримінація потерпілих або інших осіб. Для того, аби вважатися тортурами, заподіяння болю або страждання має не тільки досягти певного виду жорстокості, а й бути цілеспрямованим [3].

Як зазначено вище, одним із видів катування є завдання шкоди електрошокером. Цей пристрій – один із видів зброї не смертельної дії. Вплив на людину пов'язаний не лише з болем відураження електричним струмом. Від контакту зі шкірою енергія, яка міститься в цьому пристрої, перетворюється на змінну електричну напругу та змушує м'язи скорочуватися дуже швидко. Така активність м'язів, у свою чергу, призводить до розкладання цукру в крові. Як наслідок, м'язи в зоні стискання на деякий час втрачають працездатність. До того ж, цей вид зброї може призводити до миттєвої втрати свідомості.

Катування електрошокером завдає дуже серйозних та жорстоких страждань особі, до якої він застосовується. Тому навіть незважаючи на те, що зазвичай визначення виду забороненого поводження залежить від індивідуальних обставин жертви, вищезазначений вид катування зазвичай визначається найвищим ступенем жорстокості.

Постраждали від катувань можуть шукати справедливості та захисту в судових органах держави, в якій мало місце відповідне поводження, та в державі національності. Якщо ж на національному рівні людина не знаходить захисту, вона може звернутися до міжнародних судових органів. В Європі є механізм захисту прав людини, заснований Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – ЄКПЛ) – Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Так, стаття 3 ЄКПЛ встановлює, що жодна особа не може зазнавати катувань чи нелюдського або такого, що принижує її гідність, поводження або покарання [4]. Отже, якщо людина постраждала в держави-учасниці ЄКПЛ або її держава громадянства є учасницею ЄКПЛ, вона може подати скаргу до ЄСПЛ з доказами порушення відповідною державою статті 3 (та інших статей ЄКПЛ, якщо мале місце порушення і інших закріплених прав). Суд, у свою чергу, розгляне скаргу, проаналізує факти та аргументацію обох сторін (скаржника та держави-відповідачки) та надасть власний висновок. До того ж, він може зробити припис щодо необхідності вжиття індивідуальних та/або загальних заходів.

Щодо катування електричним шоком, у справі *Аккоч проти Туреччини (Akcoç v. Turkey)* Суд вказав, що застосування і електричного шоку, і гарячої або холодної води до жертви, і удари по голові, і загрози розправитися з дітьми можуть вважатися катуванням [5]. А у справі *Каверзін проти України (Kaverzinv. Ukraine)* Суд визнав, що тілесні ушкодження, отримані під час сутички з працівниками міліції, виявилися настільки серйозними, аби становити поведження, заборонене статтею 3 Конвенції [6].

У 2001 році Кримінальний кодекс України вперше передбачив відповідальність за скоєння злочину катування [7, с. 5]. За свідченнями правозахисників, кожні 30 секунд від насильства страждає один українець [8], тому найсуворіші санкції за неналежне поведження з боку правоохоронних органів або відсутність необхідних ефективних дій щодо попередження або розслідування цих злочинів вважаються цілком виправданими. З огляду на те, що державні органи (найчастіше – правоохоронні) застосовують електрошокер з метою отримання необхідної інформації [9], практика Європейського суду з прав людини та тлумачення Судом Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод становить значний теоретичний та практичний інтерес.

Список використаної літератури:

1. Війна без правил: гендерно-обумовлене насильство, пов'язане зі збройним конфліктом на сході України / А. Альохін, С. Кириченко, А. Кориневич та ін. ; за заг. ред. В. Щербаченка, Г. Янової. Київ : ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив», 2017. 216 с.
2. Топ 9 видів тортур. URL: <https://artefact.org.ua/history/top-9-vidiv-tortur.html> (дата звернення: 16.04.2021).
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.04.2021).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text(дата звернення: 13.04.2021).
5. *Akcoç v. Turkey*, nos. 2297/93 and 22948/93, 10.10.2000. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58905> (дата звернення: 13.04.2021).
6. *Kaverzinv. Ukraine*, no. 23893/03, 15.08.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_851#Text(дата звернення: 13.04.2021).
7. Кримінальна відповідальність за катування в Україні та зарубіжних країнах : навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. А. В. Савченка. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 240 с.

8. Кожні 30 секунд від насильства в міліції страждає один українець – правозахисники. Українська гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/2012/02/kozheni-30-sekund-vid-nasylstva-v-militsiji-strazhdaje-odnyukrajinet-pravozahysnyky/>(дата звернення: 18.04.2021).

9. Коваль М. М. Розвиток катування на українських землях. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. Львів, 2015. № 813. С. 251–255. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_813_40 (дата звернення: 18.04.2021).

Науковий керівник: Голік Ю. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Чернявський О. В.¹

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄСПЛ ЩОДО ОBOB'ЯЗKОВОЇ BAKЦИHAЦІЇ HA OCHOBИ PІШEHHЯ BABPЖИЧKA TA IHШИ ПPOТИ ЧEСЬKOЇ PЕСПУБЛІКИ

Питання вакцинації населення, особливо обов'язкової, завжди було актуальним з огляду на поширені у суспільстві дискусії з приводу її безпечності для здоров'я індивіда та потенційного втручання у право на повагу до приватного життя, а протягом останнього року у зв'язку з поширенням епідемії SARS-CoV-2 *набуло особливого значення та стало новим викликом глобального масштабу для світової спільноти. Не дивлячись на підтверджені століттями успіх застосування вакцин проти найрізноманітніших хвороб, у світі поширюються рухи з дискредитації політики держав щодо вакцинації. Такі тенденції породжують сумніви у приватних осіб щодо безпечності вакцин для дітей та дорослих та створюють підвалини для виникнення протиріч у контексті співвідношення приватного інтересу особи з інтересами суспільства.*

Так, 8 квітня 2021 року Європейський Суд з прав людини прийняв доволі резонансне рішення Вавржичка та інші проти Чеської Республіки. З рішення стає зрозумілим, що в Чехії обов'язково на законодавчому рівні, закріплено положення про обов'язку вакцинацію дітей від 9 хвороб, наприклад таких як дифтерія, коклюш, правець, поліомієліт, гепатит В,

¹ Студент 5 курсу факультету підготовки кадрів для органів Юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

кір і краснуха. За невиконання вимог, можуть застосовуватися штрафи, одного з заявників оштрафували на 3000 чеських крон за відмову привести на щеплення двох його дітей. Дитину ще одного з заявників відрахували з дитячого садочка, коли дізналися про те, що у неї немає необхідних щеплень. Вичерпавши засоби національного захисту заявники подали скарги до ЄСПЛ, вважаючи, що вимоги влади суперечать ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, адже встановлений обов'язок вакцинації порушує право на повагу до приватного життя.

Суд у своєму рішенні дійшов висновку, що така політика держави переслідує законні цілі захисту здоров'я, а також прав інших дітей. На думку високих суддів, це захищає не тільки тих, хто отримує щеплення, а й тих, хто не може бути вакцинований за медичними показаннями, і, отже, покладається на колективний імунітет. Крім того суд зазначив, що примус до щеплення може розглядатися як «необхідний у демократичному суспільстві».

Так, Суд, оцінюючи питання щодо недопущення дитини у дитячий садок дійшов висновку, що хоч і було заборона щодо відвідування садочку не є позбавленням будь-якої можливості особистого, соціального та інтелектуального розвитку, навіть ціною додаткових (п. 307) [1].

Щодо України, то основний нормативно-правовий актом регулюється питання обов'язкової вакцинації є Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб». Статтею 15 Закону визначено, що дітям, які не отримали профілактичних щеплень згідно з календарем щеплень, відвідування дитячих закладів не дозволяється, тому схожі норми які були застосовані при розгляді при справі Вавржичка та інші проти Чеської Республіки будуть розглядатися українськими судами за схожим сценарієм[2].

Судова практика України з цього питання доволі однозначна. Найновішим рішенням у цій справі є постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду 10 березня 2021 доходить, де судді дійшли до висновку, що індивідуальне право (інтерес) відмовитися від щеплення матір'ю дитини при збереженні обсягу прав дитини на здобуття освіти, у тому числі у шкільних закладах освіти, протиставляється загальному праву (інтересу) суспільства, інших батьків та їх дітей, які провели у встановленому державою порядку щеплення, зокрема перед направленням дітей до навчального

закладу для здобуття освіти. Внаслідок встановлення такого балансу досягається мета – загальне благо у формі права на безпеку та охорону здоров'я, що гарантовано статтями 3, 27 та 49 Конституції України [3].

На фоні щодо питання обов'язкової вакцинації від SARS-CoV-2 *цікавою в цьому контексті є думка судді Войтиченка, який приймав рішення в справі Вавржичка та інші проти Чеської Республіки, та зазначав, що «Раціональна оцінка того, чи відповідає обов'язок вакцинації Конвенції, вимагає розгляду справи окремо для кожної хвороби, проходячи на основі кожної хвороби. Для кожної хвороби необхідно встановити:*

- 1) спосіб і швидкість його передачі;
- 2) ризики для інфікованих осіб;
- 3) середня вартість індивідуального лікування захворювання у разі невакцинованих пацієнтів та перспективи успіху такого лікування;
- 4) точна ефективність наявних вакцин;
- 5) середня вартість вакцинації;
- 6) ризик побічних ефектів вакцинації;
- 7) середні витрати на лікування небажаних наслідків вакцинації;
- 8) мінімальний відсоток вакцинованих осіб, які могли б запобігти поширенню хвороби (за необхідності), та перспективи досягнення такої мети» [1].

Також Войтиченко вказував, що «недостатньо встановити, що конкретний ризик, який створює вакцинація для здоров'я людини, є «дуже рідкісним» (як зазначено у параграфі 301). Необхідно з максимальною точністю розрахувати ризик для кожної хвороби окремо, на основі вичерпних та достовірних даних, зібраних не лише в Чехії, а й в інших державах». Така позиція може зіграти важливу роль при можливому подальшому розгляді справ при вакцинації від SARS-CoV-2, *щодо обов'язковості такої вакцинації у Європі, а також можливих обмежень як і в сфері освіти, так в праві на свободу пересування при введені на території країн «зелених карток» чи «карток вакцинації». Так, наприклад, за ініціативою Європейської Комісії на рівні ЄС планується створення цифрового зеленого сертифікату для гарантування безпечного вільного пересування всередині ЄС*[4].

Тому важливість розгляду цієї справи, а також рішення, яке винесли судді майже одногосно створює позитивну практику для вакцинації в подальшому, але питання щодо втручання приватне життя та приватний інтерес і його співвідношення з інтересами суспільства в кож-

ному випадку повинно розглядатися в індивідуальному порядку та з урахуванням багатьох обставин, які можуть впливати на наступні рішення ЄСПЛ.

Список використаної літератури:

1. CASEOFVAVŘIČKAAND OTHERS v. THE CZECH REPUBLIC [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://laweuro.com/?p=14353>.
2. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>.
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 10 березня 2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95642825>.
4. Єврокомісія пропонує створити цифровий зелений сертифікат для безпечного пересування під час пандемії COVID-19 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/730877.html>.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Чух П. М.¹

ОФІЦІЙНО ПІДПИСАНІ ДОМОВЛЕНОСТІ США ТА УКРАЇНИ

Концепція зовнішньополітичних відносин України та США є доволі цікавою, та водночас, складною системою. Питання про співпрацю країн наразі є предметом дискусій та досліджень у багатьох науковців і політиків. Актуальність розгляду сфери товариства, пролягає у тому, що політика «спілкування» держав набирає стрімких обертів. На сьогодні, штати виступають стратегічним партнером і союзником для нашої країни. Основою для цього є укладена у 2008 році Хартія про стратегічне партнерство, яка стала початком для покращення двосторонніх відносин у області економіки, культури, оборони, торгівлі, енергетики.

¹ Студентка 3 курс міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В той час коли Україна набула незалежність від Радянського Союзу – були закріплені перші україно-американські дипломатичні стосунки (1991). Історія розвитку відносин обох країн має складний та дещо динамічний характер. Наразі, після обрання нового Президента США – Байдена, важко робити висновки, адже минуло небагато часу після виборів. Однак, можна зазначити точно, що «дружба» України та штатів – стає міцнішою. Ще на початку політичної агітації Байден розцінював Україну, як важливого та надійного партнера, підтримувавши позицію завершення агресії на сході та прогнозував налаштованість Америки на підтримку нашої держави у сфері фінансів і національної безпеки. Проте, щоб дослідити більш детальну наявну політику країн, потрібно звернутися до офіційно підписаних домовленостей.

Упродовж багатьох років всебічний інтерес США тримається на високому рівні. Прагнення утримати співробітництво країн у напрямі розвитку двостороннього діалогу з Вашингтоном характеризується системою роботою на всіх рівнях та різних галузях [1, с.18]. За роки сумісної праці було укладено понад 113 домовленостей, які відповідно до офіційних джерел є чинними. Залежно від того, які органи представляють державу в міжнародних відносинах, розрізняють міждержавні договори, міжурядові та міжвідомчі. До першого виду відносяться ті домовленості, які укладаються на вищому рівні та від імені держави, зокрема це такі, як: «Угода між Україною, Сполученими Штатами Америки, Канадою Королівством Швеції про створення Українського науково-технологічного центру», «Спільна заява про розвиток дружби і партнерства між Україною та Сполученими Штатами Америки», «Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (Україна, США, Російська Федерація, Велика Британія)» [2]. До другого виду, мають відношення норми прийняті від імені уряду, наприклад: «Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва в сфері телекомунікацій і розвитку Всесвітньої інформаційної інфраструктури між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки», «Рамкова угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про співробітництво в дослідженні та використанні космічного простору в мирних цілях», «Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про стратегічне завдання з виконання програми зниження рівня корупції у державному секторі» [2]. Міжвідомчі, треті домовленості, підписуються від імені міністерств

і відомств, наведемо деякі приклади: «Хартія про стратегічне партнерство», «Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством економіки України та Міністерством торгівлі Сполучених Штатів Америки», «Угода (у формі обміну нотами) між МЗС та Посольством Сполучених Штатів Америки в Україні щодо придбання Сполученими Штатами земельної ділянки для нового комплексу будівель дипломатичного представництва Сполучених Штатів Америки в Україні» [2].

Безумовно, основою співтовариства та взаємодопомоги є Хартія Україна – США про стратегічне партнерство, підписаною 20 грудня 2008 року. Документ закріплює дружнє та стратегічне відношення одне до одного, поширення демократії, економічної свободи, забезпечення верховенства права, захист територіальної цілісності та безпеки, підтримку інноваційних та технологічних досягнень, а також те, що домовленість ґрунтується на взаємних інтересах та цінностях [3,с.43].

Стратегічне бачення набирало обертів і надалі, тому у 2017 році було поповнено нормативно-правову базу Меморандумом про співробітництво між Конгресом США та Верховною Радою України, який був підписаний 15 червня у Вашингтоні Головою ВРУ та Головою Палати представників Конгресу США. Єдиним доцільним положенням у даному акті є розширення меж міжпарламентського співробітництва у економічній, культурній, гуманітарній,сфері безпеки та деякі інші [3,с.44].

Чимало зустрічей та конгресів були проведені з користю для України. Наприклад, прийняття Закону у штатах щодо «Протидії супротивникам Америки через санкції». Вказаний акт засуджував дії Російської Федерації по відношенню до нашої країни, забезпечив підтримку територіальної цілісності та державного суверенітету. До того ж, неправомірні дії РФ часто ставали об'єктом дискусій на порядку денному. Неможливо не торкнутися сфери безпеки, адже кожен президент США приділяв особливу увагу збереженню України шляхом забезпечення оборонної незалежності.Крім того, «яскравою» та запам'ятовуючою подією була домовленість про поставку вугілля зі Сполучених Штатів Америки. Також продовження співробітництва у космічних, технологічних, аграрних та фінансових сферах – не залишилося без уваги.

Враховуючи всі вищенаведені положення та аналіз нормативно-правових актів, можна дійти висновку, що співпраця обох держав є доволі спірною, плідною та динамічною водночас. Політика штатів на перший погляд здається позитивним та неочікуваним явищем, адже допомога

з усіх сторін відповідає укладеним домовленостям. Проте, в реальності Україна для штатів є лише стратегічним партнером, в той час, як наша держава вбачає в ній вірного та надійного «друга» [4, с.92]. Двосторонні договори мають величезне значення не тільки для сторін підписання, а й для усього світу, тому що наслідки такої праці, стосуються, без перебільшень, всіх провідних країн світу.

Список використаної літератури:

1. Концепція зовнішньої політики України. Сполучені Штати Америки. 2020. С. 17–20.
2. Договірно-правова база між Україною та США. Посольство України в Сполучених Штатах Америки. URL: <http://usa.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/legal-acts>.
3. УКРАЇНСЬКА ПРИЗМА: Зовнішня політика 2017. Українська призма. 2018. С. 42–44.
4. Сивак О. НОВІТНІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ / Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2010. № 22. С. 87–93.

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Шевела В. О.¹

РЕАЛІЗАЦІЯ КУРДАМИ ПРАВА НА САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК НЕОБХІДНИЙ КОМПОНЕНТ ДОСЯГНЕННЯ МИРУ В РЕГІОНІ БЛИЗЬКОГО СХОДУ

Ситуація на Близькому Сході привертає все більше й більше уваги науковців. Протягом останніх десятиліть регіон потрясло багато війн, революцій, фактів зовнішньої інтервенції тощо. Звичним явищем, на жаль, залишаються прояви дискримінації населення за такими ознаками: етнічною, мовною, релігійною ознаками. Такий статус-кво в свою чергу має наслідком масовий відтік населення з цих країн і міграцію у євро-

¹ Студент 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

пейські країни, як один із можливих варіантів змінити своє життя на краще. Іншим вирішенням вищевказаних проблем є реалізація свого права на самовизначення. Зважаючи на актуальність порушеного питання, яке дійсно вже вийшло за рамки регіонального впливу, багато науковців здійснюють розвідки з метою відшукати ймовірні шляхи вирішення даного конфлікту.

Дослідженням проблем реалізації права націй на самовизначення займалися такі науковці, як А. Еціоні, Я. Броунлі, Н. Фейнберг, Д. Б. Левін, О. Р. Дашковська, Г. Б. Старушенко, В. М. Денисов, Ю. І. Нипорко, А. П. Мартиненко, М. Дюрре та ін.

Згідно із п.2 ст.1 Статуту ООН однією з найбільш основних та найважливіших цілей створення й діяльності ООН є «... розвиток дружніх відносин між націями на основі поваги принципу рівноправності і самовизначення народів». Поза сумнівом, коли йдеться про право на самовизначення певної нації, неможливо уникнути суперечності із принципом непорушності кордонів держав, який є також одним із основоположних принципів міжнародного права. Як зазначає О. Дашковська, самовизначення не повинно здійснюватися із сепаратистських позицій на шкоду територіальній цілісності і політичній єдності суверенних держав [1, с.14].

Курдистан – територія, яка одночасно є частиною таких держав, як Туреччина, Ірак, Іран та Сирія. Абсолютну або в деяких окремих районах відносно більшість населення цієї території складають курди. Площа цієї території – приблизно 300–400 тис. км². Кількість населення – приблизно 30–35 млн. чоловік, з яких 20–25 млн., т. т. 70–75%, – курди. Курдський народ формувався етнічно протягом досить великого проміжку часу і проживав на цій території з III-II тисячоліття до н.е. Тобто відповідно до класифікації ООН курди вважаються корінним народом цих територій [2].

В Туреччині курди в основному проживають у східній та південно-східній частинах країни. Ця територія дорівнює приблизно 150–200 тис. км² і включає в себе такі турецькі провінції (ілі): Ван, Бітліс, Агри, Сірт, Ширнак, Хакярі, Діярбакир, Мардін, Батман, Муш, Ігдир, в яких проживають приблизно 14 млн. чоловік. Територіальної автономії не існує.

В іракському Курдистані, площа якого дорівнює 85–90 тис. км², проживають більше ніж 10 млн. чоловік. Після повалення режиму С. Хусейна ідучи на поступки курдам, нова влада в Іраку погодилася на утворення

автономної адміністративно-територіальної одиниці $1/2$ аку – Курдського Автономного району, хоча її площа складає менше частини території іракського Курдистану – 40 643 км². Автономія включає в себе такі провінції: Дохук, Хавлер, Сулейманія, Халабджа. Загальна кількість населення на 2017 рік – 5,7 млн. чоловік. Можна стверджувати, що це територіальне утворення за Конституцією 2005 року має статус широкої автономії. Іншими словами кажучи, його статус є напівнезалежний.

В іранській частині Курдистану, що розташована на заході Ірану, площа якої становить 80–85 тис. км², проживають до 8 млн. чоловік. В Ірані відсутня курдська автономія. Проте є провінція під назвою «Курдистан», площа якої 29 137 км², і в котрій проживають 1,6 млн. чоловік (більше 90% – курди). В інших провінціях, таких як Керманшах (площа – 24 998 км²; населення – 1,95 млн. чоловік), Лам (площа – 19086 км²; населення – 500 тис. чоловік) курди складають також абсолютну більшість.

В сирійській, найменшій частині Курдистану також немає автономії. Її площа складає приблизно 20–30 тис. км² із населенням приблизно 2,5 млн. чоловік. Існують два доволі великих анклави у північній та північно-східній частині країни, один з центрами у Кобані, Джераблусі та Афрїні, інший – в значній мірі співпадає з мухафазою (сирійською провінцією) Ель-Хасака [6, с. 48]. Прогрес у сфері самовизначення курдів в Сирії (хоча б у форматі автономії) напряду пов'язаний із ступенем їхньої внутрішньої консолідації та з умінням балансувати між різними зовнішніми гравцями (Росія, США, Туреччина тощо) [3, с. 184].

Досліджуючи право нації на самовизначення в якості особливої форми опосередкування свободи О. Дашковська відзначала, що жодної спільності, яка усвідомлює себе єдиною нацією, не може бути відмовлено у визнанні її самотності. Національна самосвідомість, а саме усвідомлення своєї ідентичності і неповторності, і є єдиною безумовною і незаперечною ознакою нації [1, с. 12].

Таким чином, можна стверджувати, що відповідно до норм міжнародного права, курди мають право на створення власної держави. В даному випадку право на самовизначення курдського народу є пріоритетним, адже в умовах проживання на формально територіях Сирії, Іраку, Туреччини, Ірану неможливо реалізувати більшість природних прав людини. Зважаючи також на те, що основоположні права і свободи курдів систематично і жорстоко порушуються з 1960–1970 рр., коли поча-

лося масове винищення курдів в Іраку, курди мають законні підстави захищати своє право на самовизначення всіма доступними й можливими методами. Так, здобуття і втримання незалежності, розбудова курдським етносом власної національної держави гарантуватиме більшу стабільність в регіоні, зокрема в частині захисту прав різних етнічних груп.

Список використаної літератури:

1. Дашковська О. Р. Право нації на самовизначення як особлива форма опосередкування свободи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 41. Том 1. – 2016.

2. Who are indigenous peoples? United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/documents/5session_factsheet1.pdf

3. М. Э. И. Дюрре. Самоопределение курдов в Сирии: истоки, формы, и международные перспективы. – Вестник МГИМО – Университета. – 2017 – №4 (55). – С. 183–193.

4. Yakoviyk I. V., Okladna M. G., Orlovskyy R. R. Separatism in the United Europe: old problem with a new face. *Problems of Legality*. 2018. №140. P. 131–143.

Науковий керівник: Іванов А. Г., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Шевела В. О.¹

ЮРИСДИКЦІЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ТА СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ

Як відомо, Римський статут міжнародного кримінального суду (далі – Римський статут) був прийнятий на дипломатичній конференції 17 липня 1998 року та вступив в силу 1 липня 2002 року [1]. Станом на сьогодні 123 країни вважаються державами-учасниками цієї угоди [2]. Якщо поверхнево проаналізувати географію держав-учасниць, то в основному це країни Африки, Південної Америки, Європи. При цьому ані США, ані Китай, ані Росія не визнають юрисдикції Міжнародного кримінального

¹ Студент 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Суду (далі-МКС) [3]. Із вищенаведеного можна припустити висновку, що ця низка країн принципово не бажає брати участь у забезпеченні функціонування МКС.

Відповідно до ст. 4 Римського статуту, суд може здійснювати свої функції і повноваження на території будь-якої держави-учасниці і, за спеціальною угодою, на території будь-якої іншої держави [1]. Таким чином, порушується актуальне питання взаємодії юрисдикції суду та національного суверенітету держави-учасниці. Як відомо із доктрини міжнародного права, поняття суверенітету є конкретним, яке включає зокрема таку складову, як принцип невтручання у внутрішні справи держав [4, с. 87]. Однак, зважаючи на положення ст.5 Римського статуту, МКС поширює свою юрисдикцію щодо наступних злочинів: злочини геноциду; проти людяності; військові злочини; злочини агресії [1], що в принципі може свідчити про вихід за рамки території окремої держави або держав.

Доктрина та практика міжнародного кримінального права традиційно має широкий погляд на екстериторіальну юрисдикцію. Наприклад, втіленням цієї концепції є зокрема статті 7 і 8 Кримінального кодексу України[5]. Однак, також необхідно завжди пам'ятати, що універсальна юрисдикція хоча і декларується як спільна цінність, проте на практиці доступна зазвичай тільки потужним державам. На це, зокрема, зауважував Жилбер Гійом (президент Міжнародного суду ООН 2000–2003), що прийняття універсальної юрисдикції *in absentia* могло б вважатися «заохоченням свавілля на користь могутніх, які нібито позиціонуються агентами туманного «міжнародного співтовариства» [6]. При цьому також є противники такої точки зору, наводячи контраргумент, що на сьогодні одним із фундаментальних принципів міжнародного права є принцип суверенної рівності держав, хоча, безумовно, треба пам'ятати, що на міжнародному рівні навіть кримінальне право часто стає об'єктом політичних маніпуляцій [7, с.987]. Слушним прикладом такої політики є дії «Палестини», яка фактично є невизнаною державою та окремих держав, що здійснюють підтримку цього утворення, рушійною силою якого є «Організація визволення Палестини», визнана міжнародним співтовариством терористичною[8], щодо просування інтересів цього терористичного угруповання на шкоду державі Ізраїль, яку вищезгадані утворення вважають своїм ідеологічним ворогом.

Таким чином, необхідно констатувати, що питання взаємодії юрисдикції міжнародного кримінального суду та суверенітету держав є неоднозначним. Очевидним є факт, що підтвердився в ході дослідження, що між втручанням в державний суверенітет та виконання функцій «світового арбітра» в справах, що стосуються геноциду, військових злочинів тощо, існує тонка межа. З одного боку, дійсно є потреба в безсторонньому органі, який керується принципами справедливості, поваги до людської гідності, чесності та прозорості притягував би до відповідальності винних у жахливих злочинах проти людства. З іншого, надлишкова заполітизованість суду наразі не додає авторитету цій структурі, і одним з аргументів проти його функціонування є саме захист суверенітету держав.

Список використаної літератури:

1. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 18.04.2021).
2. 'The States Parties to the Rome Statute' (*ICC 18 April 2021*) <https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx> accessed 18 April 2021.
3. 'Коментар: Міжнародний суд без мандата' (*DW17.11.2016*) <<https://www.dw.com/uk/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80-%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%81%D1%83%D0%B4-%D0%B1%D0%B5%D0%B7-%>> (дата звернення: 18.04.2021).
4. Кубальський В, 'Поняття державного суверенітету в міжнародному праві' (2017) 132 Актуальні проблеми міжнародних відносин 85.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.04.2021).
6. Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of Congo v Belgium), ICJ List 121, 14 February 2002, Separate Opinion of President Guillaume, para. 15.
7. Cryer R, 'International Criminal Law vs State Sovereignty: Another Round?' (2005) 16 EJIL 979-1000.
8. U. S. Code, Title 22. Chapter 61, § 5201 <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/22/5201>> accessed 20 April 2021.

Науковий керівник: Іванов А. Г., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

АНТИДЕМПІНГОВІ ТА КОМПЕНСАЦІЙНІ ЗАХОДИ В УГОДІ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ПОНЯТТЯ ТА МЕХАНІЗМ ДІЇ

Як відомо, 27 червня 2014 року в ході засідання Ради ЄС між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, було підписано Угоду про асоціацію (далі – Угода про асоціацію) (економічну частину), і 16 вересня 2014 Угода була ратифікована Верховною Радою України [1]. Однак, зважаючи на взаємодію різних систем права (української та європейської), охоплення всього економічного життя України та якоюсь мірою конвергенція із європейським, врешті рещт великий обсяг інформації (майже 200 стор.), деякі питання взаємодії цих суб'єктів можуть залишитися поза належною увагою, що може мати досить несприятливі наслідки. Дослідженням даної тематики займалися такі науковці: Атаманчук Н. І. [3], Локшина Ю. [4] та інші [5].

З огляду на вищезазначене, метою цього дослідження є висвітлення окремих положень Угоди в частині антидемпінгових та компенсаційних заходів на предмет дослідження механізму їхньої дії, спробувати визначити стадії застосування.

Відповідно до статті 2 Угоди про застосування статті VI Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року, товар вважається таким, що є предметом демпінгу, тобто таким, що вводиться в торгівлю іншої країни за ціною, нижчою за його нормальну вартість, якщо експортна ціна товару, що експортується з однієї країни до іншої, є меншою, ніж порівнянна ціна, яка встановлюється у звичайному ході торгівлі на подібний товар, призначений для споживання в країні-експортері [2]. Іншими словами, продаж товару за ціною собівартості. В світлі цього необхідно підкреслити, що статтею 47 Угоди передбачається, що Сторони дійшли згоди, що антидемпінгові та компенсаційні заходи повинні застосовуватися відповідно до положень Угоди про застосування статті VI Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року та Угоди про субсидії та компен-

¹ Студент 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

саційні заходи 1994, крім того мають ґрунтуватися на справедливій та прозорій основі.

Угодою про асоціацію передбачається обов'язок Сторін у випадку отримання компетентними органами однієї із Сторін належної заяви про початок антидемпінгового розслідування щодо імпорту з іншої Сторони не пізніше ніж за п'ятнадцять днів до початку розслідування подати письмове повідомлення іншій Стороні про отримання скарги (ч.2 ст.47 Угоди) [1]. Разом із тим, відповідно до положень Угоди, Сторони після застосування попередніх заходів та до прийняття остаточного рішення мають забезпечити розголошення максимально повної інформації про всі значущі факти та міркування, які становлять основу для прийняття рішення про застосування заходів.

Угодою про асоціацію передбачається механізм захисту національних інтересів під час застосування антидемпінгових та компенсаційних заходів. Так, статтею 48 Угоди передбачається можливість не застосовувати ці заходи, коли таке застосування вступатиме в протиріччя із національними інтересами Сторін. При цьому особливо деталізується, що це інтереси таких груп: національна промисловість, користувачі, споживачі та імпортери.

Важливим механізмом, відповідно до положень Угоди про асоціацію є можливість застосування антидемпінгових або компенсаційних мит, при цьому розмір ставки мита заборонено встановлювати вище демпінгової маржі або загальної суми нелегітимної субсидії. Також є застереження, що розмір ставки має бути меншим ніж така маржа, якщо цього буде достатньо для запобігання шкоди, заподіяній національній промисловості [1].

Фактичне застосування відповідних попередніх заходів можливе лише за умови встановлення реального факту демпінгу або надання субсидій, що заподіює шкоду національній промисловості. Також робиться клаузула, що остаточним антидемпінговим або компенсаційним митам має передувати можливість застосування конструктивних засобів захисту з максимальним урахуванням унікальності випадку; перевага має надаватися ціновим зобов'язанням у тому обсязі, в якому Сторони отримали адекватні пропозиції від експортерів, якщо це можливо (ч.2 ст.50 Угоди про асоціацію).

Необхідно також звернути увагу, що Угодою про асоціацію встановлюється можливість перегляду чинних антидемпінгових або компенса-

ційних заходів за обґрунтованим запитом з боку експортера (ч.2 ст.50 Угоди про асоціацію). Однак, не встановлюється чіткий часовий проміжок, протягом якого треба зробити цей перегляд, що можна вважати наданням певного рівня Сторонам дискреції з цієї точки зору.

Таким чином, необхідно констатувати, що в цілому Угодою про асоціацію встановлюється декілька стадій механізму застосування антидемпінгових та компенсаційних заходів. Схематично можна зобразити наступним чином: отримання скарги-початок попереднього розслідування-повідомлення іншої сторони про початок розслідування-в ході розслідування: застосування (в разі встановлення факту демпінгу або надання субсидій) або незастосування (в разі відсутності таких фактів) антидемпінгових або компенсаційних мит за відповідним справедливим порядком-можливість перегляду чинних антидемпінгових або компенсаційних заходів. Також необхідно підкреслити, що експліцитно текст Угоди дає зрозуміти, що в будь-якому разі Сторони мають керуватися принципами добросовісності, справедливості, прозорості, чесності та пропорційності.

Список використаної літератури:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text> (дата звернення: 10.04.2021).
2. Угода про застосування статті VI Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_010#Text (дата звернення: 10.04.2021).
3. Атаманчук Н, 'Правове регулювання антидемпінгового мита в Україні' (2018) 4 Південноукраїнський правничий часопис 99.
4. Локшина Ю, 'Міжнародно-правове регулювання засобів захисту торгівлі в контексті норм і правил ГАТТ/СОТ: науковий аналіз' (2017) 10 Підприємництво, господарство і право 242.
5. Anderson S, Schmitt N, Thisse J F, 'Who benefits from antidumping legislation?' (1995) 38 (3-4) Journal of International Economics 321.

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

РІШЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ВТОРИННОГО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Разом із виникненням такого унікального явища як Європейський Союз (далі – ЄС) було створено унікальну систему упорядкування суспільних відносин, що пов’язані з розвитком інтеграційних процесів між державами, що входять до його складу. Однією з особливостей права ЄС є існування такої системи джерел, яка є відмінною від міжнародного чи національного права. І ця відмінність, зокрема, полягає в ієрархічності джерел, а саме: у можливості поділу їх поділу на «первинні» та «вторинні» залежно від способу утворення.

До первинного права ЄС належать акти, укладені між державами, між ЄС та державами (установчі договори, договори, що вносять зміни до них, договори про приєднання нових держав), натомість до вторинного права – акти інституцій ЄС, що прийняті в межах їхньої компетенції. До останніх відносять регламенти, директиви, рішення, висновки, рекомендації. Вторинні джерела приймаються інститутами ЄС на підставі первинних і, відповідно, повинні їм відповідати [1; с. 214].

Ст. 288 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – Договір) визначає, що рішення є обов’язковим у повному обсязі. Якщо рішення визначає тих, кому воно адресовано, воно є обов’язковим лише для них [2]. Це означає, що рішення як акт вторинного права ЄС, на відміну від регламенту чи директиви, має переважно не загальний, а індивідуальний характер, тобто адресується визначеним суб’єктам. Для тих суб’єктів, яким рішення адресовано, воно є обов’язковим. Оскільки рішення призначене здебільшого для індивідуального застосування, то воно не може виконувати функцію уніфікації (як регламент) чи гармонізації (як директива) законодавства держав-членів. Адресатами рішення можуть бути як окрема держава-член чи декілька держав-членів, так і приватні особи (фізична або юридична особа). До того ж рішення є обов’язковим у повному обсязі, тобто стосовно всіх своїх елементів, а не лише щодо результату, якого необхідно досягти.

¹ Студент 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У ст. 296 Договору зазначено, що у правових актах мають міститися підстави, на яких вони ґрунтуються, та посилання на пропозиції, ініціативи, рекомендації, запити або висновки, що вимагаються Договорами [2]. Цю вимогу можна охарактеризувати як обґрунтованість рішення.

Варто звернути увагу на те, що акт з назвою «рішення» не завжди вживається у контексті ст. 288 ДФЄС. Виходячи з принципу системної єдності норм установчого договору, слід було б припустити, що в усіх випадках вживання в решті положень договору терміна «рішення» його зміст має бути таким самим, як у ст. 288 ДФЄС. Однак іншими інституціями ЄС ухвалюються акти під назвою рішення «рішення», які відмінні за юридичними властивостями. Йдеться про (1) один з видів актів ЄЦБ (ст. 132 ДФЄС); (2) акт КОРЕПЕРу (у ст. 240 ДФЄС згадується його «процедурні рішення»); (3) акт Виконавчого комітету, створеного Шенгенськими угодами, так само як і «рішення, що становлять Шенгенський *acquis*» (ст. 2 Протоколу № 19, що інтегрує Шенгенський *acquis* до структури Європейського Союзу); (4) акт Ради, ухвалений на підставі Договору про ЄС (ч. 1 ст. 354 Договору); (5) акт судового органу держави-члена або Європейського Союзу (ст. 81, 256, 257, 267, ч. 4 ст. 299 ДФЄС); (6) акт асоціації суб'єктів підприємницької діяльності (ст. 101, 104 ДФЄС) [3; с. 169].

Рішеннями регулюються спеціальні, вузькі, нерідко технічні питання [4; с. 243]. Прикладом може слугувати рішення Ради Європейського Союзу, що визначає ті аспекти сімейного права транскордонного змісту, що можуть бути предметом актів, ухвалених згідно зі звичайною законодавчою процедурою (ст. 81 Договору), або Європейської Комісії про накладення штрафів за порушення правил конкуренції (ст. 126 Договору).

Окремим цікавим питанням є пряма дія та пряме застосування рішення як джерела вторинного права ЄС. Суд Європейського Союзу у своєму рішенні від 06.10.1970 щодо справи № 9/70 «Franz Grad v. Finanzamt Traunstein» зазначив, що не є виключеною можливість покладення на державу-член або держави-члени обов'язку діяти певним чином, а тому ефективність рішень була б знижена, якби особи, які підпадають під їхню дію, не мали можливості посилатися на них [5; с. 825]. Тобто Суд підтвердив потенційну можливість прямої дії рішення. Проте щодо рішення не діє принцип прямого застосування, що означає неможливість рішення, якщо воно адресоване державам-членам, без спеціальної імплементаційної процедури стати частиною національного права держав-

членів і діяти у правопорядках держав-членів без потреби в подальшому введенні їх в дію. Це пов'язано з тим, що положення Договору визначають, що тільки регламент як правовий акт ЄС повинен прямо застосовуватися в усіх державах-членах.

Якщо рішення прийняте як законодавчий акт, тобто за звичайною або спеціальною законодавчою процедурою, або як незаконодавчий акт у тому випадку, коли у ньому не зазначено тих, кому воно адресовано, то воно публікується в Офіційному віснику Європейського Союзу. У такому разі воно набуває чинності з дати, вказаної в ньому, або за відсутності такої – на двадцятий день після його опублікування. Рішення, які визначають тих, кому вони адресовані, повідомляються тим, кому їх було адресовано, та набувають чинності після такого повідомлення [2].

Насамкінець варто зазначити, що як і будь-яке інше джерело вторинного права, рішення підпадає під юридичний контроль виключно зі сторони Суду Європейського Союзу, а відповідно може бути визнане нікчемним. Особливістю є те, що згідно зі ст. 263 Договору будь-яка фізична або юридична особа може порушити провадження проти рішення, адресованого цій особі, або проти рішення, що стосується їх безпосередньо та особисто. Підставою для такого оскарження є брак компетенції, порушення істотної процесуальної вимоги, порушення Договорів або будь-якої норми права, пов'язаної з їх застосуванням, або зловживання повноваженнями [2].

Отже, рішення як джерело вторинного права Європейського Союзу – акт переважно індивідуального характеру, яке стосується спеціальних, вузьких, нерідко технічних питань, що є обов'язковим у повному обсязі для адресатів, та підлягає юридичному контролю виключно зі сторони Суду Європейського Союзу з можливістю ініціювання провадження приватними особами.

Список використаної літератури:

1. Яковюк І. В. Система джерел права Європейського Союзу: загальна характеристика. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. №1. С. 209–220.
2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
3. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.

4. Голинська М. І. Джерела права ЄС. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. 2018. № 6. С. 239–245.

5. Judgement of the Court of Justice of the European Communities in the case 9–70 «Franz Grad v Finanzamt Traunstein» of 06.10.1970. European Court Reports. 1970.

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Шевченко А. О.¹

ABORTION IN THE CASE-LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Abortion is the method of ending a pregnancy in its early stages by the removal of an embryo or a fetus. It triggers many questions relating to the correlation between the rights of women and those of unborn children. In that regard, due consideration should be given to both legal and moral aspects. Whereas the latter above all depend on traditions of a concrete state, the former are mainly discussed and formulated at the international level. One of such international fora is the European Court of Human Rights (hereinafter – the ECtHR, the Court). It analyzes the issue of abortion in light of the applications submitted to it under Articles 2 and 8 of the 1950 European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter – the ECHR, the Convention). Hence, the case-law of the ECtHR can clarify the Court's position on the problem.

The national legislation significantly influences the delivery of a judgement by the European Court of Human Rights. Namely, it is a legislation of a Respondent state that constitutes the canvas of the Court's consideration. Consequently, the ECtHR decides whether a violation of Articles 2 or 8 took place based on a state's position on either the prohibition or permission of abortion and the Court's case law on the rights involved.

Out of 47 state parties to the Convention, 7 states maintain strict anti-abortion policies providing for some exceptions (when the pregnancy

¹ Курсант 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

poses a danger to the woman's life or health or results from rape or sexual assault) and 40 states legalize abortion on demand during the first 24 weeks of the pregnancy [1].

Moreover, the fetal deformity may bring about the procedure of abortion. For instance, Monaco and Hungary allow it, whereas Poland prohibits it. However, if the pregnancy threatens the life of the mother or is the result of incest or rape, abortion in Poland is permitted [1].

The ECHR is silent on the matter of abortion. Nevertheless, this does not preclude the ECtHR from the consideration of the cases related to it. When considering such cases, the Court relies on Article 2 (an embryo's or a fetus' right to life) and Article 8 (a woman's right to private or family life).

Back in 1980, in the case *Paton v. the United Kingdom* the European Commission of Human Rights stated that the fetus does not enjoy an absolute right to life [2, para. 19]. Yet, in 1992 in *H. v. Norway* it noted that the Contracting States have certain discretion on protecting an unborn life [3, para. 78]. As it was upheld by the European Court of Human Rights in 2004 in *Vo v. France*, the non-absolute right to life of a fetus does not strip a fetus of all its rights. Namely, its life is intimately connected with that of mother and could be protected through her [3, para. 86]. Hence, in this regard the ECtHR does not stipulate on the particular rights of a fetus, giving the major discretion to states.

Similarly, in 2012 in the landmark decision *P. and S. v. Poland* the Court emphasized the discretion of states. The case concerned, among others, a teenage girl who had become pregnant as a result of rape. Then the ECtHR found Poland's failure to fulfil its positive obligations under Article 8 because the applicants had been given misleading and contradictory information and, therefore, had not received objective medical counselling [4].

In another case, *A., B. and C. v. Ireland*, an injured party was three women who unintentionally became pregnant. They complained that they had to go to the United Kingdom for an abortion because of the impossibility of obtaining a legal abortion in Ireland. That procedure was humiliating, stigmatizing and risky for their health. In particular, the European Court of Human Rights ruled that there was a violation of Article 8 for one woman. Being in remission from a rare form of cancer, she underwent checkups contraindicated in pregnancy, as she was unaware of her pregnancy. The Court found that Ireland had failed to implement the constitutional right to legal abortion (as distinct from the other women in the case) [5].

Thus, the European Court of Human Rights deals with the matter of abortion notwithstanding the fact it is not prescribed by the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. Doing so, the Court makes great use of national legislation. When trying cases concerning the abortion procedure, it maintains a balance between an unborn child's right to life with the woman's right to respect for her private life.

List of sources:

1. The Right to Abortion and the European Convention on Human Rights. In Search of Consensus among Member-States. *Völkerrechtsblog* : web-site. URL: <https://voelkerrechtsblog.org/de/the-right-to-abortion-and-the-european-convention-on-human-rights/>(accessed: 19.04.2021).
2. *Paton v. the United Kingdom*, № 8416/78, 13 May 1980, the European Commission on Human Rights. URL: <https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/10/EComHR-1980-Paton-v.-United-Kingdom-X.-v.-United-Kingdom.pdf> (accessed: 21.04.2021).
3. *Vo v. France*, № 53924/00, 8 July 2004, the European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61887> (accessed: 21.04.2021).
4. *P. and S. v. Poland*, № 57375/08, 30 October 2012, the European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-114098> (accessed: 21.04.2021).
5. *A, B and C v. Ireland*, № 25579/05, 16 December 2010, the European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102332> (accessed: 21.04.2021).

Науковий керівник: Голік Ю. О., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Шешеня А. Р.¹

ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ЗДОРОВ'ЯВ АСПЕКТИ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) містить перелік фундаментальних

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

прав людини та закріплює механізм захисту їх у Європейському суді з прав людини (далі – ЄСПЛ). ЄСПЛ є унікальним судовим органом, який уособлює контрольний механізм Конвенції.

Безпосередньо право на здоров'я не має формального закріплення в Конвенції, адже здебільшого її положення спрямовані на захист особистих (громадянських) та політичних прав людини. Тим не менш здоров'я як об'єкт може захищатися на підставі положень Конвенції та визнаватися ЄСПЛ порушеним за іншими статтями, як от право на життя (стаття 2), заборона катувань (стаття 3), право на свободу та особисту недоторканність (стаття 5), а також статтями 6 та 8 [1].

Власне право на здоров'я можна розглядати в аспектах його охорони та захисту. Охорона здоров'я передбачає цілий комплекс дій із боку держави, місцевого самоврядування, бюджетних установ та медичних закладів по створенню належної системи охорони здоров'я, забезпеченню права на охорону здоров'я для громадян, недискримінації за будь-якими ознаками при зверненні особи за медичною допомогою, безплатності деяких видів медичної допомоги, доступності мережі медичних закладів і установ, установленню чітких графіків роботи медиків та наявності можливості звернутися за наданням екстреної медичної допомоги в будь-який час доби.

Захист права на здоров'я передбачає наявність або реальну загрозу його порушення з боку держави в особі її органів, посадових осіб або підконтрольних бюджетних установ із надання медичної допомоги населенню.

Захист здоров'я може мати місце у випадках порушення обов'язків медичними працівниками, порушення умов підтримання здоров'я ув'язнених осіб, надзвичайних екологічних обставин тощо.

Право на здоров'я є невід'ємним соціально-економічним правом. У своїй сутності воно містить не лише право як юридично забезпечену можливість мати здоров'я, але й комплекс заходів, що мають здійснюватися для його забезпечення. Користуючись термінологією Конвенції, воно вимагає від держав виконання не лише негативних, але й позитивних зобов'язань.

Питання забезпечення права на захист здоров'я завжди пов'язане з дотриманням вимог біоетики, яка визначає правила поведінки з людиною медичними працівниками з погляду норм моралі [2, стор. 9–11].

Вимоги біоетики є мінливими та змінюються відповідно до зміни соціальних, економічних умов життя в суспільстві, прогресу.

Термін «медична етика» є більш вузьким за змістом, порівняно з біоетикою, та включає правила побудови відносин між медичними працівниками та пацієнтами, а також персоналом між собою.

Відповідно до вимог біоетики медичні працівники зобов'язані:

- запобігати виникненню хвороби;
- здійснювати вчасну профілактику хворобливого стану;
- враховувати індивідуальність організму кожного пацієнта;
- використовувати належні відповідно до картини хвороби медичні засоби, провадити належні заходи;
- забезпечувати якісне надання медичних послуг;
- підвищувати свій професійний рівень.

ЄСПЛ неодноразово розглядав справи, в яких порушення права на захист здоров'я, яке не знайшло свого закріплення в тексті Конвенції через його соціальний характер та спрямованість сфери її дії на політичні права людини, визнається порушеним у сукупності зі статтею 3 Конвенції (заборона катування, іншого нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження), що є абсолютною.

Наприклад, розглядаючи справу «Баталіни проти Росії» про випробування експериментального лікувального засобу на пацієнті без його згоди, ЄСПЛ констатував порушення статті 3 Конвенції в контексті жорстокого, нелюдського поводження, з огляду на таке. Заявник протягом двох тижнів перебував у психіатричній лікарні без права виходу та контакту із зовнішнім світом. Йому вводили антипсихотичний засіб, який не був легалізований та продаж якого відповідно заборонений. Суд зазначив, що таке поводження має ознаки нелюдського та принизливого для гідності людини з боку держави-учасниці Конвенції [3].

У справі «Д. проти Сполученого Королівства», де у заявника констатовано пізню стадію захворювання на ВІЛ, ЄСПЛ зазначив, що екстрадиція заявника в країну його походження, в якій у нього немає родичів, друзів, які б могли його доглядати, прирівнюється до нелюдського поводження, яке заборонене статтею 3 Конвенції.

При цьому, в справі «Н. проти Сполученого Королівства» ЄСПЛ підкреслив, що в таких випадках мова має йти про виключні обставини і переконливі гуманістичні міркування. Суд вказав, що іноземці, які підлягають висилці, не можуть претендувати на право залишатися на території однієї з держав лише для того, щоб продовжувати користуватися медичною допомогою або послугою, а рішення про видворення інозем-

ця, що страждає на серйозну психіатричну чи фізичну хворобу в країну, де засоби для лікування цієї хвороби поступаються засобам доступним заявнику в країні перебування, може бути проблематичним з точки зору статті 3 Конвенції лише у виключних випадках [4].

Аналіз практики ЄСПЛ у справах про порушення права на здоров'я свідчить про щонайменше такі сфери застосування цього права: 1) скарги на ненадання або надання неналежної, не адекватної випадку медичної допомоги медичним персоналом; 2) скарги на шкідливі для здоров'я умови тримання осіб під вартою, коли право на здоров'я розглядається поряд із правом на життя, правом на свободу та особисту недоторканність, заборонаю катувань, інших нелюдських, принизливих поведінь із людиною; 3) скарги на порушення прав психічнохворих осіб, відсутність результатів об'єктивної психіатричної експертизи, фальсифікація даних експертизи; 4) скарги на порушення медичними працівниками умов надання медичної допомоги; умисне або необережне зараження; 5) скарги на незаконне розголошення медичним персоналом конфіденційної інформації про особу та стан її здоров'я; 6) скарги на відсутність дій із боку держави щодо усунення небезпечних екологічних ситуацій (наприклад, впливу забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів) та ін. Отже, сферу застосування права на здоров'я становить широкий перелік практичних випадків, що пов'язані з гарантуванням державою права на життя, режимів інформації, фізичної та ментальної недоторканності людини, гідного рівня життя, безпечного стану довкілля, професійної підготовки медичних працівників, дотримання етики під час лікування.

Таким чином, право на захист здоров'я людини хоча і не має прямого формального закріплення в тексті Конвенції, однак широко застосовується на практиці. Сучасний темп розвитку науково-технічного прогресу, поява досягнень у сучасній медицині вимагають уваги до професійної етики лікарів-медиків, персоналу медичних закладів, належного нормативно-правового регулювання реалізації права на здоров'я.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ Ради Європи від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

2. Биоэтика: учебное пособие под ред. В. В. Сергеева. – Москва, 2013. URL: https://bookmos.ru/components/com_jshopping/files/img_products/bioetika-uchebnoe-posobie-2013-978-5-9704-2596-1.pdf

3. Рішення ЄСПЛ у справі «Баталіні проти Росії» від 23.07.2015р. URL: <https://roseurosud.org/r/st-5/postanovlenie-espch-bataliny-protiv-rossii>

4. Отчет о проведении исследования. Проблемы биоэтики в свете судебной практики Европейского Суда по правам человека. – 2016. URL: https://www.echr.coe.int/documents/research_report_bioethics_rus.pdf

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистентка кафедри права Європейсько-го Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Шуганова Е. І.¹

ЩОДО ДЕЯКИХ ПОЛІТИЧНИХ АСПЕКТІВ УЧАСТІ УКРАЇНИ У СВІТОВІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Конституційний пріоритет євроінтеграції, передбачення пріоритету норм міжнародного права у Декларації про державний суверенітет, свідчать про обрання курсу із залучення до глобалізаційних демократичних тенденцій.

Кроком у такому напрямку, зокрема, став вступ України у 2008 році до Світової організації торгівлі (далі – СОТ). Окрім встановлення торговельних відносин з міжнародними партнерами, лібералізації ряду деяких формальностей, що сприяє розвитку зовнішньоекономічної діяльності, у 2010 році Україна почала використовувати механізм урегулювання суперечок у межах СОТ.

Таким чином, правові інструменти, які Україна набула внаслідок вступу до СОТ, є очевидними з огляду на засади функціонування самої СОТ, гармонізацію законодавства та відповідні конкретні показники економічного впливу та кількості розпочатих процедур урегулювання спорів.

Разом з тим, залишаються неочевидними політичні наслідки вступу до СОТ, оцінка залученості України до активних процесів, лобіювання власних інтересів тощо. У зв'язку з чим, пропонується суб'єктивний погляд на результати діяльності представників естаблішменту у ретроспективі, а також коментар щодо поточних ініціатив України у рамках СОТ.

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Так, членство в СОТ дозволило Україні розпочати переговори про укладання угод про вільну торгівлю з основними та потенційними торговельними партнерами нашої держави, зокрема з ЄС, Європейською асоціацією вільної торгівлі, Чорногорією, Канадою [1].

Окрім того, у рамках переговорного процесу щодо вступу України до СОТ ЄС і США надали нашій державі статус країни з ринковою економікою, що є важливим позитивним чинником під час проведення антидемпінгових розслідувань стосовно українських товарів, а також стало однією з передумов початку переговорного процесу щодо асоціації з ЄС.

Більше того, набуття можливості брати безпосередню участь у багатосторонніх торговельних переговорах раунду Доха-Розвиток та переговорах з питань приєднання до СОТ нових членів для реалізації інтересів держави у торговельно-економічній сфері є чинником розгалуженого політичного діалогу з потенційними партнерами [2].

Саме набуття членства в СОТ дало змогу нашій державі не тільки стати повноцінним гравцем на світовому ринку, а й взяти участь у формуванні якісно нових параметрів світової торгівлі на найближчі роки. Тому, у травні 2008 року, з метою забезпечення реалізації своїх поточних і стратегічних торговельно-економічних інтересів, формування режиму найбільшого сприяння для товарів і послуг на зовнішні ринки, Україна приєдналась до робочих груп таких країн: Азербайджан, Алжир, Андорра, Афганістан, Багамські Острови, Білорусь, Боснія та Герцеговина тощо [3].

Щодо останніх політичних намагань України у рамках СОТ, слід зазначити, що наша держава здійснює необхідні заходи та вибудовує позицію демократичної соціальної держави, яка підтримує гуманітарні цілі та цілі сталого розвитку. Так, 21 січня 2021 року разом із 80 державами-членами СОТ, було ухвалено Спільну заяву, яка передбачає намір не застосовувати заборони та обмеження на експорт продуктів харчування у випадку їх придбання для некомерційних гуманітарних цілей Всесвітньої продовольчої програми ООН (ВПП) [4].

Документ має вагомe значення з огляду на ситуацію, що склалася внаслідок пандемії «Covid-19» і посилила невизначеність на світових продовольчих ринках, а також погіршила становище значної кількості голодуючих в окремих державах світу, зокрема, внаслідок обмежень експорту сільськогосподарської продукції [5].

Таким чином, участь України у межах СОТ є каталізатором якісних змін не тільки в економічній сфері державного сектору, а і політичній.

Формування політичного іміджу держави як торговельно спроможної та конкурентоздатної є важливим чинником подальшого розвитку міжнародної співпраці та гармонізації дружніх відносин із ключовими світовими партнерами.

Список використаної літератури:

1. Переваги членства у Світовій організації торгівлі для України: веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e62c9461-1284-4ffc-a952-5ed4aa84a676&tag=Informatsiino-analitichniMateriali3> (дата звернення: 21.03.2021).

2. Україна в СОТ 10 років. Інформаційно-аналітичні матеріали: веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=00055263-dcbf-405e-8d71-c7da7abaa3c9&title=UkraineVSot10-Rokiv> (дата звернення: 21.03.2021).

3. Співробітництво України з Світовою організацією торгівлі: веб-сайт. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/wto/ukr/981.html> (дата звернення: 20.03.2021).

Joint statement on agriculture export prohibitions or restrictions relating to the world food program: document, WT/L/1109, 21 January 2021. URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?> (Last accessed: 20.03.2021).

4. Україна підтримала спільну заяву членів СОТ щодо Всесвітньої продовольчої програми ООН: веб-сайт. URL: <https://italy.mfa.gov.ua/news/ukrayina-pidtrimala-spilnu-zayavu-chleniv-sot-shchodo-vsesvitnoyi-prodovolchoyi-programi-oon> (дата звернення: 20.03.2021).

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистентка кафедри права Європейського союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Шуганова Е. І.*¹

ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ТА ЗНАЧЕННЯ КОНСУЛЬТАТИВНИХ ВИСНОВКІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Відповідно до останніх статистичних даних з офіційного сайту Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), Україна посідає третє,

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

але не почесне місце, серед держав, які були відповідачами у 2020 році. Так, проти Росії було винесено 185 рішень, щодо Туреччини – 97, а стосовно України – 86 рішень [1]. Однак, ми є не єдиними злісними порушниками, а тому навантаження на ЄСПЛ тільки зростає.

Враховуючи наведене, останні новели щодо процедурних питань, інституційні нововведення є способами послаблення такої завантаженості, хоча, і супроводжуються нагадуванням про субсидіарний характер діяльності суду та підтримку національної системи правосуддя.

Так, Протоколом № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція, Протокол № 16) від 02.10.2013 року було запроваджено інститут консультативних висновків [2].

Станом на квітень 2021 року, відповідно до інформації з офіційного сайту ЄСПЛ надано два консультативних висновки: (1) від 10.04.2019 р. за запитом Касаційного суду Франції в жовтні 2018 р. щодо застосування ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя), у контексті права прийомної матері бути визнаною законною матір'ю своєї сурогатної дитини; (2) від 29.03.2020 року на запит Конституційного суду Вірменії щодо застосування статті Кримінального кодексу Вірменії про повалення конституційного ладу з огляду на ст. 7 Конвенції, у контексті провадження проти колишнього президента Роберта Кочаряна [3].

Однак, аби дійти до висновку про те, чи матиме запровадження консультативних висновків послаблюваний вплив на існуючий тягар скарг ЄСПЛ та як визначити правову природу цього правового інституту у внутрішньому правопорядку України, необхідно:

а) окреслити суть такого механізму, проаналізувавши першоджерела з офіційного сайту ЄСПЛ;

б) проаналізувати статистичні дані щодо функціонування інституту;

в) надати правові узагальнення національного законодавства щодо правової природи та пропозиції щодо закріплення інституту у національному правопорядку.

Відповідно до ст. 1 Протоколу № 16 вищі судові установи Високої Договірної Сторони, як визначено відповідно до ст. 10, можуть звертатися до Суду щодо надання консультативних висновків з принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї.

В Україні таким вищим судом визначено Верховний Суд, який уповноважений правом звернення до ЄСПЛ.

Щодо самої процедури, слід зазначити, що відповідно до ст. 2 Протоколу № 16 суд та судова установа, яка звертається із запитом, зазначає причини свого запиту і надає інформацію щодо відповідних юридичних та фактичних обставин справи, яка перебуває у провадженні.

Надалі Колегія у складі п'яти суддів Великої Палати вирішує, чи приймати запит щодо надання консультативного висновку беручи до уваги статтю 1. Колегія суддів мотивує будь-яку відмову у прийнятті запиту. Якщо колегія суддів приймає запит, Велика Палата Суду надає консультативний висновок. Окрім того, встановлено визначальне положення щодо природи правових висновків, а саме те, що вони не мають обов'язкової сили.

Проте, враховуючи необов'язковий характер таких висновків, виникають розумні сумніви щодо дієвості такого інструменту в аспекті його функціонування в українських реаліях.

Презюмується перспектива затягування процесу, вмотивоване зверненням за консультаційним висновком до ЄСПЛ, що аж ніяк не сприятиме розумності строків розгляду справи.

Більше того, як вбачається із практики держав, що ратифікували Протокол № 16, зокрема, Франції, Литви, Грузії, Вірменії, Словенії, правом на звернення із запитом до ЄСПЛ для отримання консультативного висновку, поруч із вищим судом загальної юрисдикції, наділено органи конституційної юрисдикції [4]. У цьому є певна логіка, оскільки Протокол № 16 не обмежує держави у такому виборі, більше того, таке передбачення очевидно сприятиме єдності практики у національному правовому середовищі.

Саме тому залишається спірним питання, як у майбутньому зіставляти висновки Конституційного суду України та консультативні висновки ЄСПЛ, надані за запитом Верховного суду.

Разом з тим, існують позитивні очікування щодо подальших перспектив функціонування інституту консультативних висновків ЄСПЛ в Україні.

Так, згідно із пояснювальною запискою до проекту Закону України № 2156-VIII «Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» ратифікація протоколів № 15 і № 16 покаже прихильність України ідеям і цілям конвенції – повазі та захисту прав і основних свобод людини в Європі, а також під-

твердить намір України брати активну участь у реформуванні Європейського суду з метою підвищення його ефективності [6].

Однак, станом на квітень 2021 року, національне законодавство не містить згадки про консультативні висновки ЄСПЛ, ані у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [7], ані у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [8].

Консультативний висновок є рекомендаційним актом ЄСПЛ на запит вищих судових органів, уповноважених державами-членами Ради Європи, які ратифікували Протокол № 16, щодо принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї, виключно у контексті справи, що знаходиться у його провадженні.

Метою консультативної юрисдикції є залучення національних судових органів у неконфліктний діалог з ЄСПЛ і наданням можливості отримати від Страсбурзького суду необов'язкову думку з питань сумісності законів та практики з положеннями Конвенції. Таким чином, національний суд стає фактично частиною самого європейського процесу прийняття рішень, зі свободою враховувати або не враховувати позицію ЄСПЛ.

Україною хоча і ратифіковано Протокол № 16, однак, не визначено юридичний статус таких консультаційних висновків. У зв'язку із чим, логічним є внесення змін до ряду законодавчих актів, зокрема, до статті 17 Закону України «Про виконання та застосування практики Європейського суду з прав людини», яку доповнити нормою про юридичну силу консультативного висновку ЄСПЛ.

Розумними видаються сподівання на зменшення кількості рішень, які будуть суперечити практиці ЄСПЛ, та, відповідно, зменшення підстав для подання заяв. Практичне втілення таких очікувань можливе за умов імплементації дійсного задуму запровадження інституту, а саме отримання консультативних висновків як «protocol of dialogue» до прийняття рішення по суті справи з його подальшим врахуванням.

Список використаної літератури:

1. Violation by article and state. Statistical report. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2020_ENG.pdf (дата звернення: 01.04.2021).

2. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 02.10.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-13#n2 (дата звернення: 01.04.2021).

3. Advisory opinions under Protocol № 16. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=caselaw/advisoryopinions&c=> (дата звернення: 01.04.2021).

4. Guidelines on the implementation of the advisory-opinion procedure introduced by Protocol No. 16 to the Convention (as approved by the Plenary Court on 18 September 2017). URL: https://echr.coe.int/Documents/Guidelines_P16_ENG.pdf (дата звернення: 01.04.2021).

5. О. Чепель. Правова природа консультативних висновків Європейського суду з прав людини. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/5/63.pdf> (дата звернення: 01.04.2021).

6. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» від 07.09.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=0159&skl=9 (дата звернення: 01.04.2021).

7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#o7> (дата звернення: 01.04.2021).

8. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 01.04.2021).

Науковий керівник: Жуков І. М., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Штромаєр А. Д.¹

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Реальність історичних світових подій на протязі століть така, що кожна країна на певному етапі її розвитку ставить питання про необхідність об'єднання з тією чи іншою країною у політичний чи економічний блок, шукає можливості інтеграції з тією чи іншою спільнотою з можливим частковим делегуванням свого суверенітету, але з бажанням та ймовірною перспективою економічного процвітання чи досягнень в інших сферах. Інтеграційні об'єднання у всьому світі, особливо, починаючи з 1990-х років, стрімко розвивались і зміцнювались. Сформувалося ба-

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

гато інтеграційних об'єднань, щоперебувають на різних рівнях інтеграційного зближення. Більшість з таких об'єднань проголошує своєю метою вихід на інтеграційну стадію економічної співпраці. Це, насамперед, такі угруповання, як ЄС, ЄП, і т.д.

Інтеграційні процеси країн Європи на сьогодні досягли рівня координації внутрішньої та зовнішньої політики держав – членів Європейського Союзу. Із початком функціонування європейських інтеграційних об'єднань зарубіжна доктрина почала стикатися з питаннями правового регулювання самої інтеграції, проблематикою економічних та політичних факторів, що природньо спричиняють розвиток або гальмування процесів європейської інтеграції. Отож, доктриною були розроблені певні етапи та стадії європейської інтеграції, наприклад, Б. Баласса, детальний аналіз євроінтеграції провів Шарль де Сен- П'єр у трактаті, що мав назву «Проект вічного миру в Європі», де вчений обґрунтовує витоки європейської цілісності та визначає Європу як справжню цілісну спільноту [2].

Ідеї щодо об'єднання Європи висловлювали також Ж.-Ж. Руссо та І. Кант. Зокрема, І. Кант у своїй праці «Проект вічного миру» висловлював тезу про єдність Європи та недоцільність війни на її територіях [3]. Певні проблеми розвитку та етапи європейської економічної інтеграції висвітлювали у своїх працях, такі вітчизняні вчені як: В. Денисов, В. Копійка, В. Муравйов, В. Посельський, О. Шпакович [1] і т.д. Однак, вітчизняна доктрина не придала увазі питанням відокремлення особливостей етапів європейської економічної інтеграції.

Європейське об'єднання вугілля та сталі, а згодом і Європейське Економічне Співтовариство були створені з метою задоволення спільних економічних інтересів держав-членів. Необхідно зауважити на тому, що виникла потреба в поглибленні міждержавного співробітництва в соціальних, фінансових, гуманітарних та інших сферах суспільних відносин. У той же час, європейська інтеграція – передусім процес політичний, але саме економічний чинник європейської інтеграції є мірою її ефективності політичних рішень.

Процеси європейської інтеграції були предметом різних історичних концепцій, зокрема таких, як неофункціоналізм і теорія міжурядового підходу [4]. Головна відмінність цих концепцій полягала в протилежній оцінці соціально-політичної природи інтеграції та ролі держави.

Неофункціоналісти, такі як Е. Хаас, Л. Ліндберг, пов'язували об'єднання держав, для досягнення певних цілей та реалізацію суспільних інтересів, із суспільними процесами, з цілеспрямованою діяльністю політично активних груп; інтеграцію вони розуміли як результат спонтанної політичної взаємодії. А вже прихильники міжурядового підходу (С. Хоффман, Д. Пучала), навпаки, робили наголос на центральній ролі держав в інтеграційному процесі[3].

Слід зазначити, що тільки із заснуванням Європейського економічного співтовариства з'являється термін «європейська економічна інтеграція». Ціллю ЄЕС було створення єдиного внутрішнього ринку, єдиної системи права та єдиної або гармонізованої економічної політики в рамках всього Європейського співтовариства. Інтеграція означає як можна більший та ефективний розвиток вільної торгівлі всередині інтеграційного угруповання, але й одночасне посилення протекціонізму у відносинах між її державами-учасниками і третіми країнами.

Відповідно до теоретичних викладок Б. Баласси, на першому етапі економічної інтеграції, створюється зона вільної торгівлі. В цей період держави-учасниці скасовують імпорتنі тарифи і квоти в торгівлі між собою, водночас зберігаючи національні імпорتنі тарифи і квоти в торгівлі з третіми країнами. Держави-учасниці використовують тільки правила ГАТТ(СОТ) [7].

А вже другий етап – це створення митного союзу, у рамках якого держави-учасниці не тільки позбавляються бар'єрів у взаємній торгівлі, а й домовляються про спільний митний тариф у торгівлі з третіми країнами. На цьому етапі відносини між державами-учасниками також регулюються за правилами ГАТТ(СОТ).

На третьому етапі спільний ринок доповнюється знищенням бар'єрівна шляху руху факторів виробництва(рух робочої сили та капіталу), між державами-членами. Оскільки правила ГАТТ не поширюються на фактори виробництва, на цій стадії держави виходять за рамки цих правил[5].

На четвертій стадії створюється економічний союз держав-членів. На даному етапі, створивши спільний ринок, вони переходять до уніфікації правової бази та гармонізації економічної політики з обмеженою метою – недопущення дискримінації між економічними операторами держав-членів.

Останній, п'ятий етап – є етапом повної економічної інтеграції. Вона передбачає повну уніфікацію грошово-кредитної, податкової, соціальної та антикризової політики, створення наднаціональної влади, рішення якої для держав-членів вже є обов'язковими.

Отже, підводячи підсумок, можна впевнено сказати, що європейська економічна інтеграція пройшла великий шлях від зони вільної торгівлі до Європейського Союзу. А теорія рівнів європейської інтеграції Б. Баласси відображає історичні етапи створення та функціонування ЄС. Однак, потрібно зазначити, що вона не включає «попереднього» інтеграційного етапу. Так як треті країни мають підготуватися перед першим етапом європейської інтеграції – зони вільної торгівлі. Такий попередній етап можна охарактеризувати як «передінтеграційний», що охоплює механізми підготовки третьої країни [6]. Правовими механізмами «підготовки» третьої країни перед інтеграцією можуть слугувати: схвалення двосторонніх документів у рамках діючих органів співпраці, укладання тимчасових угод, що діють до моменту набрання чинності угодою про асоціацію. Таким чином, дані документи мають на меті підготувати правову базу третьої країни перед приєднанням до ЗВТ.

Список використаної літератури:

1. Шнирков О. І. Україна Європейський Союз: економіка, політика, право / Шнирков О. І., Копійка В. В., Муравйов В. І. К. : ВПЦ «Київський університет», 2006.
2. Муравйов В. І. Вступ до права Європейського Союзу : Підручник/ В. І. Муравйов –К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010.
3. Посельський В. Конституційний устрій Європейського Союзу: Навч. посібник. К. : Таксон, 2006. 276 с.
4. Шпакович О. М. Особливості концепцій європейської інтеграції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. Київ. Вип. 37. – 2009. С. 58–60.
5. Шемятенков В. Г. Европейская интеграция : Учеб. пособие. – М.: Междунар. отношения, 2003. – 400 с.
6. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. – К.: Смолоскип, 2002. – 168 с.
7. Balassa V. *The theory of Economic Integration* / V. Balassa. – London, 1961.

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАТУСУ СПЕЦІАЛЬНИХ МІСІЙ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ТА ПРАВІ ЄС

Слід зазначити те, що регулювання такого міжнародного інституту як «спеціальні місії» є дуже актуальним в умовах сьогодення, адже це пов'язане з глобалізаційними процесами, обумовлене активним розвитком міждержавних відносин та комунікацій, що спрямовані на вирішення міждержавних питань, кооперацію та взаємодопомогу при врегулюванні міжнародних конфліктів та забезпеченні інтересів держав-учасниць.

Тому, визначаючи поняття «спеціальної місії» необхідно звернутися до п. а ст. 1 Конвенції про спеціальні місії від 8 грудня 1969 р., в якій зазначено, що під цим поняттям розуміється місія, характерною ознакою якої є тимчасовість, яка має за своїм характером представлення держави на міжнародній арені та направлення однією країною до іншої за наявності обов'язкової згоди останньої для розгляду з нею певних питань або виконання певного завдання [1]. Доречно зазначити й про те, що визначення цього поняття також міститься й у ч. 5 ст. 5 ЗУ «Про державну службу» [2]. Враховуючи основні положення регулювання діяльності даного інституту важливо також підкреслити й те, що основні питання створення, організації, діяльності, процедури припинення діяльності даних місій за думкою більшої частини науковців регулюються саме нормами загального міжнародного права, проте деякі питання та діяльність певних новостворених місій все ж таки також може регулюватися й правом ЄС.

Дослідженням даного питання займалася ціла низка провідних вітчизняних науковців. Зокрема, до їх числа належать такі, як: Й. Броунлі, А. Гетьманчук, О. Гріненко, В. Ковальська, К. Наконечна, Н. Попеску, А. Ханцелевич та інші.

Необхідно зазначити про те, що у практиці Європейського Союзу досить широко розповсюдженою є практика створення спеціальних місій (ad hoc). Вони мають певні особливості, а саме: 1) ними є спеціальні представники; 2) миротворчі місії ЄС; 3) короткотермінові місії.

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Особливістю правового статусу цих місій є те, що їхня діяльність не врегульована Конвенцією 1969 р. [1], не зважаючи на ситуаційне звернення до її положень. Натомість, організація діяльності таких місій регулюється двосторонніми угодами Союзу з державами, на території яких проходить діяльність цих місій, а також з державами, які надають території своїх держав для проведення об'єднаної діяльності разом з ЄС. Тому, кожна з цих новостворених місій є унікальною за своєю будовою, характером діяльності, обсягом повноважень та рівнем привілеїв. Як слушно зазначає О. Гріненко у своїй роботі «Місії ad hoc в сучасному праві Європейського Союзу»: «такі місії можна умовно об'єднати у військові, спостережні, поліційні та короткотермінові місії». Також автор зазначає про те, що чисельність спеціальних місій та їх представників в ЄС не є сталою і постійно змінюється, адже вона перебуває у безпосередній залежності від ситуації у світі [3, с. 104]. Наводячи у приклад статистичні дані, автор зазначає, що станом на 2001 р. – спеціальних представників було лише 6 (Близький Схід, район Великих озер в Африці тощо), а вже у 2009 р. – 12 (Афганістан, Пакистан, Боснія та Герцеговина тощо) [3, с. 104; 4].

Важливо також звернути увагу на те, що істотна відмінність загальних спеціальних місій та місій ЄС наявна у сфері привілеїв та імунітетів їх представників. Зазначається, що імунітети місій ЄС за двосторонніми угодами аналогічні до привілеїв дипломатичних представництв, тобто вони не мають обмеження щодо недоторканності приміщень через пожежу, стихійне лихо, а тому їхні привілеї є абсолютними, на відміну від спеціальних комісій за Конвенцією 1969 р. [1]. До того ж, до привілеїв спеціальних місій ЄС також належать фіскальні привілеї та митні імунітети, свобода пересування для виконання функцій місії, недоторканність архівів та документів тощо [3, с. 105]. Специфікою спеціальних місій ЄС є те, що майже завжди (крім надзвичайно термінових місій) згода приймаючої сторони повинна бути письмово й прямо повідомлена, але щодо спеціальних місій за Конвенцією 1969 р. виявлення згоди між направляючою та приймаючою державами може набувати різних проявів, як офіційного так і до мовчазної згоди.

Відповідно спеціальні місії за Конвенцією 1969 р. направляються в іншу державу «на строк, який є встановленим для конкретної спеціальної місії», іноді вони є довгостроковими або навпаки – короткостроковими. До того ж, після спливу такого строку її термін може бути

спеціально продовжено (пункт с частини 1 статті 20 Конвенції) [1]. Наприклад: 5–12 січня 1997 р. делегація від України, що очолювалася представником Президента та заступником МЗС В. Хандогієм була з візитом у м. Нью-Йорк та м. Манагуа, а вже 7 січня цього ж року В. Хандогій у штаб-квартирі ООН провів зустріч з новопризначеним Генеральним секретарем ООН Кофі Аннаном. Під час проведеної зустрічі співрозмовнику В. Хандогія було вручено особистий лист від Президента України Л. Кучми. Під час цього ж візиту, але вже 10 січня 1997 р. представники від України взяли участь в урочистій церемонії інаугурації Арнольдо Алемана Лакайо (новообраний Президент Нікарагуа), а також взяли участь у особистій зустрічі з ним, передавши особисте послання Л. Кучми з привітанням [5]. Подібно до цього спеціальні місії ЄС також можуть створюватися на певний строк, а за потреби її діяльність може бути продовжено. Наприклад: в Україні з 2014 р. діє спеціальна моніторингова місія ОБСЄ, основним завданням якої є сприяння зниженню напруженості та забезпечення миру, стабільності та безпеки, а також безпосередньої присутності міжнародної організації в зоні конфлікту на сході України. Спочатку відповідно до мандата № 1117 за рішенням Постійної ради ОБСЄ від 21 березня 2014 р. на запрошення Уряду України її було створено строком на 6 місяців, потім її було продовжено на 6 місяців, 12 місяців і зараз мандат її діяльності за погодженням з Постійною радою та країнами-учасниками ОБСЄ було продовжено до 31 березня 2022 року [6, с. 120].

Крім того, важливу роль у повідомленні про склад спеціальної місії та про будь-які наступні його зміни; про прибуття і остаточне відбуття членів місії та про припинення їх функцій в місії; прибуття і остаточне відбуття будь-якої особи, що супроводжує члена місії; місцезнаходження приміщень, які займає спеціальна місія та особистих приміщень, що мають недоторканність відіграє Міністерство зовнішніх справ або інший орган приймаючої держави (ст. 11 Конвенції) [1]. Натомість діяльність спеціальних місій ЄС відбувається під загальним керівництвом Ради Європейського Союзу. Підготовчу роботу щодо рішень Ради здійснює Верховний представник союзу з питань закордонних справ і політики безпеки за підтримки Європейської служби зовнішніх справ [7, с. 143].

Отже, функціонування інституту спеціальних місій є досить актуальним у наш час, адже його наявність сприятиме подальшому розвитку та покращенню міждержавних відносин, а також надаватиме можливість

ефективно вирішувати питання міждержавного значення у відносинах з іншими країнами, а також впливатиме на підтримання авторитету держави на міжнародному рівні.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про спеціальні місії від 8 грудня 1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_092#Text (дата звернення: 21.04.2021).
2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
3. Гріненко О. О. Місії ad hoc в сучасному праві Європейського Союзу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. № 99 (II). С. 102–108.
4. Factsheet on EUR. URL: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/091203%2520EUFACTSHEET%2520December%252009.pdf>.
5. Віденська конвенція про Спеціальні місії 1969 р. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/DKS/11.htm>.
6. Паламарчук Г. Інформаційно-комунікаційна діяльність спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в контексті конфлікту на сході України. *Вісник Львівського університету*. Серія міжнародні відносини. 2019. № 47. С. 119–133.
7. Ковальська В. В. Організація спеціальних місій ЄС: інституційний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія юридичні науки. 2015. № 5. С. 142–145.

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Yarytenko D.*¹

RIGHT TO ABORTION IN CONTEXT OF THE CONVENTION FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS

Summary: In this work the right to artificial termination of pregnancy in context of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms was researched. International normative documents in the sphere of abortion and provisions of the European Court of Human Rights were reviewed. The problem of the determination of the moment of the human life beginning was considered.

¹ student of Yaroslav Mudryi National Law University

Keywords: *right to abortion, the European Court of Human Rights, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, right to life.*

The aim of the article is to analyze the legal aspects of problems of abortions in context of the practice of the European Court of Human Rights and the provisions of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Results. Abortion has been a reality in women's lives since the beginning of recorded history. Almost 80 million women have unplanned or unwanted pregnancies each year. Approximately 45 million unwanted pregnancies are terminated each year, 19 million of which are terminated as a result of unsafe abortions, 40% of which are performed by young women between the ages of 15 and 24. Approximately 68,000 women die each year, representing 13% of all pregnancy-related deaths [1, p. 14]. Today, the debate on the legitimacy of abortion in view of the international recognition of the human right to life continues.

The problem of abortion affects both the fate of the woman who decided to terminate the pregnancy and the embryo (fetus) in her womb. According to the World Health Organization, family planning includes the prevention of unwanted pregnancies, the free choice of the number and time of birth of children depending on the age and health of the parents [2]. As it can be seen, a woman's right to abortion is linked to the right to family planning, which includes the right to prevent unwanted pregnancies. The right to prevent unwanted pregnancies is a complex concept and includes, in particular abortion, along with contraceptive methods.

Conceptually, the issue of freedom is paramount in correlation between the right to abortion and the right to life of the unborn. What prevails, the freedom of reproductive choice or the interests of the unborn? From a practical point of view, the question of the moment of the emergence of inalienable and inviolable personal rights and freedoms, in particular the right to life, arises: is it the moment of fertilization, a certain stage of fetal formation or the moment of birth?

The European Court of Human Rights has kept this question open in order to allow the States to determine when life begins, and therefore, when legal protection should start. The same legal uncertainty of the moment of the beginning of life is contained in almost all international documents in the field of protection of human rights. The American Convention on Human Rights of

1969 makes the only exception by clearly stating that the beginning of life is the moment of conception [3].

Only the preamble to the Convention on the Rights of the Child protects the rights of an unborn child, according to which States Parties must take due account that «the child, by reason of his physical and mental immaturity, needs special safeguards and care, including appropriate legal protection, before as well as after birth»[4].

The European Court of Human Rights itself has never redefined, so as to reduce, the scope of Article 2 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: the Court has never excluded prenatal life from its field of application. In *H. v. Norway*, the Commission found «that it does not have to decide whether the foetus may enjoy a certain protection under Article 2, first sentence as interpreted above, but it will not exclude that in certain circumstances this may be the case notwithstanding that there is in the Contracting States a considerable divergence of views on whether or to what extent Article 2 protects the unborn life»[5]. The Court repeatedly uses this statement in other cases. For example, in *Vo v. France* case, it noted that the ECtHR institutions have not «ruled out the possibility that *in certain circumstances safeguards may be* extended to the unborn child» [6]. By this sentence, the Court appears to have separated the right to life from the safeguards that may, under certain circumstances, be extended to the unborn child, recognizing it rather as a beneficiary of *some* safeguards under *certain* circumstances.

The argument for the support of legalizing abortion is the statistics showing that restrictive legislation does not reduce the number of abortions, and by legalizing them, the state assumes responsibility for safe abortion[7, p. 22].

The Court has repeatedly pointed out that if the state allows abortion on a legislative level, «the legal framework devised for this purpose should be shaped in a coherent manner which allows the different legitimate interests involved to be taken into account adequately and in accordance with the obligations deriving from the Convention» [8], [9], [10]. Besides, the Court has already outlined the «interests» mentioned above, e.g. the legitimate interest of society in limiting the number of abortions [11], the interests of society in relation to the protection of morals [8], [12].

T. Długopolska remarks that «the respect for a woman does not allow to treat her as an instrument of reproduction. Therefore, in such sense, we cannot

prohibit pregnancy termination operations. It is necessary to create a high-quality legal framework, which will be based on a compromise between the rights and legitimate interests of the mother and the desire of the state and society to ensure the right to life of the unborn child»[13, p. 57]. The regular method of analysis often used by the Court is the evaluation of the balance of interests and the proportionality of the decisions of public authorities. There is a practical difficulty, however, with applying this method to abortion cases. And it is that it would be fundamentally wrong to balance someone's life with someone else's right or interest. Consequently, if the State recognizes the unborn child as a person, it is only possible to balance their life with the life of another person, that of the mother.

In the case of *Paton v. The United Kingdom* The European Commission of Human Rights has ruled that a 10-week period abortion in the interests of protecting the physical and mental health of a pregnant woman is not contrary to Art. 2. It was stated that Art. 2 does not declare the absolute right of the unborn child to life. Otherwise, «this would mean that the 'unborn life' of the foetus would be regarded as being of a higher value than the life of the pregnant woman»[14].

Thus, restrictions on the ability of girls and women to terminate the pregnancy must not endanger their lives, make them suffer from physical or mental pain, discriminate against them or arbitrarily interfere with their private life. States parties must provide safe, legal and effective access to abortion where the life and health of the pregnant woman or girl is at risk, and where carrying a pregnancy to term would cause the pregnant woman or girl substantial pain or suffering, most notably where the pregnancy is the result of rape or incest or is not viable [15].

In *Bruggemann and Scheuten v. Germany* [16], the European Commission of Human Rights stated that a prohibition of abortion would be a violation of Art. 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as an interference with a woman's private life. However, the Commission noted that the norm «cannot be interpreted as meaning that pregnancy and its termination are, as a principle, *solely* a matter of the private life of the mother»[6]. Instead, «the issue» is «determined by weighing up various, and sometimes conflicting, rights or freedoms claimed by a woman, a mother or a father in relation to one another or vis-à-vis an unborn child» [6]. The Court has clarified that when the pregnant woman's life is risked, access to abortion is non-negotiable [17].

Conclusion. It seems that current differences in opinion on certain aspects of the right to life can lead to legal conflict not only within domestic legal systems, but also to significant contradictions in the application of international law and the administration of international justice. Meanwhile, common standards for assessing abortion can further lead to the formation of a common point of view on this issue. In this aspect, the role of the European Court of Human Rights cannot be unmentioned. As can be seen from the examples above, often a rather narrow legal description, contained directly in the legal norm, can be significantly expanded in a court decision on a particular case, and become, in fact, part of such norm. It is clear that the European Court of Human Rights is one of the most striking examples of international justice, the decisions of which have binding legal force for the states under its jurisdiction. As the rulings of the European Court affect the most prominent and controversial aspects of modern international law, the Court's determination of a single reasoned position on certain aspects of the right to life will greatly simplify the consideration of cases concerning the legality of abortion.

References

1. Reproductive health strategy to accelerate progress towards the attainment of international development goals and targets. URL: https://www.who.int/reproductivehealth/publications/general/RHR_04_8/en/
2. The ABC's of family planning. URL: https://www.who.int/pmnch/media/news/2010/20100322_d_shaw_oped/en/
3. The American Convention on Human Rights of 1969. URL: https://www.oas.org/dil/treaties_b-32_american_convention_on_human_rights.pdf
4. Convention on the Rights of the Child. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
5. H. v. Norway. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-1759>
6. *Vo v. France*. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61887>
7. Салагай, О. О. Правовые подходы Совета Европы к регулированию вопросов прерывания беременности /О. О. Салагай//Российская юстиция.–2012.–№ 12.–С.21–24.
8. A. B. and C. v. Ireland. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102332>
9. R. R. v. Poland. URL. : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104911>
10. P. and S. v. Poland. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114098>
11. Odièvre v. France. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60935>
12. Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57789>

13. Длугопольська Т. І. Репродуктивні права та їх місце в системі особистих немайнових прав фізичних осіб. Журналсхідноєвропейськогоправа. 2015. No 18. С. 53–64.

14. Paton v. The United Kingdom. URL: <https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/10/EComHR-1980-Paton-v.-United-Kingdom-X.-v.-United-Kingdom.pdf>

15. UN Human Rights Committee General comment No. 36 (2018) on article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights, on the right to life. URL: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/1_Global/CCPR_C_GC_36_8785_E.pdf

16. Bruggemann and Scheuten v. Germany. URL: <https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/10/Bruggemann-v.-Germany.pdf>

17. X. v. the United Kingdom. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-74270>

18. Guide on Article 2of the European Convention on Human Rights. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_ENG.pdf

19. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : компендіум / [О. В. Сердюк, Ю. В. Щокін, І. В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. О. В. Сердюка, І. В. Яковюка. – 2-ге вид., допов. – Харків: Право, 2019.

Academic adviser: D. Boichuk, PhD in law, assistant professor at the European Union Law Department of Yaroslav MudryiNational Law University.

*Ярмак А. Д.*¹

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

Транснаціональні корпорації (далі – ТНК) постають головними суб'єктами транснаціоналізації (яка є підпроцесом глобалізації) та відіграють важливу роль у формуванні розвитку національних економік та їх бізнес-середовища. Завдяки комерційній діяльності ТНК починають активізуватися інтеграційні процеси між різними країнами. Для України, транснаціоналізація це можливість вийти на новий рівень ринкових від-

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

носин в світовому господарстві, визначити умови участі в міжнародному поділі трудових ресурсів тощо.

Аналіз останніх досліджень показав, що інтеграція України та її транснаціоналізація має як позитивні, так і негативні наслідки. З однієї сторони, до позитивних аспектів такого явища відносять: міжнародну спеціалізацію на базі взаємопроникнення капіталу; формування міжнародних галузевих та господарських територіальних одиниць (кластерів); вирівнювання національних відтворювальних виробничих структур; доступ до більш якісних і дешевих ресурсів; розширення інноваційної діяльності та розвиток науково-технічної сфери, а також посилення ролі держави (країни базування ТНК) в міжнародному просторі [1, с. 61]. З іншої сторони, негативними наслідками такого процесу є: посилення конкуренції на внутрішньому ринку; занепад вітчизняного виробника; поступова руйнація національного економічного державного суверенітету – поява наднаціональних економічних утворень – ТНК і поглинання вітчизняних компаній; розташування на території держави трудомістких, енергомістких та матеріаломістких, екологічно небезпечних виробництв; занепад галузей економіки, які не є привабливими для ТНК, уникнення оподаткування прибутку та розподіл фінансових ресурсів країн між крупними ТНК з обмеженим фінансуванням середнього бізнесу тощо [1, с. 61–62]. Для кращого розуміння транснаціоналізації варто, в першу чергу, розуміти особливості ТНК як суб'єкта міжнародного економічного права.

Відповідно до статті 2 Конвенції про транснаціональні корпорації під поняттям «транснаціональна корпорація» розуміють юридичну особу (сукупність юридичних осіб): яка має у власності, господарському віданні або оперативному управлінні відокремлене майно на територіях двох і більше Сторін (держав-учасниць вищезазначеної Конвенції); утворена юридичними особами двох і більше Сторін; зареєстрована як корпорація відповідно до цієї Конвенції. У цій Конвенції поняття «транснаціональна корпорація» включає в себе різні транснаціональні структури, в тому числі фінансово-промислові групи, компанії, концерни, холдинги, спільні підприємства, акціонерні товариства з іноземною участю тощо [2].

На часі транснаціональні компанії (далі – ТНК) відіграють важливу роль не лише у формуванні та розвитку світової економіки, а й у сфері міжнародних відносин в цілому та міжнародних економічних відносин зокрема, виступаючи спонсором чи бенефіціаром тих чи інших подій на

міжнародній арені. Проте, їх міжнародно-правовий статус і досі залишається невизначеним через їх складну організаційну структуру, в якій важко виділити конкретного суб'єкта міжнародно-правових відносин, що має не лише права та обов'язки, а може нести відповідальність (тобто володіє деліктоздатністю) перед іншими суб'єктами міжнародного права.

Традиційно першим прототипом ТНК вважається Британська Ост-Індська компанія, створення якої датується 1600 роком. Вона мала квазідержавні повноваження, в тому числі можливість ведення війни, участі в політичних суперечках, карбування монети і створення колоній [6, с. 13].

Що ж стосується етапів створення сучасних ТНК у ХХ та на початку ХХІ ст., їх умовно можна поділити таким чином: 1-й етап (1914–1918 рр.) – діяльність картелів та синдикатів з видобутку та переробки колоніальних ресурсів; 2-й етап (1918–1945 рр.) – діяльність трестів з виробництва озброєння та військової техніки; 3-й етап (1945–1970 рр.) – діяльність концернів, що займалися генерацією та розповсюдженням нових досягнень науково-технічної революції (у сфері космосу, атомної енергетики, електроніки); 4-й етап (1970–2000 рр.) – посилення конкуренції, активізація процесів злиття та поглинання, в результаті чого було створено близько 800 найбільш потужних ТНК, сумарна економічна активність яких сягає 33% світового внутрішнього валового продукту та 60% загального обсягу біржової капіталізації світової економіки. В той же час на 200 з цих 800 ТНК припадає 25% світового ВВП [3]. За статистичними даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), загальний обсяг продажів цих 200 провідних ТНК перевищує сукупний ВВП 187 країн світу, що складає понад 30% світового ВВП; 5-й етап (починаючи з 2000 р.) – відбувається розвиток в умовах регіональної економічної інтеграції, що спирається на інноваційні технології. Завдяки своїм виробничим і фінансовим можливостям транснаціональні корпорації зосереджують у своїх руках найбільш наукоємкі виробництва, сприяючи технологічному розвитку. Дійсно, сьогодні ТНК відіграють вагомую роль у світових науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробках (НДДКР): на їх частку припадає понад 80% зареєстрованих патентів і близько 80% фінансування НДДКР [6, с.13].

Вперше про міжнародно – договірну правосуб'єктність ТНК почали говорити у другій половині ХХ століття у США. Саме американські

вчені першими висловили позицію згідно з якою ТНК являли собою «нових суверенів», зрівнюючи тим самим їх статус зі статусом держав. Таку позицію вони обґрунтовували тезою: «В переважній більшості випадків, американські компанії мають набагато значніші важелі впливу на політику в країні, ніж державний апарат та посадові особи» [4].

Дане питання не одноразово було предметом розгляду Організації Об'єднаних Націй, а також її попередниці – Ліги Націй. Проте у 1946 році за ініціативою уряду Австрії у Генеральній Асамблеї ООН було зареєстрована пропозиція щодо надання транснаціональним корпораціям міжнародної правосуб'єктності. Проте і ця пропозиція була відхилена більшістю країн- членів, через порушення одного із базових принципів відносин між країнами- принцип суверенної рівності держав [4].

У питанні міжнародної, у тому числі договірної правосуб'єктності ТНК, фахівці у галузі міжнародного права поділилися на дві групи: одні повністю спростовують міжнародну правосуб'єктність ТНК, обґрунтовуючи свою позицію тим, що таке визнання підриває авторитет держави як первинного і абсолютного суб'єкта міжнародного права. Інші ж – навпаки говорять про так звану «функціональну правосуб'єктність ТНК», тобто така, що передана корпорації в обмеженому обсязі, за для досягнення певних цілей, що обумовлені міжнародно-правовими нормами. Дана позиція знайшла своє закріплення в рішенні третейського суду по справі *Texaco Calasiatic проти Libyan Arab Republic* 1977 року, в якому зазначено, що: «заява про те, що відносини в рамках договору між державою і приватною особою підпадають під дію міжнародного правопорядку, означає, що в цілях тлумачення і виконання такого договору за приватно-правовим суб'єктом повинна признаватися особлива міжнародна правосуб'єктність. Але на відміну від держави, приватно-правовий суб'єкт володіє лише обмеженим обсягом прав і обов'язків, і він у якості суб'єкта міжнародного права володіє правомочностями користуватися лише тими правами і обов'язками, які надані йому міжнародним договором [5].

Первинним суб'єктом міжнародного права, на думку більшості вчених, є держава, відповідно до цього транснаціональні корпорації володіють правосуб'єктністю щодо укладення міжнародних договорів похідну від правосуб'єктності держави. Така теза була підтверджена у рішенні Міжнародного Суду ООН у справі «*Barcelona Traction*» «*LightandPowerCompanyLimited*». В якому було вказано, що захист

корпорації може здійснювати лише держава, за законами якої ця корпорація була створена, або на чий території перебуває її адміністрація. На підтвердження даної позиції варто згадати випадок 1969 року, коли Міністерство закордонних справ ОАР повідомив уряду США, що останні несуть відповідальність за угоду, яка була укладена американською нафтовою компанією «KingResouses» з урядом Ізраїлю, об'єктом даної угоди було проведення нафторозвідувальних робіт на окупованій Ізраїлем території ОАР. З позиції останньої підписання даного договору означувало автоматичне визнання і підтримку окупації з боку США.

Окрім цього, слід згадати про поняття «національність юридичної особи» та «особистий закон юридичної особи», які вказують на належність та тісний зв'язок між державою та ТНК. Не слід забувати, що попри міжнародний характер діяльності, ТНК є юридичними особами, порядок створення та діяльність яких регулюється законами певної країни. В цьому питанні важко не погодитися з думкою італійського правника Ф. Франціоні, який зазначав, що держави та ТНК пов'язані між собою не лише «національністю», як звичайні юридичні особи, а й – політичним контролем з боку країни походження.

Отже, визнання функціональної міжнародної правосуб'єктності має певною мірою свій сенс, проте логічним є і те, що при такому визнанні відбувається порушення принципу суверенної рівності держав, варто вважати вищезазначене питання таким, що має, в першу чергу, політико-економічний характер, ніж правовий чи науковий. На часі можна вести мову про «функціональну правосуб'єктність» ТНК в тому числі щодо питань, що стосуються права укладення міжнародних економічних договорів.

Список використаної літератури:

1. Радченко О. П. Розвиток транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації. Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи: матеріали X Міжнарод. наук.-практ. конф., 29–30 квітня 2015 р. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечнікова, 2015. – С. 60–62.
2. Конвенція про транснаціональні корпорації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_193 (дата звернення: 27.02.2021)
3. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть: учебник для студентов юридических факультетов и вузов. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М.:

Волтерс Клувер, 2005. – С. 41–48

4. Международная правосубъектность (некоторые вопросы теории) / Отв. ред. Д. И. Фельдман, – М.: Юрид. лит., 1971. – 188 с.

5. [Электронный ресурс] – Режим доступа:https://www.trans-lex.org/261700/_/texasoverseas-petroleum-company-v-the-government-of-the-libyan-arab-republic-usa-1979-at-177-etseq (дата звернення: 06.03.2021)

6. Погрібний Д. І. ТНК як суб'єкти інноваційного розвитку в світовій економіці С.12–20.URL:<http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2014/11Pogribnyu.pdf> (дата звернення: 27.02.2021)

Науковий керівник: Косінова Д. С., доктор філософії в галузі права, асистентка кафедри Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

З М І С Т

Марушевська Д. О.	
ПОНЯТТЯ ЗАБОРОНИ ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ ТА ЇЇ ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД НЕОБХІДНОЇ ПРАЦІ	3
Марушевська Д. О.	
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА ЗА УГОДОЮ ПРО АСОЦІАЦІЮ.....	7
Микитенко Т. В.	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА СТ. 2 КОНВЕНЦІЇ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	11
Нагаєва В. О.	
ДИПЛОМАТИЧНІ ПЕРЕГОВОРЯК ФОРМА ОФІЦІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ.....	14
Назаренко О. В.	
ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІМУНІТЕТ ТА ЧИ ТРЕБА ПОЗБАВИТИ ДИПЛОМАТІВ НЕДОТОРКАНОСТІ?	17
Нечитайло В. О.	
ТЛУМАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ КОНЦЕПЦІЇ ГІДНОГО ПОВОДЖЕННЯ У СПРАВІ «ПЕТУХОВ ПРОТИ УКРАЇНИ»	21
Ніколенко А. М.	
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ БІЖЕНЦІВ	26
Ніколенко А. М.	
АНТИДЕМПИНГОВЕ МИТО ЯК ЗАСІБ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	29
Оболенцева М. А.	
РЕЗОЛЮЦІЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ ООН: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЇХ ЗАКОННІСТЬ.....	33
Олефір А. Ю.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕВТАНАЗІЇ	35
Олефір А. Ю.	
ПРЕДМЕТ ЗАМОРОЖЕННЯ НЕЛЕГАЛЬНИХ АКТИВІВ У ПРАВІ ЄС ТА ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	39
Осьмірко І.	
FEMALE OFFICERS IN THE DIPLOMATIC SERVICE	42
Панков В. В.	
ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СПРАВАХ ЩОДО ЗАБОРОНИ ДИСКРИМІНАЦІЇ.....	46

Пашкова К. І.	
ПЕРЕВЕЗЕННЯ НАФТИ МОРСЬКИМ ТРАНСПОРТОМ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	50
Пилипенко М. В.	
СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ТА ІНТЕРНЕТ- ЖУРНАЛІСТИКА: ПІДХІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	52
Писаренко М. М.	
ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ	56
Радченко В. А.	
ПЕРСПЕКТИВИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ.	59
Рак С. О.	
ТИМЧАСОВІ ЗАХОДИ У СПРАВІ «ВІРМЕНІЯ ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»: ПОЗИЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	61
Рудай Л. Є.	
ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНСТИТУЦІЇ ЄС	65
Рудай Л. Є.	
ГЕНЕЗА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РАБСТВА, РАБОТОРГІВЛІ, ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.	69
Рудай Л. Є.	
COVID – 19 ТА ПРАВА ЛЮДИНИ, ЯКІ ГАРАНТОВАНІ ЄВРОПЕЙСЬКОЮ КОНВЕНЦІЮ.....	72
Сабова Х. О.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИНИКНЕННЯ ЧАСОВИХ МЕЖ У ПРАВІ НА ЖИТТЯ В КОНТЕКСТІ СТАТТІ ДРУГОЇ КОНВЕНЦІЇ.....	76
Самусєва К.	
ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРОТОКОЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	79
Санагурская Р. С.	
ПРОБЛЕМА ПРЯМОГО ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В УКРАЇНІ.	82
Сеплива Ю. О.	
ЦИФРОВІ ПРАВА ЛЮДИНИ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	84
Сидоренко Н. О.	
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК СУЧАСНА ФОРМА РАБСТВА	88

Ситнік А. К.	
ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ПИТАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ	90
Сільченко В. В.	
ОСНОВНІ ЗМІНИ В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЗА ЛІСАБОНСЬКИМ ДОГОВОРМ.	93
Сільченко В. В.	
ПРАВО НА ЖИТТЯ НЕНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ В СВІТЛІ СТ. 2 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ.	97
Скакун К. В.	
ПОЛОЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЩОДО ЗАБОРОНИ СМЕРТНОЇ КАРИ	100
Смоляков Г. К.	
ВСЕСВІТНЯ ТУРИСТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ ДЕРЖАВАМИ	105
Стеценко Є. О.	
ДОТРИМАННЯ СТАНДАРТІВ ЕФЕКТИВНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ З ОГЛЯДУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	108
Стороженко О. С.	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ НАЦІОНАЛЬНИМИ СУДАМИ УКРАЇНИ.....	112
Суббота М. С.	
СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ЇХ ФУНКЦІЇ «ВАРТОВОГО ПСА ДЕМОКРАТІЇ».....	114
Танаджі О. Г.	
ЕВТАНАЗІЯ: ПРАВО НА ЖИТТЯ ПРОТИ ПРАВА НА СМЕРТЬ (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ).....	118
Тонконог О. О.	
МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ПАСАЖИРІВ І ВАНТАЖУ.....	121
Тонконог О. О.	
МІЖНАРОДНІ ДОГОВІРНІ СТАНДАРТИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ З НАЦІОНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ	124

Фаріга Є. В.	ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ПИТАННЯХ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОМІРНОСТІ ВТРУЧАНЬ У ПРАВО НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ	129
Федоровська М. А.	ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВО ПОСОЛЬСТВА» ТА «ПРАВО ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН»	132
Халецька К. К.	АНОНІМНІСТЬ ЗАЯВИ ПОДАНОЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК КРИТЕРІЙ НЕПРИЙНЯТНОСТІ ЗАЯВИ.....	135
Харитонов Є.	ПРОБЛЕМА МИРУ І БЕЗПЕКИ У ДІЯЛЬНОСТІ ЛІГИ НАЦІЙ МІЖ СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ..	137
Хоменко М. В.	ЕВТАНАЗІЯ В КОНТЕКСТІ ПРАВА НА ЖИТТЯ.....	141
Цюрик А. О.	ПРЕЮДИЦІАЛЬНА ПРОЦЕДУРА ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ В ЗАСТОСУВАННІ ТА ТЛУМАЧЕННІ ПРАВА ЄС.....	145
Цюрик А. О.	«МОВА ВОРОЖНЕЧІ» В ПРАКТИЦІ ЄСПЛ.....	148
Чередніченко Д. С.	ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ ЛЮДЕЙ ЕЛЕКТРИЧНИМ ШОКЕРОМ: ПОЗИЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	151
Чернявський О. В.	АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄСПЛ ЩОДО ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ВАКЦИНАЦІЇ НА ОСНОВІ РІШЕННЯ ВАВРЖИЧКА ТА ІНШІ ПРОТИ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ.....	155
Чух П. М.	ОФІЦІЙНО ПІДПИСАНІ ДОМОВЛЕНОСТІ США ТА УКРАЇНИ	158
Шевела В. О.	РЕАЛІЗАЦІЯ КУРДАМИ ПРАВА НА САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК НЕОБХІДНИЙ КОМПОНЕНТ ДОСЯГНЕННЯ МИРУ В РЕГІОНІ БЛИЗЬКОГО СХОДУ.....	161
Шевела В. О.	ЮРИСДИКЦІЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ТА СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ.....	164

Шевела В. О.	
АНТИДЕМПІНГОВІ ТА КОМПЕНСАЦІЙНІ ЗАХОДИ В УГОДІ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ПОНЯТТЯ ТА МЕХАНІЗМ ДІЇ	167
Шевченко І. Ю.	
РІШЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ВТОРИННОГО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	170
Шевченко А. О.	
ABORTION IN THE CASE-LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS.....	173
Шешеня А. Р.	
ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ЗДОРОВ'Я В АСПЕКТІ СТАТТИ 3 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД	175
Шигапова Е. І.	
ЩОДО ДЕЯКИХ ПОЛІТИЧНИХ АСПЕКТІВ УЧАСТІ УКРАЇНИ У СВІТОВІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ.....	179
Шигапова Е. І.	
ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ТА ЗНАЧЕННЯ КОНСУЛЬТАТИВНИХ ВИСНОВКІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	181
Штронаср А. Д.	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	185
Юхименко Д. С.	
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАТУСУ СПЕЦІАЛЬНИХ МІСІЙ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ТА ПРАВІ ЄС.	189
Yarytenko D.	
RIGHT TO ABORTION IN CONTEXT OF THE CONVENTION FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS.....	192
Ярмак А. Д.	
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА	197

Наукове видання

ПРАВА ЛЮДИНИ І ДЕМОКРАТІЯ

Збірник наукових статей за матеріалами ІІІ науково-практичної конференції

(м. Харків, 13 травня 2021 р.)

У двох частинах

Частина 2

Відповідальний за випуск: *Яковюк І. В.*

Підписано до друку 17.05.2021.
Формат 60×84 $\frac{1}{16}$. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 12,1. Обл.-вид. арк. 11.
Тираж 130 прим.